
"ATATÜRK'ÜN İSTİHBARATÇISIYDIM"
Ekrem Saydar'ın Hatıraları
MUSTAFA KEMAL'İN
GİZLİ TEŞKİLATI
Hazırlayan Sami Karaören

DESTEK YAYINEVİ 64

TARİH - ARAŞTIRMA 2

SAMİ KARAÖREN

MUSTAFA KEMAL'İN GİZLİ TEŞKİLATI

Genel Yayın Yönetmeni Ertürk AKŞUN
Editör Güneş AYAS
Kapak Fikirhane

1. Baskı Şubat 2010

Yayıncı Sertifika No: 13226

ISBN 978-9944-298-59-9

Baskı ve Cilt
Kayhan Matbaacılık Tic. Ltd. Şti.
Davutpaşa Cd. Güven Sanayi Sitesi
C Blok No: 244
Topkapı-İstanbul
Tel: (0 212) 612 31 85

© Destek Yayınevi
İnönü Cad. 33/4 Gümüşsuyu
Beyoğlu / İstanbul

Tel : (0212) 252 22 42
Fax : (0212) 252 22 43

www.destekyayinlari.com
info@destekyayinlari.com

MUSTAFA KEMAL'İN GİZLİ TEŞKİLATI

Atatürk'ün İstihbaratçısıydım

Hazırlayan: Sami Karaören

DESTEK yayınevi

EKREM BAYDAR'IN ANILARINI YAYINA HAZIRLARKEN...

Bu kitabı alıp okumaya başladığınıza göre yakın tarihimizle ve bilhassa Kurtuluş Savaşı günleriyle özel olarak ilgilenen biri olmalısınız. Buna rağmen, hafızanızı ne kadar zorlasanız da Ekrem Baydar'ın adını bir türlü hatırlayamıyorsanız kusuru kendinizde aramayın. 1970 yılında Cumhuriyet gazetesinin sıkı bir takipçisi değilseniz veya gazetede okuduğu bir yazı dizisini kırk yıl sonra hatırlayacak kadar sağlam bir hafızanız yoksa Ekrem Baydar'ı bilmeniz veya hatırlamanız hiç de kolay olmayacaktır.

Halbuki biraz sonra Ekrem Baydar'ın (kitap olarak ilk kez yayınlanan) anılarını okurken de göreceğiniz üzere Ekrem Baydar bu ülkenin tarihinde oynadığı rol açısından hiç de sıradan biri değil.

Kurtuluş Savaşı sırasında Atatürk'ün direktifiyle İstanbul'daki istihbarat faaliyetlerinin başına geçen, Gizli Servis'in başkanı olarak Anadolu'dan İstanbul'a silah ve insan kaçırma trafiğini yöneten, casuslarını işgal kuvvetleri karargahlarına kadar sokan, Büyük Taarruz öncesinde Yunan Ordusu'nun planlarını ele geçirip Ankara'ya yollayan ve Kurtuluş Savaşı'nın bütün dönüm noktalarında istihbarat akışının sağlanması açısından en kritik görevleri yerine getiren birinden söz ediyoruz.

Üstelik devletin Ekrem Baydar'a güveni cumhuriyet döneminde de devam ediyor. İzmir Suikasti sırasında onu İstanbul Emniyet Müd ü r ü olarak görüyoruz, Dersim İsyanı sırasında Tunceli Genel Valisi...

Ne var ki en kritik dönemlerde en kritik görevlerde bulunmuş olan bu ilginç adam ancak 1970'de Cumhuriyet gazetesine konuşuyor. Sami Karaören'in yayına hazırladığı yazı dizisi o dönem çok ilgi çekmiş olmasına karşın, kimse onu kitap olarak yayınlamayı akla getirmiyor. Dönemle ilgili birçok ciddi çalışmada adından birkaç satır söz edilen Ekrem Baydar'ın anılarına da birkaç dipnot dışında gönderme yapan yok.

Bu durumu devletin ve yayın dünyamızın vefasızlığı veya araştırmacılarımızın tembelliğiyle açıklamayacaksak geriye bir tek açıklama kalıyor. Demek ki Ekrem Baydar İstihbaratçılık yetenekleri açısından o derece ileri bir noktadaymış ki, ülkenin en çalkantılı döneminde yedi düvelin subay ve ajanlarının cirit attığı İstanbul'da kendisini dünyanın en

maharetli istihbarat teşkilatına sahip İngilizlerden gizlemeyi başarmakla kalmamış, kendi ülkesinde bile ardında pek bir iz bırakmadan ölüp gidebilmiş(!)

Bu koşullar altında bile onun izini heyecanla süren ve bu anıları yeniden açığa çıkartan birileri iyi ki var. Kendime pay çıkardığımı zannetmeyin, bu kitap her şeyden önce Bilge Kaya'nın inanılmaz merakının ürünüdür. Bu anıların varlığını ilk kez iki yıl önce Bilge Kaya'dan duymuştum. O da yazı dizisinin fotokopilerini başka bir dosyayı bulmak için aylarca peşinden koştuğu Cemal Alparslan Ertuğ'dan almış. Dosyayı birlikte heyecanla okuduk ve uzun yıllar Kara Vasıf üzerinde çalışmış olan Gürkan Hacır'a götürmeye karar verdik.

Bizim bu anıları kitap haline getirirken yaptığımız, sadece Basın Müzesi'nin nazik çalışanlarının yardımıyla eksik kısımları tamamlamak, ilgili resimleri bulmak ve kitabın daha iyi anlaşılmasına hizmet edecek notlarla desteklemek oldu. Bir de, kitaptaki son derece heyecanlı casusluk hikâyelerinin film kareleri gibi takip edilebilmesi için bolca arabaşlık koyduk. Birkaç küçük düzeltme dışında da üsluba dokunmamayı tercih ettik.

Yine de eksiğimiz çok. Ekrem Baydar'la ilgili birkaç küçük bilgi kırıntısı dışında veriye ulaşamadık. Daha da ilginci Kurtuluş Savaşı tarihi ve İstanbul'daki direniş örgütleriyle ilgili alanında kabul görmüş çeşitli çalışmaları incelediğimizde, anılara dipnot olarak gönderme yapılmış olsa da anılardaki bilgilerden yeterince faydalanılmadığını, hatta bunlarla çelişen durumlarda ilginç bir şekilde herhangi bir açıklamaya da yer verilmediğini üzülerek tespit ettik. Çelişkileri gidermek ve boşlukları doldurmak için daha kapsamlı çalışmaların yapılması şart. Bu kitap, döneme ilişkin yeni çalışma ve tartışmaları tetikleyebilirse bizce görevini yerine getirmiş olacaktır.

Ekrem Baydar'ın İstanbul Emniyet Müdürü olduğu dönemle ilgili anılarını da yayına hazırlamaktayız. Bu konuda çalışma yapan ve Ekrem Baydar'la ilgili daha kapsamlı bilgilere sahip olan kişilerin katkılarına açık olduğumuzu ve gerek bu kitabın yeni baskılarında gerekse ikinci kitapta bunlara mümkün olduğunca yer vermek niyetinde olduğumuzu belirtmek isteriz. İyi okumalar...

Güneş Ayas
27 Aralık 2009

EKREM BAYDAR:
HER GÖREVİNİ BAŞARIYA ULAŞTIRAN ADAM

Orhan Erinç

Yaşları 50'nin üstündeki kişilerin "Atatürk'ün İstanbul Polis Müdürü" olarak unutamadıkları Ekrem Bey, bugün 50 yıllık bir suskunluk döneminden sonra "Mustafa Kemal'in Kurtuluş Savaşı'ndaki Gizli Teşkilatının Başı Emekli Korgeneral Ekrem Baydar" olarak elindeki belgeleri açıklamaya başlıyor.

Kurtuluş Savaşımızın en gizli yönlerini aydınlığa kavuşturacak ve şimdiye kadar çeşitli kademelerdeki yetkililerin ya kulaktan duydukları ya da sadece bir bölümünün uygulanması sırasında görev aldıkları olayları kapsayan açıklamalarındaki yanlış ve eksikleri giderecek anıların sahibi Ekrem Paşa bugün tam 84 yaşında.[1]

Mustafa Kemal'in istihbaratçısı

Ekrem Paşa, Mustafa Kemal'in güvenini Suriye Cephesi'nde iken kazanmış, çekilme sırasında İngilizlere esir düşmüş, Mısır'a götürülmüş, orada da esir kampının kuman-

1 Emekli Korgeneral Ekrem Baydar'ın hatıraları, 5 Ekim 1970-2 Kasım 1970 tarihleri arasında Cumhuriyet Gazetesi'nde yayınlanmıştır. Dizinin tanıtım yazısı niteliğindeki giriş Orhan Erinç imzasını taşımaktadır. Ancak yazı dizisinin sonunda Ekrem Baydar tarafından anlatılan hatıraların Cumhuriyet gazetesi için Sami Karaören tarafından kaleme alındığı ilan edilmiştir. Hatıralar, tarafımızdan kitap olarak yeniden yayına hazırlanırken, tarihsel bir belge olarak korunması gerektiği düşüncesiyle bazı küçük düzeltmeler dışında metinde esaslı bir değişiklik yapılmamıştır. (Dolayısıyla "Ekrem Paşa bugün 84 yaşında" denildiğinde bunun 1970 yılında söylendiği hesaba katılmalıdır.) Yalnız gazete formatıyla kitap formatı birbirinden tamamen farklı olduğundan arabaşlıklar, paragraflar ve gazete formatının gerektirdiği kimi kullanımlar kitap mantığına uygun olacak şekilde elden geçirilmiştir. Tüm dipnot ve arabaşlıklar kitabın editörüne aittir.

danlığını yapmış, 1919'da serbest bırakılınca yurda dönmüş.

Baydar'ın, yurda döndükten sonra Mustafa Kemal'le nasıl ilişki kurduğunu ve Gizli Teşkilat'ın nasıl gerçekleştirildiğini ilerleyen sayfalarda kendisinden öğreneceğiz. Bu yüzden söz konusu bölümü atlayalım ve Baydar'ın kişiliğini belirtmeğe devam edelim.

Gizli Teşkilat, cumhuriyetin ilanından sonra 4 Ekim 1923'te kaldırıldı ve Kurmay Binbaşı Ekrem Bey, Genelkurmay Başkanlığı istihbarat başkanlığına atandı, kurmay yarbaylığa yükseltildi. O, bu görevdeyken, İstanbul'da tamamen bozulan asayişin düzeltilmesi de önemli bir sorun oldu. Ekrem Paşa "daha üstündeki yöneticilerin kendi işine karışmayacağına" dair teminat aldıktan sonra 24 Haziran 1924'te yeni görevine; İstanbul polis müdürlüğüne başladı.[1] Üç buçuk yıl bu görevde kaldıktan[2] sonra albay rütbesiyle İzmit'teki topçu alayı kumandanlığına tayin edildi ve askeri görevleri birbirini izledi.

Güneydoğu'daki kıpırdanmaları tamamen önlemek üzere Büyük Millet Meclisi 25 Aralık 1935'te "Tunceli Genel Valiliği" kurulması için 2884 sayılı kanunu kabul etti. Kanun "Tunceli Vilâyetine ordu ile irtibatı bâki kalmak ve rütbesinin selahiyetini hâiz bulunmak üzere korkomutan rütbesinde bir zat vali ve kumandan seçilir. Bu vali ve k omutan; teşkil edilen Dördüncü Umumi Müfettişliğin de umumî müfettişidir... Lüzum gördüğü takdirde kaza ve nahiyelerin merkezlerini ve hudutlarını değiştirir...

1 Ekrem Baydar'ın hayatının bu dönemiyle ilgili hatıraları, Cumhuriyet gazetesinde, 10 Ağustos-9 Eylül 1971 tarihleri arasında "Mustafa Kemal'in İstanbul Emniyet Müdürüydüm" ismiyle yayınlanmıştır. Konu bütünlüğünü bozmamak amacıyla ikinci yazı dizisini meydana getiren hatıraların başka bir kitapta toplanması kararlaştırılmıştır.

2 Ekrem Baydar'ın emniyet müdürlüğü yılları da çok kritik bir döneme denk gelmiştir. Şeyh Sait İsyanı, Takriri Sükun Yasa, Komünist Tevkifatı ve İzmir Suikasti davası hep onun Emniyet Müdürlüğü döneminde yaşanmıştır.

Mahkemelerin tahliye kararları valinin muvafakatı ile icra edilir. İdam hükümlerini valiler tecil ve tasdik eder..." gibi önemli ve Büyük Millet Meclisinin yetkisine eşit hükümler taşıyordu. Hüseyin Abdullah Paşa ile Muzaffer Ergüder Paşa'nın kısa süren valilikleri sırasında Ekrem Baydar tümgeneraldi. Korgeneralliğe yükseltilerek Tunceli genel valiliğine getirildi. Atatürk'e suikast teşebbüsleri ve Hatay'ın ilhakı çalışmaları, Baydar'ın valilik görev süresini kapsıyordu. Daha sonra atandığı başbakanlık başmüşavirliğinden yaş haddi dolayısıyla emekliye ayrıldı.

Ekrem Baydar'ın hatıraları nasıl yayınlandı?

Ekrem Baydar, kendisine kalsa hatıralarını yayınlamayı düşünmüyordu bile. Çünkü yaptıklarını, "Büyük Kurtarıcı'ya bağlılığının ve görev anlayışının normal bir sonucu" olarak kabul ediyordu.

1944'te Çerkeş'teki 10. Kolordunun kumandanı iken Muhabere Tabur Kumandanlığına bir önyüzbaşı atanmıştı, adı Selahattin Salışık idi.[1] İlişkileri gittikçe samimi bir astüst ilişkisi haline dönüştü. Bu sırada Ekrem Paşa'yı ikna

1 "Selahattin Salışık, ünlü bir polis şefidir. 1926 yılında Halıcıoğlu Askeri Lisesi'ni pekiyi dereceyle bitirdikten sonra Harp Okulu'nda, daha sonra da Fen Tatbikat Okulu'nda eğitim ve öğretimini tamamlayarak ordu saflarına katılmıştır. 1944 yılına kadar ordunun çeşitli kademelerinde görev yapmış, aynı yıl Ulaştırma Bakanlığı "Muamelat Müdürlüğü'ne" getirilmiştir. 1947 yılında ise Emniyet Genel Müdürlüğü emrine, emniyet müdürü olarak atanmıştır. Enterpol kongrelerinin sürekli üyesi olan Derece Üstü Emniyet Müdürü Selahattin Salışık, NATO ve CENTO ülkeleriyle Türkiye arasındaki direkt haberleşmeyi sağlayacak telsiz tesislerini de kurmuş, 1963 yılında emekli olmuştur. Fakat TBMM'nin 12.3.1964 gün ve 1314 sayılı kararıyla emeklilik işlemi iptal edilerek yeniden göreve çağrılmıştır. Evli ve bir çocuk babası olan Selahattin Salışık, "İstihbarat Hizmeti Hakkında Görüşler-1965", "Türk-Yunan Ilişkileri Tarihi ve Etniki Eterya-1968", "İstiklal Savaşı'nda Gizli Örgütler-Felâh Gurubu-1970" adlı eserleri yazmış, bu arada gizli istihbaratla ilgili birçok makaleleri, Genelkurmay Başkanlığınca değerlendirilmiştir." (30 Ağustos 1972, Hürriyet) Selahattin Salışık'ın 30 Ağustos 1972-12 Eylül 1972 tarihleri arasında Hürriyet gazetesinde tefrika edilen Milli Müdafaa (M.M.) grubuyla ilgili yazı dizisi en son Kaynak Yayınları tarafından düzenlenerek "Kurtuluş Savaşı'nın Gizli Örgütü: M. M. Grubu" adıyla yayınlanmıştır.

ederek hatıralarını not etti ve bu hatıraların yazılı ilk şeklini meydana getirdi. Daha sonra Ekrem Paşa'nın verdiği ve arşivlerden bulunan belgelerle bu hatırat mevsuk hale getirilerek, Paşa'nın gözetiminde gazetemiz için yeniden yazıldı.[1]

Yazının başında "Atatürk'ün İstanbul Polis Müdürü" demiştik Ekrem Paşa için. Bu konuda yaşı tutan her kimle konuştuysak aynı cevabı aldık. "İstanbul'a öyle polis müdürü bir daha gelmedi." Bütün kabadayılar, sabıkalılar sinmiş, işgalin getirdiği şımarıklık ve başıboşluk önlenmişti.

Belediye Başkanı'nın arabasını çektirten emniyet müdürü

Ekrem Paşa'nın görev anlayışını, Atatürk ve devrimlerine bağlılığını yansıtan binlerce anısı var. Sadece ikisini sunmak bile insana yeterince fikir veriyor. İşte anlattıklarından biri:

Polis Müdürü Ekrem Bey, şehirde dolaşmaktadır. Tokatlıyan Oteli'nin önünde park etmiş bir otomobil görür. Otomobilini durdurur ve sorar "Kimin bu otomobil?" Otomobilin şoförü, karşısındaki sivilin sorusuna, "Şehremini'nin" (Belediye Başkanı)[2] diye, biraz da görevinin verdiği böbürlenme ile cevap verir. Kısa bir süre sonra Şehremini'nin Şoförü Emniyet Müdürlüğü'nün nezarethanesinde, otomobili de Emniyet Müdürlüğü'nün garajındadır.

Ertesi gün Vali, bir acı kahvesini içmek için (!) Polis Müdürü'nü ziyarete gider. Laf döner dolaşır "otomobil"

1 Hatıraları yeniden kaleme alan kişi Sami Karaören'dir.

2 Sözü geçen kişi İstanbul'un cumhuriyet dönemindeki ilk Belediye Başkanı olan Emin Erkul'dur. 1881-1964 yılları arasında yaşayan Erkul, 1924-28 yılları arasında İstanbul Belediye Başkanlığı yapmıştır. Kitabın sonunda Emin Erkul'a ait bir fotoğraf bulunmaktadır.

meselesine dayanır. Ekrem Bey'in sözleri kısa ve kesindir: "Size de teyiden ve tekraren söylüyorum; siz de arabanızı yol üstünde bırakırsanız, sizinkini de garaja getiririm. İdareciler böyle hareket ederse halktan nasıl trafik kaidelerine uymalarını isteriz?"

Ekrem Paşa şapka devriminde öncü

Baydar'ın devrimci kişiliğini de şu anı açıkça ortaya koyuyor: "1923 yılında sivil müşavir olarak Başbakanlık'ta çalışıyordum. Bir yaz günü İsmet Paşa, Başbakanlığa gelmişti. O zaman hepimiz kuzu derisinden kalpak giyiyorduk. İsmet Paşa çok terlemişti. Kalpağını çıkardı ve bana "Çok sıcak tutuyor. Değiştirmek yakındır," dedi.

15 Ağustos 1925'te Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreteri Tevfik Bey'den[1] şifreli bir telgraf aldım. Telgrafta "çeşitli büyüklükte ve renkte 50-60 kadar şapkanın satın alınarak acele Ankara'ya gönderilmesi" yazıyordu.

O zaman Beyoğlu'nda en iyi şapkaların satıldığı mağaza Kollaro idi. Hemen gittim. Mağazanın sahibine; poliste kıyafet değiştirme işlerinde kullanılmak üzere 50-60 şapkaya ihtiyacım olduğunu, bunları bir sandık içinde Müdüriyete göndermesini, polisin görevini yapabilmesi için de bu işin gizli tutulmasını söyledim. Şapka sandığı müdüriyete geldi ve o akşamki trenle Ankara'ya gönderildi.

25 Ağustos 1925 günü Kastamonu Valisi şifreli bir telgraf gönderdi. "Ata'nın elinde bir Panama şapka ile halkı

1 Mehmet Tevfik Bıyıklıoğlu Harp Okulu'ndan topçu subayı olarak mezun olduktan sonra Erkân-ı Harbiye'yi bitirerek orduya katıldı. Kurtuluş Savaşı sırasında Batı Cephesi'nde görev yaptı. Lozan Barış Konferansı'na katılan heyette, askeri danışman olarak görev aldı. 1924'te Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği'ne getirildi. 1928'de Moskova Büyükelçiliği'ne atanması nedeniyle bu görevine bir yıl ara verdi. Adı daha sonra Türk Tarih Kurumu olarak değiştirilen Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti'nin ilk başkanı olan Mehmet Tevfik Bıyıklıoğlu, Genelkurmay Harp Tarihi Dairesi'nde, harp tarihi uzmanı olarak çalıştı ve okullarda devrim tarihi dersi verdi. 24 Kasım 1961 günü vefat etti.

selamladığını" yazıyor ve konuşmasını naklediyordu. Telgrafı okur okumaz, 3. Şube Müdürü ile Kollaro Mağazasına gittik ve birer şapka alarak başımıza giydik. Müdüriyete şapkalı olarak girdik. Bizi şapkalı gören İstanbul'un kahraman polisinin iki saat içinde nasıl şapka tedarik ederek giydiklerine hâlâ şaşarım.

Hemen İstanbul Valisini aradım: "Vali Bey, Atamız Kastamonu'da şapka giydiler. Ben ve arkadaşlarım, bütün polis memuru arkadaşlarımızla Atamıza uyduk, şapka giydik. Siz de İstanbul'un Valisi olarak hemen kendinize bir şapka tedarik ediniz." Vali "Aman nasıl olur? Bu hususta emir almadık," derken konuşmamı tamamladım: "Vali Bey! Büyük Atamız yeni bir tarih yazıyorlar. Atatürk şapkayı giydikten sonra sizin de O'na uymanız zarureti vardır."

Vali Bey akşam Vilayet'ten başında şapka ile çıkıyordu...

EKREM BAYDAR:
"MUSTAFA KEMAL'İN GİZLİ TEŞKİLATINI BEN İDARE EDİYORDUM."

Yıl 1920...

İstanbul'da Osmanlı Harbiye Nezareti'nde Eğitim Dairesi kısım şefliğinde görevli bir subayım.

Yer yer düşman istilası altındaki Anadolu ve mütareke İstanbul'u kan ağlıyor. İstanbul'da Osmanlı hükümetlerini dilediği gibi parmağında oynatan ve kendilerine bu siyasi şahsiyetler arasında ortaklar bulan İtilaf Devletleri, Türklüğün kaderiyle diledikleri gibi oynamakta. İngilizler, Fransızlar, İtalyanlar Türk'ün son yurdu Anadolu'yu aralarında pay ederlerken Yunanlılara da Batı Anadolu peşkeş çekilmektedir.

Fakat bütün bunlar olurken bir baştan bir başa Anadolu'yu gezerek milli kurtuluşun, bağımsızlığın ateşini yakmak isteyen biri de vardır. Bütün Türk aydınları ne yapacaklarını şaşırmış halde kararsızken bir tek o kararlıdır.

Yıl 1920...

İşte Mustafa Kemal o kararlı önderliğiyle Anadolu'nun göbeğinde Türk'ün kurtuluşunu hazırlayan bağımsızlık ateşini yakmıştır. Bütün yurtseverlerin, namuslu aydınların gözü Ankara'da Mustafa Kemal'dedir. Sonradan bütün mazlum milletlere önderlik edecek olan Mustafa Kemal Paşa'nın bir avuç ülkücü arkadaşıyla insan üstü çalıştığı günlerdeyiz.

İşte şimdi size o günleri anlatacağım.

"Esaretten döndüm, içimde alevler yanıyor, emirlerinizi bekliyorum"

1919 yılının sonlarına doğru Mısır'daki esaretimden kurtulup İstanbul'a döndüm. 30 Ekim 1918'de Mondros Mütarekesi yapılmış, bu mütareke gereğince Osmanlı Ordusu terhis edilmişti. İstanbul bitkin ve perişandı. Her yerde ümitsizlik, açlık, yoksulluk ve tükenmişlik göze çarpıyordu. Esaretten kurtulup İstanbul'a döndükten bir süre sonra bir kurmay subay olarak Osmanlı Harbiye Nezareti'ne başvurup beni bir göreve atamalarını istedim. Eğitim Dairesi'nde kısım şefliğine atandım.

Bostancı'daki evimden İstanbul Harbiye Nezareti'ndeki bu görevime gidip gelirken bir yandan da İtilaf Devletlerinin tutumunu, dünya politikasının akışını inceliyor, tek kurtuluş çaresi olarak Anadolu'da başlatılan harekete katılmayı, Mustafa Kemal Paşa'nın hizmetinde görev almayı düşünüyordum.

19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıkan Mustafa Kemal, Kurtuluş Hareketi'nin bütün seyrini kafasında planlamış olarak ilk toplantısını Amasya'da yapmış, Erzurum ve Sivas Kongreleriyle mücadele yollarını iyiden iyiye açmış, önemli kararlar almıştı. Ayrıca, "Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Cemiyeti" adıyla bir Teşkilat da vücuda getirerek bütün ulusu ve dağılmış haldeki orduyu kurtuluş amacı etra-

fında toplamaya başlamıştı. Sivas Kongresi'nden sonra Ankara istikametinde yola çıkan Mustafa Kemal, konaklaya konaklaya geçtiği her yerde milli davayı anlatarak, yani yaktığı bağımsızlık ateşinin alevini göz kamaştırıcı şekilde etrafa saçarak 27 Aralık 1919'da Ankara'ya ulaşmıştı.

Yukarıda da belirttiğim gibi kurtuluşu Mustafa Kemal Paşa kuvvetlerine katılmakta görüyordum. Uzun yıllar cephelerde birlikte çalışmıştım. Maiyetinde çalıştığım bu büyük komutanın, hakkımda bu yıllardan kalma bir fikri olduğunu düşünüyordum. Ankara'ya giden arkadaşlardan yararlanarak Mustafa Kemal Paşa'ya özel bir mektup yazdım:

"Esaretten döndüğümü, içimde alevler yandığını, bir kurmay subay olarak vatana hizmet etmek istediğimi ve emirlerini beklediğimi" arzettim.

Mustafa Kemal Paşa'dan istihbarat görevi

Ankara'dan, Mustafa Kemal Paşa'dan heyecanla beklediğim gizli cevap gecikmedi.

Büyük Kurtarıcı Mustafa Kemal, "İstanbul'un İtilaf Devletlerince işgalinin yakın olduğunu, benim İstanbul'da kalarak kendisine bağlı istihbarat veya yardım başkanlığı görevini yapmamı, derhal teşkilatlanmaya başlamamı, tamamlayıcı bilgi ve kadroların sonradan gönderileceğini" bildiriyordu.

Büyük sevinç ve heyecanla işimi planlamaya, teşkilatlanmaya başladım. Bir yandan da sükûnetle Harbiye Nezareti'ndeki görevime devam ediyordum. Osmanlı İmparatorluğu'nun tarihin karanlıklarına gömüldüğü apaçık görülüyordu. Durum korkunçtu.

Atatürk'ün ilk emirlerini bir dilenciden aldım

Yüreğimde vatan acısı, perişan halimize duyduğum kaygılar içinde yine bir sabah evimden çıkıp Bostancı'nın görünüşte sakin yollarında beş-on adım atmıştım ki, önümde bir dilenci belirdi. Elindeki fesini bana doğru uzatarak durdu ve sızlanan bir edayla Allah rızası için yardım istedi.

Birden şaşırmıştım. Dilencinin elindeki fesin içinde bir zarf vardı ve zarfın üzerinde "Erkân-ı Harp Binbaşısı Ekrem Bey'e, Zata mahsustur" yazılıydı.

Hemen kendimi toparladım ve derhal cebimden beş-on kuruş yardım parası çıkartıp fesin içine koyarken dikkatle ve titizlikle zarfı alıp hiç belli etmeden cebime koydum ve dilencinin yanından ayrıldım.

Bu zarfla yoluma devam etmek tehlikeli olabilirdi. Bir şey unutmuş hal ve tavrı içinde derhal evime döndüm. Zarf, kırmızı mumla kapatılmış ve üstüne resmi mühür vurulmuştu. Mümkün olduğu kadar heyecanımı muhafaza ederek zarfı açtım. İçinde, Mustafa Kemal'in gizli servisinde çalışacak olanların adları yazılıydı.

Atatürk'ün hazırladığı gizli örgüt listesi

Evet, başta ben olmak üzere, İstanbul'da çalışacak gizli servis personelinin adları ve görevleri belirtiliyordu. Yani, Mustafa Kemal Paşa, Ankara'da beni gizli servis başkanı olarak seçmiş ve emrimde çalışacak olan 19 kişinin adlarını da bildirmişti. Kadro şöyleydi:

1) Ragıp oğlu Ekrem (Tophane)

Rütbesi: Erkân-ı Harp Binbaşı
Sicili: 321-3 (Sahra Subayı)
Görevi: İstihbarat ve yardım başkanlığı

2) Mehmet oğlu Aziz Hüdai (İstanbul)
Rütbesi: Binbaşı
Sicili: 318-4 (Piyade)
Görevi: Siyasi istihbarat

3) Süleyman oğlu Kerim (Selanik)
Rütbesi: Yüzbaşı
Sicili: 322-14 (Sahra)
Görevi: Şifre subayı

4) Sadıkoğlu İsmail Hakkı (Edirne)
Rütbesi: Yüzbaşı
Sicili: 321-337 (Piyade)
Görevi: Şifre subayı

5) İbrahim oğlu Kemal (İstanbul)
Rütbesi: Yüzbaşı
Sicili: 327-3?? (Piyade)
Görevi: Askeri istihbarat

6) Nezir oğlu Bedîî (Kuzguncuk)
Rütbesi: Üsteğmen
Sicili: 332-217 (Piyade)
Görevi: Osmanlı Hükümeti Genelkurmayında istihbarat

7) Ahmet oğlu Fehmi (İstanbul)
Rütbesi: Kıdemli Yüzbaşı
Sicili: 322-24 (Piyade)
Görevi: Zat işleri

8) Yusuf Ziya oğlu Cevdet (Midilli)
Rütbesi: Yüzbaşı
Sicili: 330-13 (Topçu)
Görevi: Anadolu'ya subay sevki ve tebligatı

9) Yahya oğlu Rasim (Üsküp)

Rütbesi: Yüzbaşı

Sicili: 328-41 (Topçu)

Görevi: Nakliye işleri

10) Arif oğlu Eyüp (İstanbul)

Rütbesi: Yarbay

Sicili: 319-2 (Topçu)

Görevi: Topçu malzemesinin Anadolu'ya sevki

11) Hüseyin oğlu Mehmet Emin (İstanbul)

Rütbesi: Yüzbaşı

Sicili: 326-3 (Topçu)

Görevi: Topçu malzemesinin Anadolu'ya sevki

12) Osman oğlu Ahmet Ağa

Rütbesi: Üsteğmen

Sicili: 309-15 (Nakliye)

Görevi: Sevkedilecek malzemenin ambalaj işleri

13) Kazım oğlu Hüseyin Hüsnü (Bakırköy)

Rütbesi: Yüzbaşı

Sicili: 326-1 (İstihkâm)

Görevi: İstihkâm ve otomobil malzemesi temini

14) İbrahim oğlu Mehmet Ali (Girit)

Rütbesi: Yüzbaşı

Sicili: 325-5 (Muhabere)

Görevi: Muhabere malzemesi temini ve Anadolu'ya sevki

15) Edip oğlu Ali Saip (İşkodra)

Rütbesi: –

Sicili: 316-42 (Hesap Memuru)

Görevi: Hizmetlilere ve hizmete ait hesap işleri

16) Mehmet Aziz oğlu Vasfi

Rütbesi: Kıdemli Yüzbaşı

Sicili: 322-195 (Levazım)

Görevi: Levazım işleri

17) Osmanoğlu Seyfettin (İstanbul)

Rütbesi: Kıdemli Yüzbaşı
Sicili: 323-15 (Topçu)
Görevi: Levazım işleri

18) Salim oğlu Saffet (Trabzon)
Rütbesi: Üsteğmen
Sicili: 331-4 (Topçu)
Görevi: Kurye Subaylığı

19) Hüseyin oğlu Ziya (Kırşehir)
Rütbesi: Üsteğmen
Sicili: 334-15 (Topçu)
Görevi: Sevkiyat

20) Ahmet oğlu İbrahim Etem
Rütbesi: Teğmen
Sicili: 332-14 (Topçu)
Görevi: Sevkiyat

AzizHüdai Bey[1]den başka kimse benim başkan olduğumu bilmiyordu

Osmanlı hükümet merkezi olan İstanbul'da Mustafa Kemal Paşa'nın gizli istihbaratını yürütecek olan kadro incelendiği zaman şu özellikler görülmektedir:

1 1902 yılında Harp Okulu'ndan mezun olan Aziz Hüdai, Osmanlı İmparatorluğu'nun çeşitli bölgelerinde görev yapmış, Balkan Savaşı'na katılmış ve Edirne cephesinde yaralanarak esir düşmüştür. Birinci Dünya Savaşı süresince Askeri Sansür Kurulu üyeliği görevini sürdüren Aziz Hüdai, savaşın bitimi üzerine karma nitelikte yeniden oluşturulan sansür kurulunda Türk temsilcisi olarak görevlendirilmiştir. 9 Şubat 1919 günü patlak veren bir olay üzerine ünlü şair ve yazar Süleyman Nazif, Fransız işgal ordularını şiddetle eleştiren bir yazı yazar. Yayınlanacak bütün yazıların önce sansür kurulunun onayına sunulması zorunlu olduğundan bu makale de o gece görevli bulunan Yüzbaşı Aziz Hüdai'ye gösterilmiştir. İşgal ordularına karşı olan her tür ifadeyi yasaklamakla görevli Aziz Hüdai, yazıyı okumuş ve vatansever duygularla onaylamıştır. 9 Şubat günü makaleyi okuduğu anda çılgına dönen Başkomutan Fransız General D'Esperey, Aziz Hüdai'nin derhâl tutuklanarak kurşuna dizilmesini emretmiş ve Aziz Hüdai aynı gün görevi başından alınarak Fransa elçiliği bodrumlarında bomboş bir odaya kapatılmıştır. Aziz Hüdai'nin kişiliğine çok değer veren kimselerin üstün çabaları ve girişimleri sonucunda gerekli yargılamanın Türk mahkemelerince yapılması sağlanmıştır. Aziz

a) Yirmi subay içinde kısmen yaşlı sayılabilecek bir tek yarbay vardır. Gerisi genç, dinamik subaylardan seçilmiştir.
b) Gizli serviste büyük istihbarat hizmeti yapacak ve yardımı teşkilatlı şekilde yürütecek olan bu grup, deşifre olmaması için az sayıda personelden meydana getirilmiştir.
c) Kadroya ayrıca iki şifre anahtarı eklenmiştir.
d) Bu iş için seçilen personelin ehil kişiler olduğunu zaman göstermiştir.

(Gizli istihbarat servisinin Ankara'da tespit edilen yirmi kişilik kadrosunun dışında daha birçok insan çalışmış, çalıştırılmıştır. İstihbarat ve teşkilat işlerini yürütebilmek için İstanbul'da daha birçok asker ve sivil şahsa tarafımızdan görev verilmiştir. Ancak biz burada uzun yıllar gizli tutulan resmi kadroyu açıklıyoruz.)

Evet, artık Ankara'nın emrinde ve Musfa Kemal'in gizli istihbarat servisinin başındaydım.

Elimdeki listeyi bir daha inceleyip katladım, zarfına koydum ve istihbaratçılığın gereği olan titizlikle muhafaza altına aldım.

Evimden istihbarata başkanı olarak çıkıp doğruca İstanbul'a geçtim ve gizli telgraf merkezinden emaneti aldığımı yeni şifreyle Ankara'ya bildirdim.

Hüdai Bey 11 günlük bir işkence döneminden sonra, askeri mahkeme önüne çıkmak üzere İzmir'e sürülür. Oradan kaçarak İstanbul'a dönen Yüzbaşı Aziz Hüdai, burda kendisini arayanlara izini kaybettirmiş ve Büyük Atatürk'ün önderliğinde oluşan ulusal direniş örgütlenmesine İstanbul'dan katkıda bulunmak üzere kurulan "Felâh Grubu" gizli örgütünün başkan yardımcılığına atanmıştır. Bir kısım anıları 1931 ve 1935 yıllarında günlük gazetelerde yayınlanmış olan Aziz Hüdai Akdemir, 1950 yılında hayata veda etmiştir. (www.isilyayinevi.com adresinden kısaltarak özetlenmiştir.) Ekrem Baydar, emniyet müdürü olduktan sonra da Aziz Hüda Bey'den ayrılmamış, onu yardımcısı olarak yanına almıştır. Kitabın sonunda ikisinin birarada çalışırken çekilmiş bir resimleri bulunmaktadır.

Öte yandan da listedeki görevli subaylara, yardımcım olan Piyade Binbaşısı Aziz Hüdai vasıtasıyla çok gizli olarak durumu bildirdim. Böylece teşkilattaki arkadaşların dahi Başkan olarak beni tanımış olmalarını önlemiş oldum. Teşkilat işlemeye, büyük çapta işler başarmaya başlamıştı. Başkanın kim olduğunu yalnız Aziz Hüdai Bey biliyordu. İngilizler dahil, üç buçuk yıl süreyle gizli istihbarat servisinin kimlerden kurulduğunu ve başkanın kim olduğunu kimse öğrenemedi.

İlk görevim Ankara'yla haberleşmeyi sağlamaktı

Bu şartlar altında yapılacak ilk işin Ankara ile gizli haberleşme imkânını sağlamak olduğunu düşündüm. Mustafa Kemal Paşa ile bağlantı kurarak her gün İstanbul'da olup bitenleri Ankara'ya aktarmak şarttı.

Bu maksadın yerine getirilmesi için sivil elbise giyerek İstanbul Telgraf Müdürü İhsan Bey'i (büyük vatansever insan İhsan Pere)[1] ziyaret ettim. Bu özel ziyaretimde kendimi tanıtarak işin ciddiyetini, İstanbul'un işgalinin yakın olduğunu anlattım. Bu durum karşısında Ankara ile irtibatın önemi üstünde durdum. Anlattıklarımı Telgraf Müdürü İhsan Bey hemen benimsedi. İstanbul'un görünüşünü ve durumunu birlikte uzun uzun gözden geçirdik. Postanenin ve telgrafhanenin imkânlarını inceledik.

İhsan Bey, Büyük Postane'de telgraf hatlarına ait bir plan bulunmadığını, ancak vatanseverliğinden asla şüphe et-

1 1922'ye kadar gizli telgraf teşkilatının müdürlüğünü yapan İstanbul Telgraf Başmuhaberecisi İhsan Bey'in (Pere) Manastırlı Hamdi'yle birlikte çektikleri ve Ankara'yla İstanbul arasında hayati öneme sahip haberleşmeyi sağlayan gizli posta hattı hem milli mücadele hem de postacılık tarihinde yıllarca bir efsane gibi anlatıldı. Nihayet 2009 yılında PTT Genel Müdürlüğü'nün girişimleriyle Türk İslam Eserleri Müzesi arkeologları yaptıkları araştırmalar sonucunda tarihi hattı ortaya çıkardılar. Kitabın sonunda İhsan Pere'nin bir fotoğrafı bulunmaktadır.

mediği Telgraf Çavuşu Hacı Çavuş'un bütün telgraf hatlarıyla istikametlerini ezbere bildiğini, her ihtimale karşı Büyük Postane'nin bodrumunda Hacı Çavuş'tan yararlanarak doğrudan doğruya Ankara ile muhabere yapabilecek gizli bir telgraf merkezi kurmanın faydalı olacağını belirtti.

Bu son derece zeki ve pratik hat bilgisine sahip Hacı Çavuş'tan yararlanarak Büyük Postane'nin bodrumunda gizli telgraf merkezi kuruldu. İhsan Bey'in çok güvendiği üç telgraf memuru da sürekli olarak ve hemen Ankara ile direkt muhabereye başladılar. Bu hat çavuşunun ve birkaç posta memurumuzun, ne büyük yardımlarda bulunduklarını ileride göreceksiniz.

Gizli Teşkilat kurulmaya başlıyor

Öte yandan; ben de lüzumlu bulduğum başka vatanperver şahsiyetlerle ayrı ayrı temaslar kurdum. Padişah Efendimizin "itimadına mazhar olmuş!" şeklen İstanbul Hükümeti'ne bağlı yurtsever ve gerçek asker Merkez Komutanı Süvari Albayı Esat Bey'le[1] görüştüm. Bana, dolayısıyla Ankara'ya yardım hususunda mutabık kaldık.

O zamanlar Hilal-i Ahmer (Kızılay) Başkanı olan Hamit Bey'le de temasa geçtim. Olağanüstü hallerde özel bir değeri olan Hilal-i Ahmer Başkanı Hamit Bey de büyük bir vatansever aydın olarak anlayış gösterdi; her hususta hemen uyuştuk. Hamit Bey, çok iyi Fransızca biliyordu. Fransızlarla da geniş teması vardı. Bu eski arkadaşımdan özellikle ileride çok yararlanabileceğimizi düşünmüştüm. Öyle de oldu.

Benim, Harbiye Nezareti'ndeki görevime, şüphe uyan-

1 Esat Bey 1875'te İstanbul'da doğdu. Birinci Dünya Savaşı'nda çeşitli cephelerde savaştı. Kurtuluş Savaşı sırasında Mim Mim Grubu'na katıldı. İstanbul merkez komutanlığı ve 13 Haziran 1921'den sonra İstanbul polis müdürlüğü yaptı. 7 Ekim 1922'de, zaferden sonra, İstanbul'un ilk valisi oldu. 1932'de İstanbul'da öldü.

dırmayacak şekilde devam ettiğimi hatırlatırken şu çok önemli olayı da kaydetmeliyim: Merkez Komutanı Süvari Albayı Esat Bey, bir gece ve çok gizli olarak Bostancı'daki evime bir manyetolu telefon kurdurdu.

İstanbul'un işgal edileceğini Mustafa Kemal'e kim bildirdi?

Osmanlı İmparatorluğu, Fransızlardan önemli miktarda kredi almış, borçlanmıştı. İtilaf Devletleri arasında, Osmanlı İmparatorluğu toprakları taksim edilirken Fransızlar, İngilizlerden bu Osmanlı alacaklarına karşılık Batı ve Güney Anadolu'yu istemişlerse de İngilizler, Fransızlara Güneydoğu Anadolu bölgesini, Yunanlılara Batı Anadolu'yu işgal ettirmişlerdi. Bu yüzden Fransızlar İngilizlere karşı kırgınlık duyuyorlardı. O zamanın bu sömürgeci süper Batı devletlerinin bu sebeplerle, müttefik de olsalar, araları açıktı.

Yukarıda da belirttiğim gibi devrin Kızılay Başkanı Hamit Bey, görevinin de gereği olarak Fransızlarla geniş temaslar kurmuş çok iyi dostlar edinmişti. Fransızlar ile İngilizler arasındaki bu kırgınlıktan yararlanarak Fransız dostlarından edindiği bilgileri bana veriyor, ben de Ankara'ya bildiriyordum. 15 Mart 1920 günü Hamit Bey, Harbiye Nezareti'nde telefonla beni bularak Hilal-i Ahmer Merkezi'ne gelmemi rica etti.

Gittim. Durum kötüydü. Acıydı!

İtilaf Devletleri yarın İstanbul'u işgal edeceklerdi.

Hamit Bey yüreği burkularak "Güvenilir Fransız dostlarımdan öğrendim." dedi.

Büyük Postane'nin altında Hacı Çavuş'un kurduğu gizli telgraf merkezine gidrek, geceleyin durumu Mustafa

Kemal Paşa'ya arzettim.

Atatürk "Büyük Nutuk"ta 16 Mart faciasını ve İstanbul'un işgalini telgraf memuru Hamdi Efendi'nin bildirdiğini belirtir.[1] Telgraf memuru Hamdi Efendi Ankara'ya tamamlayıcı bilgiler vermiştir.

Bu yüksek vatansever memurumuz görevini yapmıştır. Bütün tarih kitaplarımız Hamdi Efendi'nin bu hizmetinden sitayişle bahseder. Pek haklı ve doğrudur. Fakat, asıl hizmet, teşkilatımız tarafından yapılmış ve haber Ankara'ya duyurulmuştur. M. Kemal Paşa ona göre tedbirini almış, yapılacak işler hakkında emir ve direktiflerini ona göre vermiştir.

Gizli teşkilattakiler resim bile çektirmezdik

Ancak, büyük Atatürk nutkunda gizli servisin çalışmalarını açıklayamazdı. Bu durum hem askerliğe, hem istihbaratçılığa aykırı olurdu. Nitekim, büyük komutan ve devlet adamı Gazi Mustafa Kemal kurduğu gizli servisi hiçbir zaman açıklamadı, tarihi süreleri dolduğu zaman gerekli belgeleri ve yapılan hizmetlerin tarihçesini açıklanmak üzere resmi kurumlara bıraktı.

Gizli servisin başkanı olarak ben ve arkadaşlarım da bu sırları, bir çok bilgilerin nasıl ve kimler aracılığıyla elde edildiğini yıllarca muhafaza ettik. O günlerde resim dahi

1 Atatürk Nutuk'ta Manastırlı Hamdi Efendi'den şöyle bahseder: "Bu vatansever ve cesur, Manastırlı Hamdi Efendi olmasaydı, İstanbul felâketinden haber almak için, kimbilir, ne kadar çok beklemek zorunda kalacaktık. İstanbul'da bulunan nâzır, milletvekili, komutan ve teşkilâtımızdan bir kimsenin çıkıp da bize vaktinde haber vermeyi düşünememiş olduğu anlaşılıyor. Demek ki, hepsini heyecan ve korku bürümüştü. Bir ucu Ankara'da bulunan telin İstanbul'da bulunan ucuna yanaşamayacak kadar şaşkın bir duruma gelmiş olduklarına hükmetmek, bilmem ki doğru olur mu? Telgraf memuru Hamdi Efendi, daha sonra Ankara'ya gelerek karargâhımız telgraf memurluğunu yapmıştır. Kendisine borçlu olduğum teşekkürü burada açıkça ifade etmeyi millî ve vatanî görevlerimden sayarım." (Nutuk, cilt 1, s. 296, 1934)

çektirmezdik.

Bugün bu gizli bilgileri açıklamanın bütün mahzurları ortadan kalkmıştır. Türk Ordusu'nda Korgenerallik mevkiine kadar gelmiş bir asker olarak ve emekli olduktan yıllarca sonra, 50 yıllık tarihi süresi de dolduğu için bu hatıralarımın açıklanmasında, bilgilerin nakledilmesinde artık bir mahzur görmüyorum. Ayrıca faydalı olacağı da düşünülebilir. Tarih araştırmacılarımız bu anılardan yararlanabilir ve hayatta olan birçok zevat da görüşlerini ve bilgilerini aksettirme fırsatı bulurlar. Esasen o zaman mücadele ettiğimiz, sırlarını çaldığımız devletler, bugün dost ve müttefikimizdir. (Tarihi bir açıklama olarak kaydedeyim ki bu hatıralar tarafımdan ilk defa Derece Üstü Emekli Emniyet Müdürü Selahattin Salışık'a anlatılmış, ilk notlar onun tarafından tutulmuştur.)

Mustafa Kemal'in dedikleri bir bir çıktı

24 Temmuz 1919'da Erzurum Kongresi'nde Mustafa Kemal'in aldığı kararlar Sivas Kongresi'nde de benimsenip genişletilince İstanbul'daki Damat Ferit Paşa Kabinesi istifaya mecbur oldu. Yerine gelen Ali Rıza Paşa Kabinesi[1] seçim yaptırarak 12 Ocak 1920'de İstanbul'da Meclis-i Mebusan'ı (Millet Meclisi'ni) topladı. Erzurum ve Sivas Kongrelerinde bir Heyet-i Temsiliye seçilmişti. Mustafa Kemal seçildiği halde ihtiyatlı davranarak İstanbul'daki meclisin toplantısına katılmadı, sadece bu Temsil Heyeti'ni gönderdi.

1 Ali Rıza Paşa İstanbul'un işgal altında bulunduğu dönemde 2 Ekim 1919-3 Mart 1920 tarihleri arasında sadrazamlık yaptı. Kuvayı Milliyecilerle Anlaşma'yı kaçınılmaz görerek Ekim 1919'da Salih Paşa'yı Mustafa Kemal'le görüşmek üzere Amasya'ya gönderdi. Mart 1920'de İtilaf Devletlerinin baskısıyla istifa etmek zorunda kaldı. Son Osmanlı hükümetinde Dahiliye ve Nafia nazırlığı görevlerinde bulundu. 1932'de vefat etti.

Mustafa Kemal aslında yeni meclisin İstanbul'da toplanmasını tehlikeli görüyordu. İstanbul Hükümeti'nin isteği üzerine buna muvafakat göstermişti. Bu yeni meclisin en önemli hareketi "Misak-ı Milli"yi (Milli Ant) kabul etmesidir. Bu belgede ortaya konan esaslar, daha önce Anadolu'da görüşülmüş ve tesbit edilmiştir. Ve milli mücadelemizin de esaslarıydı. Mesela bugünkü hudutlarımız Misak-ı Milli ile tesbit edilmiştir. Ancak biz tarih kitaplarında geniş şekilde yazılı olan Misak-ı Milli'nin esaslarını burada bırakarak, asıl konumuza gelelim.

Milli Ant'ın getirdiği esaslar, devrimci uyanışı, ulusal ayaklanmayı gittikçe alevlendiriyordu. Bu durum başta İngilizler olmak üzere İtilaf Devletlerinin hoşuna gitmemekteydi. Mecliste bu kararların alınmasına muhalif olan milletvekilleri vardı. Bunların görüşü de tıpkı İtilaf Devletlerinin görüşleri gibiydi. Ama büyük devletleri, kendilerinden olan bu milletvekilleri de tatmin etmiyordu. İşte bunun için 16 Mart 1920'de İstanbul İngilizler, Fransızlar ve İtalyanlar tarafından işgal edildi. Ali Rıza Paşa Kabinesi yerine Salih Paşa[1] Kabinesi kurulmuşsa da bu da durumu kurtarmaya yetmedi. 16 Mart sabahı İstanbul işgal edilerek birçok erimiz şehit edildi. Birkaç gün sonra da Osmanlı Meclisi Mebusanı işgalci devlet askerleri tarafından basılarak bazı milletvekilleri tutuklandı ve Malta'ya sürüldü. Meclis de tekrar Sadrazam olan Damat Ferit Paşa[2] tarafından bir

1 Damat Ferit Paşa ve Ali Rıza Paşa hükümetlerinde Bahriye Nazırlığı yaptı. Ankara hükümetiyle görüşmelere katıldı, sonrasında Ankara'ya götürülerek alıkonuldu ve bir daha hükümette görev almayacağı taahhütü imzalatılarak İstanbul'a gitmesine izin verildi. Salih Paşa sözünde durmayarak hükümette görev aldı. 1922'den sonra siyasetten çekildi, 1939'da vefat etti.

2 4 Mart-30 Eylül 1919'da ve 5 Nisan-17 Ekim 1920'de iki dönem sadrazamlık yapmıştır. Mustafa Kemal'e karşı muhalefeti, İngiliz ve saray taraftarı oluşu ve Milli Mücade

hafta sonra feshedildi. Fakat, Mustafa Kemal'in dedikleri bir bir çıkmış oldu. Yeni zulümler ve baskılar sürüp gitti. Şimdi yeni günlere, yeni olaylara ve yeni hizmetlere hazırlanmalıydık. Mustafa Kemal yolunda inançla, güvenle!

"Türklüğün hayat bağı" nasıl kurtuldu?

16 Mart 1920'de İstanbul'un işgalinden kısa bir süre sonra bir gece Merkez Komutanı Esat Bey, işgal kuvvetleriyle Merkez Komutanlığı birliklerinin (özellikle Padişah'a çok yakın ve gayretkeş birlik komutanlarının) Yeni Postane'yi basacaklarını, muhaberata el koyacaklarını bildirdi. Ayrıca bu baskının yarın sabah gerçekleşeceğini de ekledi.

Bu vatansever asker, Merkez Komutanı Esat Bey'in bize ulaştırdığı haber üzerine geceleyin derhal harekete geçtik. Bu istihbarat çok değerli ve büyük olmuştur. Yeni Postane altındaki gizli merkezimiz bu istihbarat sayesinde kurtarılabilecek ve Ankara'yla temasımız kesintisiz devam edebilecektir.

Gizli servisimizdeki arkadaşlarla gece geç vakitlere kadar ne yapabileceğimizi uzun uzun tartışıp görüştük. Bu görüşmede telgraf müdürü İhsan Bey de bulundu. Sonunda, Yeni Postane'nin altındaki gizli telgraf merkezimizi, Telgraf Müdürü İhsan Bey'in evinin bodrumuna taşımaya karar verdik. Ve sabaha karşı bu işi tamamladık.

Artık yeni haberleşme merkezimiz İhsan Bey'in evinin altı olmuştu. Ankara'yla bağlantımızı buradan rahatça sür-

---

le'ye karşı zulüm derecesine varan bakılarıyla tanınır. Damat Ferit, Milli Mücadele'nin zafere ulaşmasının ardından yurtdışına kaçmış ve 1923'te Nice'te ölmüştür.

dürebilirdik artık.

Nitekim öyle oldu: Biraz sonra Yeni Postane'ye baskın yapılacağını, gizli merkezimizi taşıdığımızı hemen Ankara'ya bildirdim. İstihbaratımız ve sevincimiz büyüktü. Adeta Türklüğün hayat bağı kopmaktan kurtulmuştu.

Bir avuç adam İngilizleri nasıl atlattık?

Ertesi sabah erkenden İngiliz ve padişah kuvvetleri Büyük Postane'yi bastılar. Uzun uzun koşuşmalar, bağırışmalar, çağırmalar, aramalar, taramalar. Hiçbir şey yok. Tabiatıyla gizli bir muhabere merkezi de bulamadılar. Aslında aradıkları sadece bu merkezdi.

Telgraf şebekesinin planını istediler. Böyle bir telgraf hatları planı olmadığı, ancak hat ve istikametleri Hacı Çavuş'un (Bu hat çavuşu Hacı Çavuş'un asıl adı Mümtaz Efendi'dir. Bugün hayatta olmayan bu vatanpervere Tanrı'dan rahmet dileriz.) ezbere bildiği kendilerine anlatıldı.

Çok şaşırdılar. "Nasıl olur! Hat istikametleri, hat sayısı ve plan olmadan bu iş nasıl yürütülüyor. Hayret!" dediler.

Bu bir gerçekti.

İngilizler karmakarışık plansız kurulmuş hatlara baktılar. İçinden çıkılır iş değil. Çare araştırmaya başladılar.

Batı medeniyeti ve tekniğinin yoğurduğu bu kafalar bu plansızlığın yarattığı şaşkınlık içinde çareyi Hacı Çavuş'u kiralamakta buldular.

Telgraf idaresi ve Hacı Çavuş teklifi kabul etti.

Artık Hacı Çavuş İngiliz işgal kuvvetlerinin emrinde parayla çalışacak ve hatları onların istediği biçimde yeniden

kurup kullanacaktı. Vatansever Türk çocuğu Hacı Mümtaz Çavuş, bütün telgraf hattı bağlantılarını kesti. Yalnız Ankara istikametine giden 2 direkt hattı gizli olarak bağlantılı bıraktı.

İhsan Bey'in evinin altına taşıdığımız bizim gizli servisimizin bu gizli telgraf merkezinin muhaberesi de bu suretle Ankara'yla devam edebildi.

Bir taraftan İngiliz istihbaratı, öte yandan 40 bin yerli Rum ajanının çalışmaları, bütün İstanbul'u tararken, bizim de 20 subaydan ibaret istihbarat kuruluşumuz çalışmalarını başarılı şekilde işte böylece sürdürüyordu. İngilizlerin ünlü entelijans servisi ile işgal karargâhına bağlı gizli servisleri bir avuçluk kadromuz tarafından devamlı olarak atlatıldı ve Ankara'ya daha nice değerli haberler böylece ulaştırıldı.

Gizli servisin ilk raporu

16 Mart işgalinden sonra işgali yapan düşman kuvvetleri hakkında elbette ki Ankara'ya bir rapor vermem gerekiyordu.

Gizli servisimizin o zaman hazırlayıp düşman kuvvetleri hakkında Ankara'ya verdiği ilk rapor şudur:

RAPOR

Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Reisliği'ne, (Genel Kurmay Başkanlığına)
Ankara

I. 16 Mart 1920 tarihinden (işgalden) sonra düşman hakkında elde edilen bilgiler aşağıdadır:

A) Düşmanın deniz kuvvetleri: (İstanbul'da)

1- İngilizlerin Malaya zırhlısı ve birkaç torpidosu.
2- Fransızların Edgar Quinet zırhlısı ve Somali adlı muhribi.
3- Yunanlıların Averof kruvazörü.
4- Karadeniz Boğazı'nda giriş ve çıkış İngilizlerin kontrolündedir.

B) Düşmanın kara kuvvetleri:

1- İngilizler İstanbul bölgesinde 30.000 kişi,
2- Çanakkale bölgesinde 3.000 kişi,
3- Demiryollarında 5.500 kişi,
4- Musul bölgesinde 3.000 kişi,
İşgalci toplam İngiliz gücü 41.500 kişi.

1- Fransız kuvvetleri, İstanbul ve Çatalca bölgesinde 24.000 kişi, Çanakkale bölgesinde 4.000 kişi, Adana, Tarsus, Mersin, Urfa, Maraş ve Antep'de 20.000 kişi, Demiryollarında 1.000 kişi. İşgalci Fransız gücü toplamı: 49.000 kişi.

2- İtalyan kuvvetleri İstanbul'da 4.000 kişi, Antalya, Muğla ve Söke'de 12.000 kişi, Afyon, Akşehir ve Konya'da 1.500 kişi,
Toplam İtalyan gücü: 17.500 kişi.

3- Yunan kuvvetleri Ege'de 150.000 kişi, İstanbul'da 1.000 kişi, Patrikhanenin silahlandırdığı yerli Rum milisler 40.000 kişi.
Toplam Yunan gücü 191.000 kişi.

C) Düşmanın hava kuvvetleri:
Yeşilköy Havaalanı'nda İngiliz ve Fransızların birer hava bölüğü.

D) Düşmanın İstanbul'daki Karargâhları:

a) İşgal kuvvetleri başkomutanlığı karargâhı: Şimdiki Harbiye binasının arkasındaki o devrin Harp Okulu'nda.

1- İşgal Kuvvetleri Başkomutanı İngiliz Generali Harrington,

2- İngiliz işgal kuvvetleri karargâhı: Yine aynı yerde ve komutanı da yine General Harrington. Kurmay Başkanı: Albay Gripin. Gizli İstihbarat Başkanları ise Yüzbaşı John G. Bennett. Bennett'in İstihbarat karargâhı: Kroker Oteli (Pera Palas Oteli'yle 6. daire arasındaki cadde üzerinde, bir ara konservatuar olarak kullanılan bina).

3- Fransız işgal karargâhı komutanı: General Charpie (Şarpi). Karargâh binası: Türbe'deki eski Belediye Başkanlığı binası.

4- İtalyan işgal karargâhı: Mısırlı Han'ın ikinci katında.

5- Yunan işgal karargâhı: Çubuklu'da.

İŞGAL ALANLARI

İngiliz işgal alanı: Galata'dan Kireçburnu'na kadar ve Haliç'in kuzey yakası dahil İstanbul'un kuzey bölümü. Ayrıca ileri hatları Tuzla'da. Bu hattın karargâhı da Bostancı'da. Bir topçu alayıyla takviyeli bir Hint tugayı bu alanı kontrol etmektedir.

Fransızların işgal alanı: Yeni Cami'den Topkapı'ya kadar olan (eski Bizans'ın merkezi sayılan) alan.

İtalyan işgal alanı: Üsküdar'dan Kanlıca'ya kadar olan Boğaz şeridi.

Yunan işgal alanı: Kanlıca'dan Beykoz'a kadar olan Boğaz şeridi.

II- Gizli servis grubumuz teşkilatlanmaya devam etmektedir.

III- Anadolu'ya kaçırılacak silah ve cephanenin tespitiyle kaçırma planları üzerinde çalıştığımızı arzederim.

Felâh Gurubu Başkanı
Erkân-ı Harb Binbaşı Ekrem

Anadolu'ya nasıl silah kaçırdık?

Bağımsızlık savaşının çekirdeğini Ankara'da geliştirmekte olan Mustafa Kemal'in şüphesiz yetişkin personele, yani subaya ve savaş malzemesine şiddetle ihtiyacı vardı. Osmanlı Ordularının elinde bulunan silahların önemli kısmı ve mühimmat depoları, İstanbul'daydı. Teşkilatımız yukarıda da belirttiğim gibi, bunların Anadolu'ya naklini de planlıyordu. Cephanenin kaçırılması işini ayarlamak için mevcut politik durumu, işgali yapan devletlerin ilişkilerini bilmeliydim. Bilmemiz gereken her şeyi en ince teferruatına kadar tespit etmiştik. Politik hava özetle şöyleydi:

1- Fransızlar, Abdülaziz zamanından beri Osmanlı İmparatorluğu'nun aldığı 2 milyon altın borca karşılık İngilizlerden Batı ve Güneydoğu'yu kendilerine vermeleri için söz almışlardı. Daha önce de belirttiğimiz gibi, işgal grubunun liderliğini yapan İngilizler, bu vaadlerinde durmamışlar, Batı Anadolu'yu Yunanlılara işgal ettirip, Fransızlara da Güneydoğu Anadolu'yu vermişlerdir. Bundan dolayı Fransızlar, İngilizlere karşı şiddetli bir kırgınlık duygusu içindeydiler.

2- İtalyanlara gelince; kendilerine Antalya-Muğla bölgesi gibi turistik bir bölge verilmesine rağmen, memnun olmamışlardı. Zira, İtalya'nın burnu dibinde Adalar Denizi'ne tamamen hakim ve Anadolu'ya da sıçramış büyük bir Yunanistan'ın kurulmasını menfaatlerine aykırı görüyorlardı.

Sonuç olarak her iki devletin de yani hem Fransızların hem İtalyanların menfaatleri ihlal edilmiş, yalnız Yunanlılar tatmin edilmişti. Elbette İngilizlerin bunda başka bir çıkarı vardı.

Bu sebeple Fransa ve İtalya'nın İngiltere ile işgalden biraz sonraki günlerde politik münasebetleri gergin bir hale girmiş bulunuyordu.

Anadolu'ya silah, cephane ve insan kaçırmakta bu gergin durumdan büyük çapta yararlandık. Gizli servise mensup arkadaşlar bu yolda giriştiğimiz hareketleri plana uygun şekilde sonuçlandırmaya başlayarak Ankara'yı sevince boğmaya başladılar.

Anadoluya sevkedilecek silah ve cephanenin fedakar ve kahraman Karadenizli gemicilerimiz vasıtasıyla ufak partiler halinde takalarla sevkini mümkün görüp işe başlamıştık. Kahraman gemiciler, boyuna silah ve cephane taşıyorlardı. Fakat, sevkedilen partiler küçük olduğundan Ankara'yı tatmin etmiyor, hem de bu yolla ağır silah sevkedemiyorduk. Ağır silahların sevki için özellikle büyük tonajlı gemilere ihtiyaç vardı.

Bu nokta çok önemliydi. Düşündük, incelemeler yaptık, dikkate değer bir nokta meydana çıktı.

Fransızların Karadeniz'e ticari seferleri yoktu. Karadeniz'e İtalyanların Loyt-Triestino kumpanyasına mensup gemiler sefer yapıyordu.

Politik gerginlikten yararlanarak Loyt-Triestino kumpanyasını, Anadolu'ya silah ve cephane naklinde kullanmayı mümkün görmüştük.

Bu esas üzerinde çalışmalara başladık. Bu çalışmalarımız bir sonuç alıncaya kadar epey sürdü. Şimdi ben sizlere Loyt-Triestino kumpanyasıyla kurduğumuz temasın sonucuna kadar geçen zamanda olup bitenleri anlatayım.

Gizli görevimi İsmet İnönü'den sakladım

İstanbul'un işgalinden iki ay kadar sonra 18 Mayıs 1920 günü Harbiye Nezareti koridorunda Miralay İsmet Bey'le (İnönü, o zaman albaydı) karşılaştım.[1] Aramızda şöyle bir konuşma geçti:

"Nasılsınız Ekrem Bey?

"İyiyim, teşekkür ederim Miralayım."

"Durumu biliyorsunuz. Ne yapmak niyetindesiniz?"

"Anadolu'ya kaçıp Mustafa Kemal Paşa kuvvetlerine katılacağım."

(Tabiatıyla aldığım gizli görevden Miralay İsmet Bey'e bahsedemezdim. Bir istihbaratçının önemle dikkat etmesi gereken özelliklerinden biri ve başlıcası budur.)

İsmet Bey bir an düşündü. Ve şöyle dedi: "Ben yarın Anadolu'ya gidiyorum. Size burada ihtiyacımız olabilir. Siz burada kalarak Harbiye Nezareti'ndeki görevinize devam ediniz.

Bu konuşmadan bir sonuç çıkarılabilirdi:

1- Miralay İsmet Bey, bana verilen gizli görevi biliyordu.

2- İstanbul'da bana gizli bir görev verilmesini düşünüyor ve faydalı buluyordu.

Anadolu'ya geçeceğini bildiren sözlerini dinledikten sonra kendisine başarılar diledim ve esas olarak görevimin başında bulunduğumu ilave ettim.

---

1 İsmet İnönü'nün işgalden iki ay sonra İstanbul'da olması mümkün değildir. Çünkü ileride Sami Karaören'in de belirttiği gibi İsmet İnönü 9 Nisan'da ikinci kez Anadolu'ya geçmiş ve bundan sonra da orada kalmıştır.

Gizli telgraf merkezinin yeri değişiyor

Anadolu'ya silah ve insan kaçırma işini başarmak için çalışmalara devam ederken, gayet tabii arkadaşlarla toplantılarda çok yönlü başka durumları da inceliyorduk. Bu arada bir gün Büyük Postane'de Telgraf Müdürü İhsan Bey'in odasında gizli muhabere merkezinin durumunu da ele alıp inceledik. Şu sonuca varmıştık:

İngiliz istihbaratı, İhsan Bey'in Telgraf Müdürü olduğunu er geç tespit edecek veya mahallede İhsan Bey'e karşı iyi niyet beslemeyenlerden birisi bir ihbar yapacak, İngilizler de evi basarak bodrumdaki gizli telgraf merkezini ele geçirebileceklerdi.

Bu durum felaket olurdu.

Ne yapmalıydık? Nasıl bir çare bulmalıydık buna?

Uzun tartışmalardan sonra gizli telgraf merkezinin Anadolu yakasında herhangi bir yerde kurulmasına, oraya taşınmasına karar verdik. Bu nasıl olacaktı?

Kime danışacağımızı, kimden yardım isteyeceğimizi tabii ki kolayca hatırladım.

Hacı Çavuş!

Şu bizim vatansever ve pratik hat çavuşluğunda uzmanlık derecesinde bilgiye sahip Hacı Mümtaz'ı çağırdık. Gizli telgraf merkezimizin Anadolu yakasına naklinin ve orada kurulmasının imkân dahilinde olup olmadığını sorduk:

"Mümkün, nakleder kurarız," dedi.

Ferahlamıştık. Dünyalar bizim olmuştu. Düşmana en küçük bir renk vermeden Anadolu'yla bağlantımızı sürdürmek, bir görevden de öteydi. Öz yurdumuza karşı kutsal bir borç değil miydi? Hemen çalışmalara başladık.

Gizli merkez için en uygun yer, düşmana en yakın yerdir

Evet, gizli telgraf merkezimizi İstanbul'dan Anadolu yakasına geçirmeye karar vermiştik. Hacı Çavuş da bunun mümkün olduğunu söylemişti.

Fakat nerede, kimin evinde kurmalıydık? En güvenli yer neresiydi acaba?

Benim Bostancı'da oturmakta olduğum ahşap evin en münasip yer olacağını düşündüm. (Halen bu ahşap evde oturmaktayım.)[1]

Çünkü bu ev Bostancı'daki İngiliz Hint tugayı karargâhına üç yüz metre mesafedeydi. Düşman bizim bu kadar yakın olarak kendilerine sokulmamıza ihtimal veremeyeceğinden, en emniyetli yer olarak kabul olunabileceğini söyledim.

Uygun görüldü.

Telgraf Muhabere Merkezi'nin, Bostancı'ya naklini iki bölümde gerçekleştirmeyi planladık ve öyle yaptık.

1- Hat çavuşu Hacı Çavuş'un elinde İngiliz işgal komutanlığı emrinde memur olarak bulunduğuna dair resmi belge olmasından yararlanacaktık. Hacı Çavuş, Bostancı üzerinden Ankara istikametine giden ve kendisi tarafından daha evvel serbest bırakılan iki telgraf hattından birisini benim Bostancı'daki evime gizlice bağlayacaktı. Fakat bu gizli bağlama noktasına kadar işimizi rahatça ve korkusuz-

1 *Kitabın sonunda gizli merkez olması kararlaştırılan Bostancı'daki bu ahşap evin bir fotoğrafı vardır.* Ekrem Baydar'ın 1970'de aynı evde oturduğu anlaşılmaktadır. İşin hazin yanı şudur ki, Kurtuluş Savaşı'nın en kritik günlerinde istihbarat başkanlığı, cumhuriyet döneminde emniyet müdürlüğü ve Tunceli Genel Valiliği yapmış olan Ekrem Baydar, 1971'de Cumhuriyet gazetesinde yayınlanan "Atatürk'ün Emniyet Müdürüydüm" isimli hatıralarında o sıra oturduğu evin henüz taksitlerini bile bitiremediğini söylemektedir. Bahsedilen evin o yıllarda Ekrem Baydar'a ait olup olmadığını tespit edemedik. Gazetenin yayınında bir yanlış anlama söz konusu değilse istihbarat başkanı olduğu sırada kirada oturuyor olması mümkündür.

ek yapmalıydık. Bunun için de Hacı Çavuş'un elindeki belgeden yararlandık.

Hacı Çavuş Bostancı'ya kadar hattın çekilişini gündüz yaptı. Bostancı içindeki benim evime kadar olan bölümü de geceleri gizlice tamamladı.

2- Benim evimde telgraf makinesinin çıkardığı seslerin dışarıya sızmaması gerekiyordu. İkinci bölüm iş olarak da bunu hallettik! Benim evin bodrum katındaki duvarları, saman dolu çuvallarla kapladık. Akustik tertibat alarak makine tıktıklarının dışarıya sızmasını önledik.

Hacı Çavuş'un yaptığı hat böylece benim eve ulaştı ve gizli merkez bizim evde faaliyete geçerek geceleri Ankara'yla haberleşmeye başladı. Gündüzleri haberler Harbiye Nezareti'nde benim büromda toplanıyor, geceleri de Bostancı'dan şifre edilerek Ankara'ya çekiliyordu.

Şifre anahtarlarını ezberleyip imha ettik

Şifre subayım Yüzbaşı Kerim Bey, bir gün bana şu önemli noktayı hatırlattı:

"Ankara'dan gönderilen iki şifre anahtarı var. Bunlar benim kendi üzerimde ve muhabere merkezinde, yani sizin evinizde bulunuyor. İngilizlerin eline geçebilir. Bizi de derhal kurşuna dizebilirler. Bunun önüne geçmeliyiz. Şifre anahtarlarını ezberlemeli ve imha etmeliyiz. Görevimizin gizliliği bakımından bu zaruridir."

Teklifi çok doğru ve uygun gördüm.

Yüzbaşı Kerim Bey şifre anahtarlarını ezberledi. Sonra da bu anahtarları derhal imha ettik.

Gizli servisin yuvaları kuruluyor

Gizli servisin İstanbul içindeki gerekli haberleri toplaması ve değerlendirmesi için yuvalar kurmamız gerekiyordu. Bunun için çeşitli yerlerde arkadaşların evlerinden faydalanarak dört önemli yuva kurduk. Bu yuvalardan biri Fatih'te (Sarıgüzel'de), ikinci ve üçüncüsü Şişli'de, dördüncüsü de Eminönü civarında oturan bir arkadaşın evinde kurulmuştu.

Merkez Komutanı Esat Bey de gizli servis yuvalarının kurulduğu bu yerleri manyetolu telefon hattıyla İstanbul Merkez Komutanlığı santralına bağlattı.

Ben gündüzleri Harbiye Nezareti'nde çalışırken, bu yuvalarda telefon başında birer arkadaş nöbet tutacaktı. Geceleri de Telgraf Müdürü İhsan Bey'in muhabere memurları bu nöbeti devralacaklardı.

Bostancı'daki merkezimiz, kurulan yuvalar ve personel için özel kodlar da tertipledik.

Böylece istihbarat ağımız geliştirilmiş, tamamlanmış bulunuyordu.

Artık düşman içine girmeliydik. Ankara'ya daha işe yarar haberler verebilmek için ajanlarımızı düşman karargâhlarına mutlaka sokmalıydık.

Haberleşme hattının emniyetle kurulup Anadoluya silah ve cephane yardımı sağlanmasından sonra sıra düşmanın içine girip daha da büyük sırların elde edilmesine gelmişti.

Düşmanın içine giriyoruz

Düşman içine girebilmek, Ankara'da Mustafa Kemal Paşa'ya kesin haberler gönderebilmek için İstanbul'da en önemli merkezleri sayılan düşman karargâhlarına ajanlarımızı sokma planlarını ele aldık.

Daha önce de belirttiğimiz gibi, bunda mutlaka başarı sağlayıp haber almamız lazımdı. Aksi halde elde edilecek haberler çok bir değer taşımaz, belki de Anadolu Hükümeti'ni aksi yönlere sevkedebilirdi.

Gizli gizli oturup İstanbul'daki düşman karargâhlarını incelemeye başladık. Daha önce de belirttiğim gibi, düşman karargâhları dört karargâh olarak ele alınabilirdi. Harbiye'deki İngiliz Kuvvetleri karargâhı, Divanyolu'ndaki Belediye binasında bulunan Fransız karargâhı, Mısırlı Han'daki İtalyan karargâhı ve en önemlisi Kroker Oteli'ndeki İngiliz istihbarat merkezi karargâhı.

Düşmanla işbirliği halindeki Padişah Efendimizin Harbiye Nezareti'yle bizim cephemize katılmış bulunan Miralay Esat Bey'in hakim olduğu Merkez Komutanlığı'ndan da çok önemli haberlerin alınması mümkündü.

Harbiye Nezareti'nde ben kendim bulunuyordum. Bir kurmay subay olarak nezaretin bütün şubeleriyle teması muhafaza ediyor, yazılan emirlerle bütün talimatları görüyor ve öğreniyordum. Bütün bunları yaparken elbette ki şüphe uyandırmayacak tiizlik ve dikkate riayeti de muhafaza ediyordum.

Harbiye Nezareti'nden benim topladığım ve Merkez Komutanlığı'ndan Esat Bey'den alınan haberler geceleri Ankara'ya yazılıyordu.

Bu önemliydi. Fakat asla yeterli değildi. En önemli haberler İngilizlerin Kroker Oteli'ndeki istihbarat başkanlığından alınabilirdi. Bu bakımdan, her ne suretle olursa olsun, bu karargâhın gizli köşelerine bir ajanımızı sokmak mutlaka lazım ve zaruri idi. Ve bu iş ön plana alınmalı, hemen başarılmalıydı. Böylece çalışmalarımızı buraya da kaydırarak şebekemizin faaliyetini oldukça genişletmiş, güçlü bir örgüt halini almıştık. Sağlayacağımız her başarı, Türk ulusunun kurtuluşunu biraz daha kolaylaştıracaktı. Şimdi heyecan içinde ve bu yollardayız.

Türkiye için özel yetiştirilmiş bir ajan: Bennet[1]

İşgal kuvvetlerinin bütün karargâhları bir yana, İngiliz istihbarat karargâhı bir yana. Bizim için tek hedef ilk anlarda, Yüzbaşı Bennet'in, Tepebaşı'ndaki Kroker Oteli'ndeki istihbarat merkeziydi.

Daha önceleri Yüzbaşı Bennet'i sizlere biraz tanıtmıştık. Şimdi hedefimiz istikametinde çalışırken Bennet'i biraz daha genişleterek tanıtalım:

Bu genç İngiliz istihbaratçısı Yüzbaşı John G. Bennett, Türkiye için özel olarak yetiştirilmiştir. Türkçeyi (o dönem için belirtelim, Osmanlıcayı) bir İstanbul aydını gibi konuşmaktadır. Türkler gibi giyinir. Örf ve âdetlerimizi çok iyi bilmektedir.

1 John Godolphin Bennett, 8 Haziran 1897-13 Aralık 1974 yılları arasında yaşadı. İşgal yıllarında İngiliz ordusunun İstanbul'daki istihbarat subayıydı. Mustafa Kemal'in Samsun'a gidişi için gerekli olan vizeyi imzalayan işgal kuvvetleri subayı oydu. Savaş sonrası ordudan ayrılarak bir süre vekaletlerini üzerine aldığı kimi Osmanlı hanedanı mensuplarının miras işlerini takip etti. İstanbul'dayken mevlevihaneleri sürekli ziyaret eden Bennett sonraki yaşamında sufizme yöneldi. Uspenski ve Gürciyev gibi Avrupalı manevi liderlerin öğrencisi oldu. Sonunda Londra yakınlarında bir tekke kurarak şeyh olarak başına geçti. Gürciyev'den etkilenerek oluşturduğu "Dördüncü Yol" öğretisinin birçok takipçisi oldu. Kendi hayat öyküsünü anlattığı Witness (Tanık) adlı kitabı Yapı Kredi Yayınları tarafından Türkçeye çevrildi. Burada Mustafa Kemal'in Samsun vizesini nasıl aldığını uzun yıllardan sonra birinci dereceden tanık olarak açıklığa kavuşturdu.

Ayrıca Arapçası, Kur'an tefsir edecek derecededir.

Her ihtimale karşı, aleyhimizdeki gizli çalışmalarında kendisinden şüphe edildiği takdirde Müslüman olduğunu ispat etmesi için sünnet de ettirilmiştir. Bennet'in Türkiye için ne yaman bir istihbaratçı olarak yetiştirildiğini kısmen anlatabildim sanıyorum.

Bennet, Kroker Oteli'nde genel istihbarat merkezini kurduğu zaman İngilizlerle birleşip Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılışını çabuklaştırmakta büyük gayret gösteren Rum ve Ermenilerle çok sıkı bir temas temin etmiştir.

İçlerinde istisnaları olmakla birlikte, genel olarak, o zaman bütün Rum ve Ermeni azınlık, kısmen para karşılığı, kısmen de fahri olarak Bennet'e ajanlık görevi yapıyorlardı.

Bu sebeplerle Bennet Karargâhı'nı gözaltına almakta fayda gördüm.

Kroker Oteli önünde ve civarında geniş tertibat alarak buraya girip çıkanları tespite başladık.

Bu gibi ahvalde para çok önemli unsurlardan biriydi. Ortada para döndüğü muhakkaktı. Bennet'e hizmet edenlerden bizimle de işbirliği yapacak iki yanlı çalışacak ajan bulmak kabil olabilirdi. Veya milli duygularına hitap edebileceğimiz kişileri de ajan olarak kendi tarafımıza çekebilirdik.

Bu yolda sabırlı ve uzun bir çalışma dönemine girdik.

Pandikyan Efendi'yi nasıl saflarımıza kazandık?

Çalışmalarımız boşuna gitmedi. Sonunda, babası Sultan Hamid devrinde İmparatorluk yönetiminde önemli devlet hizmetlerini başarı ile yerine getirmiş Ermeni asıllı Pandikyan Efendi dikkatimizi çekti. Azınlıklara mensup vatanse-

ver bir babanın oğlu olan Pandikyan Efendi'yle temasa geçmek ve kendisini, giriştiğimiz büyük vatan hizmeti yolunda ikna etmek kabil olabilirdi.

Bu teması ne şekilde kurmalıydık? En etkili olabilecek temas biçimi nasıl olmalıydı? Vatan heyecanı içinde sabahlara kadar oturulup bütün ayrıntıları ile bu temas şekli kararlaştırıldı ve planı hemen uygulamaya geçtik.

İstiklal caddesinin en kalabalık olduğu bir günde, akşam saat 21 sıralarında bu işi yapacaktık. Pandikyan Efendi, Kroker Oteli'ndeki görevinden çıkıp bu caddeye doğru geldi ve Taksim istikametinde yürümeye başladı. Galatasaray Postanesi'nin biraz ilerlerinde halkın oldukça sıkışık bulunduğu bir yerde teşkilata mensup iki subayımız elleri pardesülerinin cebinde, Pandikyan Efendi'ye yaklaştı. Pandikyan Efendi, sağ ve sol böğürlerine iki sert cismin dayandığını hissedip korku ve şaşkınlığa düştüğü anda kulağının dibinde bir ses kendisine şu cümleyi fısıldadı:

"Türk Milli Kuvvetleri'nin elindesin. Kıpırdayayım, bağırayım, kaçayım deme... Kalbura dönersin. Ne söylenirse onu yap. Birinci sokaktan sağa sap."

Pandikyan Efendi söyleneni yaptı. Sanırım başka türlüsü de mümkün olamazdı. Karşı kaldırıma geçti. Sağdaki sokağın içine saptı. Sokağın içinde motoru çalışır halde bir otomobil bekliyordu. Bizim teşkilattan Kuvayi Milliyeci iki subay kendisini ortaya oturtmak suretiyle arabanın arkasına bindirdiler.

Araba derhal ve süratle hareket etti. Bir süre gittikten sonra sivil subaylardan biri vakur ve gönül alıcı bir eda ile şöyle dedi:

"Pandikyan Efendi, kusura bakma, gözlerini bağlamak zorundayız. Fakat korkma, güvenlik içindesin. Bize inan."

Ve Pandikyan Efendi'nin gözlerini bağladılar. Çok uzun

yollardan geçerek döne dolana Pandikyan Efendi'yi, Sarıgüzel'de kurduğumuz yuvaya getirmişlerdi. Burada gözlerindeki bant çözülerek açıldı.

Pandikyan Efendi oldukça heyecanlı bir şekilde, hafifçe gözlerini oğuşturarak etrafına bakındı.

Bir masanın başında Mustafa Kemal Paşa'nın milli ordusu kıyafetinde beş Kuvayi Milliye subayı başlarında kalpaklarıyla oturuyorlardı.

Beş subaya başkanlık eden Binbaşı Aziz Hüdai Bey ayağa kalktı, aldığı talimata uyarak Pandikyan Efendi'nin elini sıktı. Ve ona hitaben şöyle dedi:

"Bu tarz harekete mecburduk Pandikyan Efendi, birer kahve içelim. Siz de biraz sükunet bulursunuz."

Pandikyan Efendi şaşırmıştı. Kendisi İngilizlerle işbirliği halinde bulunduğu için çok sert davranışlarla karşılaşacağını bekliyordu.

Pandikyan Efendi'nin gözyaşları

Kahveler geldi. Pandikyan Efendi, titreyen elleri arasında dökmemeye dikkat ederek kahvesini içerken Başkan Binbaşı Aziz Hüdai Bey, sözlerine şöyle devam etti:

"Sizi çok iyi tanıyoruz Pandikyan Efendi. Hususi olarak muhterem babanızın vatana yaptığı büyük hizmetleri de çok iyi biliyor, şükranla anıyoruz.

Böyle vatansever bir babanın evladı olan sizin, can düşmanımız olan İngilizlerin emrinde çalışmanız bizi şaşırtıyor. Siz de en az babanız kadar vatanseversiniz. Bu topraklarda doğup büyüdünüz. Okuyup yetiştiniz. Mal mülk sahibi oldunuz. Ailenizin Bulgaristanlı olması bir mana ta-

şımaz. Esasen tarihen incelendiğinde görülüyor ki, Bulgarlar da Türk asıllıdır. Her şeyinizle siz Türksünüz. Nasıl oluyor da düşmanla işbirliği yapabiliyorsunuz?"

Aziz Hüdai Bey, bu tarzda vatani hisleri harekete geçiren daha bir hayli sözler söyleyerek Pandikyan Efendi'yi tam anlamıyla etkisi altına almıştı.

O da insandı. Ve gerçekten söylenilenler doğruydu.

Babasının bu vatana değerli hizmetleri vardı.

Kendisi de bu vatanın yetiştirdiği Osmanlı vatandaşı değil miydi? Evet, nasıl olurdu da İngilizlere hizmet edebilirdi? Bir anda yüksek duygularla dolup taşmıştı.

Pandikyan Efendi ağlıyordu.

Gözyaşları arasında Pandikyan Efendi heyecanını yenmeye çalışarak şöyle dedi:

"Söylediklerinizi çok doğrudur. Yapmamalıydım. Ama herkes hata edebilir. Benim de gözümü para ile boyadılar."

Binbaşı Aziz Hüdai Bey, teselli edici müşfik bir tutumla, "Yanlış tutumlar her zaman düzeltilebilir. Üzülmeyiniz. Bunu düzeltmek sizin elinizde. Duygularınızı anlıyorum," dedi.

Sonunda İngiliz istihbaratının içine sızmıştık

Pandikyan Efendi ağlamakta devam ederken, kararlı bir ifadeyle şunları söyledi:

"Ailemi, çocuklarımı size rehin ederken şerefim ve namusum üzerine söz veriyorum: Bu dakikadan itibaren hem düşmanın parasını alacağım hem de emrinizde olarak vatanıma hizmet edeceğim."

Başta Binbaşı Aziz Hüdai Bey olmak üzere öteki dört

subay vakur ve müteşekkir Pandikyan Efendi'nin elini sıktılar. Bu gerçekten soylu tutum karşısında samimi davranışlarla kendisini tebrik ettiler. Artık Mustafa Kemal'in gizli istihbarat servisi İngiliz istihbaratının içine girmiş kabul olunabilirdi. Bundan sonra sadece dikkatli ve titiz olmak gerekirdi.

Pandikyan Efendi'yle uzun uzun konuşularak bilgiler edinildi. Çalışmanın bütün şekilleri kararlaştırıldı.

Düşmanın şüphesini çekmemesi için Pandikyan Efendi'nin nasıl hareket edeceği raporlarını nasıl hazırlayacağı, nereye nasıl göndereceği teker teker tespit edildi.

Ancak, gizli istihbaratçılığın bütün kurallarına da elbetteki uyulması şarttı. Bu esaslara uyularak o dakikadan itibaren hizmetimize girmiş olan ajanımız Pandikyan Efendi, tarafımızdan özel olarak gözaltında tutuldu.

İşte İngiliz istihbaratının sırları elimizde. Günlük faaliyetleri, verdikleri emirler, haberler... Şifreler... Pandikyan Efendi'den raporlar muntazam olarak gelmeye başladı. Haberler değerlendirildiği zaman gerçek olduğu anlaşılıyordu. Evet, o şöhretli İngiliz istihbaratını çökertmiş, en değerli haberleri öz merkezinden alabilmeye başlamıştık.

Pandikyan Efendi, özel bir telefon numarası biliyor, buraya ilettiklerinin dışında ayrıca raporlarını da kendi el yazısıyla yazarak belirtilen yere, inandığı bir arkadaşı vasıtasıyla gönderiyordu. Şimdi bundan sonra söz konusu istihbaratın nasıl ve ne büyük çapta işimize yaradığını, Pandikyan Efendi'nin ne kadar değerli haberler gönderdiğini göreceğiz.

Mustafa Kemal acil olarak yedibuçukluk sahra topları istedi

Suadiye'deki gizli merkezimizden gece Ankara'yla haberleşmelerimizden birinde, Ankara'nın birçok isteği dışında şu istekle karşılaştık:

"Yedibuçukluk sahra toplarına şiddetle ihtiyacımız var. Ne yapıp yapıp bunlardan Anadolu'ya geçiriniz."

Mustafa Kemal'in ihtiyacı vardı. Ne yapıp yapıp bu topları temin edecek ve mutlaka Anadolu'ya ulaştıracaktık. O halde ne yapmalıydık?

İşte bu heyecan dolu olayın hikâyesi:

Halen İstanbul Üniversitesi olan Osmanlı Harbiye Nezareti'nin büyük giriş kapısının sağında ve solunda bulunan iki taş binadan soldakinde (Şimdi bu bina Rektörlük makamı olarak kullanılmaktadır. Öteki ise Profesörler evidir.)[1] Osmanlı İmparatorluğu Tasfiye Komisyonu çalışıyordu. Bu komisyon İtilaf Devletleri temsilcileriyle Osmanlı Devletinin ve Düyun-u Umumiye'nin birer temsilcisinden kurulmuştu.

Koca imparatorluğun askeri malzemesi, silah ve teçhizatı burada açık arttırma yoluyla satılıyordu. Bu olayın yürekler acısı yanı bir yana, biz bu durumdan yararlanmalıydık.

O günlerde Anadolu'da Türk Milli Kuvvetleri, üstün Yunan ordusu karşısında Ankara'ya doğru geri çekiliyordu. Milli Kuvvetler'de top yoktu. İşte bu sebepten acele top yetiştirilmesi isteniyor ve Ankara'dan emrediliyordu. Evet bu haraç mezat satış işinden yararlanmalıydık.

1 Rektörlük makamı olduğu söylenen bina şu an Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü'dür. Rektörlük ise merkez binaya taşınmıştır.

Düşündük. Osmanlı Ordusu'nun bütün silahları İngilizlerin kontrolü altında. Yani, İtalyan ve Fransız kontrolü hemen hiç yok gibi. İngilizler, yüzde yüz hakim görünüyordu. Daha önceleri belirttiğimiz İngiliz - İtalyan politik gerginliğinden yararlanmak kabildi. Tam sırasıydı bunun.

Topları göndermek için bir İtalyan sanayici bulduk

Gizli teşkilatımızdaki arkadaşlardan bu işle görevlendirilenler aracılığıyla bir İtalyan sanayici bulduk.

Bu adam, yani bu İtalyan sanayicisi Osmanlı İmparatorluğu Tasfiye Komisyonu'nun satılığa çıkardığı yedibuçukluk sahra toplarını hurda fiyatına satın alacak ve Loyt-Tiryestino adlı İtalyan kumpanyasının vapurlarıyla İnebolu'ya sevkedeceğiz.

İşlerimizi planladığımız gibi yürüttük.

Yedibuçukluk sahra topları, İtalyan sanayici tarafından satın alındı ve bir İtalyan vapuruna yükletildi.

Vapurun Karadeniz'e hareketine iki saat kadar bir zaman vardı.

İngilizler İtalyan gemisini durdurdular

İngiliz istihbarat karargâhında çalışan ajanımız Pandikyan Efendi kendisine verilen kapalı ismi kullanarak o saatlerde şu haberi verdi:

"İngiliz istihbarat başkanı Yüzbaşı Bennet'in karargâhına Türklerin, Anadolu'ya sevkedilmek üzere İtalyan vapuruna top yüklediği ihbar edildi. Karadeniz'e hareket ettikten biraz sonra İtalyan vapuru Kızkulesi açıklarında İngiliz muhripleri tarafından durdurulacak ve muayene edilecek. Topları derhal vapurdan indiriniz."

Derhal harekete geçtik.

Fedakâr Türk çocuklarının üstün gayretiyle topları vapurun denize bakan tarafına yanaşan mavnalara indirdik. Bütün bunlar paniğe kapılmadan ve gayet sakin yürütüldü.

Mavnalara indirilen sahra toplarının üzerlerini portakalla kapatarak Haliç'in münasip bir yerine çektirdik. Henüz işimiz bitmedi. Çekilen yerde gerekli güvenliği sağladıktan sonra derhal sökme işine giriştik. Topları hemen sökerek ticari eşya gibi sandıkladık. Maksadımız ikinci bir vapurla sandıklanan bu topları mutlaka Anadolu'ya göndermekti.

Bu arada bu iki saatlik süre doldu ve İtalyan vapuru zamanında hareket etti.

Yüklediğimiz topları iki saat içinde acele boşalttık. Loyt-Triestino kumpanyasına ait İtalyan vapuru hareket ettikten biraz sonra Kızkulesi önlerine gelip Boğaz'a, Karadeniz istikametine döneceği sırada iki İngiliz muhribi vapurun süvarisine "Dur" emrini verdiler.

İtalyan gemisinin süvarisiyle İngiliz muhriplerinin kumandanları arasında telsizle şiddetli bir tartışma başladı.

İtalyan ticaret gemisinin süvarisi, devletler hukukuna ve ayrıca İtilaf Devletleri arasındaki anlaşmalara göre, burada gemisini durdurmaya İngiliz Kumandanlarının yetkisi olmadığını söylüyor, İngiliz Komutanı ise gemide Türklere ait toplar olduğunu iddia ederek gemiyi arayacaklarını bildiriyordu. Bu konudaki hukuki tartışma bir hayli sürdü.

İngilizler,Türklerin İtalyan bandralı bir gemiyle Anadolu'ya silah kaçırdıklarına dair ihbar aldıkları için bu gemiyi çevirmek amacıyla savaş gemilerini görevlendirmişlerdi.

Nihayet, İtalyan yolcu gemisi süvarisi gemisinde Türklere ait top bulunmadığını, eğer top bulunursa sorumlu olacağını, fakat top bulunmazsa her türlü sorumluluğun İngilizlere ait olacağını İngiliz muhribindeki komutana bildire-

rek gemiyi durdurdu. Kaptan, gemisinin aranmasına izin vermişti.

Gemi arandı.

Fakat herhangi bir silah veya benzeri şey bulunamadı.

İtalyan vapuru da bunun üzerine tarifesi gereğince Karadeniz'deki limanlara uğramak üzere hareket etti. İtalyanlar elbetteki bunun hesabını soracaklardı. Çünkü kaptan rahattı. Gemimde silah yok demişti. Evet, gemi aranmıştı, Türklere ait silah yoktu.

İngilizlerle İtalyanlar birbirine düştü

Biz bundan yararlanmalıydık. İtalyan dostlarımızın yardımıyla olayı İtalyan basınına, dolayısıyla İtalyan kamuoyuna duyururken İstanbul'daki İtalyan işgal kuvvetleri komutanlığına da intikal ettirdik.

Olaylar umduğumuz gibi gelişti.

İtalyan Hükümeti bu konuyu ciddiyetle ele aldı ve İngilizler bakımından mesele yaptı.

İngiliz Hükümeti'ne, İngilizlerin devletler hukukunu çiğnediğini ve iki müttefik devlet arasındaki anlaşmalarla İtalya'nın menfaatlerini ihlal ettiğini, bu gibi olayların tekrarı halinde doğacak sonucun "İngiltere'nin İtalya'ya karşı harp ilan ettiği" biçiminde kabul edileceğini, böyle bir şeyin de ağır olacağını, İtalyan Hükümeti'nin buna göre hareket edeceğini belirten çok sert bir nota verildi.

O zamanki politik ortam gözden geçirilirse görülür ki, İngiltere İtalya'ya karşı harp ilan edecek durumda değildir. Gerek Birinci Cihan Harbi'nin yorgunluğu, gerek milletler arasındaki anlaşmazlıklar ve gerekse İngiltere kamuoyu, İngiltere Hükümeti'ni yeni savaşlar, yeni cepheler açmaktan alıkoyacak niteliktedir.

Bunun sonucu olarak İngiltere Hükümeti, İtalyan Hükümeti'ne hemen cevap vererek yumuşak bir davranış göstermiştir. İngiltere, İtalyan notasına verdiği cevapta "Bir yanlışlık yapıldığı, bundan sonra dost ve müttefik iki devlet arasında bu gibi olaylara sebebiyet verilmemesi için gereken yerlere emir verildiği" belirtiliyordu.

İtalya kârlı çıkmıştı. Uzun süredir duyduğu kırgınlığa mukabil karşısına çıkan ilk fırsatta haşmetlü İngiliz İmparatorluğu Hükümeti'ne notayı dayamış ve kendisini saydıran bir cevap almıştı.

İtalyanlar memnundu...

Biz de memnunduk...

İngilizlerin arama yaptığı gemiyle topları Ankara'ya gönderdik

Önce girişiğimiz hareket sonucu iki devleti kapıştırmıştık. Ayrıca bin zahmetle yüklediğimiz ve tekrar indirerek söküp sandıkladığımız, Anadolu harekâtında ümit bağladığımız o sahra toplarını bundan sonra kalkan Loyt-Triestino kumpanyası vapuruyla tekrar İnebolu'ya yollayacaktık.

İtalyanların bu notasına gelen cevaptan sonra bu imkân da doğdu ve o İtalyan sanayicisi için satın aldığımız topları sandıkları içinde İnebolu'ya sevk ettik.

Bütün bu olup bitenleri de günü gününe şifreyle Ankara'ya, Kurtuluş Hükümeti'ne bildirdik.

Daha önce İngilizlerin istihbarat karargâhına ajanımızı nasıl soktuğumuzu, aldığımız bilgilerden nasıl yararlandığımızı, bu sayede Anadolu'ya topları nasıl yolladığımızı anlatmıştık.

Bu kez Fransız karargâhına sızdık

Kolayca düşünülmelidir ki, politik alandaki bu gerginlikten daha da yararlanmalıydık. İngilizlerle İtalyanların durumu neyse İngilizlerle Fransızların durumu da bir bakıma oydu. Aynı kırgınlık içindeydiler. Bu durumdan da yararlanıp sonuç almak için faaliyete geçtik. Şimdi Fransız İşgal Kuvvetleri Karargâhı'na ajanımızı nasıl soktuğumuzu anlatalım:

Fransızlar, İngilizlerin kendilerini aldatarak atlatmasını bir türlü hazmedemiyorlardı. Osmanlı İmparatorluğu'ndan binlerce altın alacaklı ol, fakat Osmanlı İmparatorluğu taksim edilirken İngilizlerin oyunu ile bundan yararlanama! Fransızlar bunu bir türlü affetmiyor, ateş püskürüyorlardı.

Hatırlayacağınız gibi Fransızlarla yakın temasta olan vatansever dostumuz ve bize yardım eden adamımız Kızılay Başkanı Hamit Bey vardı. Bu çok iyi Fransızca bilen ve bizimle işbirliği halindeki Hamit Bey, Fransız istihbaratını ele geçirme düşüncemizde ilk aklımıza gelen kişi oldu. Gerçi bu konuyu daha önceleri kendisiyle bazı kereler görüşmüştük. Şimdi son bir defa daha görüşerek bir sonuca bağlamalıydık.

Bu maksatla Hamit Bey'i makamında ziyaret ettim. Konuyu derinliğine ve geniş liğine görüştük. Hamit Bey, Anadolu Hükümeti'ne daha faydalı olunabilmesi için çok iyi Fransızca bilen bir subayın Fransız karargâhına sözde Osmanlı-Fransız münasebetlerini daha iyi sürdürebilmek için tayin edilmesinde fayda gördüğünü bildirdi.

Fransız istihbarat şubesi müdürü ajanımızın okul arkadaşı çıktı

Emrimdeki subaylardan biri bu hizmeti yapabilecek kabiliyetteydi: Piyade Yüzbaşısı İbrahim oğlu Kemal Efendi.

Paris'te Sen-Sir'de (Harbiye) öğrenim görmüş, Fransızcayı çok mükemmel konuşan Yüzbaşı Kemal, sadece zeki, fedakâr ve çalışkan bir subay değil, aynı zamanda çok zarif bir insandı da.

Personel Dairesinde teşkilatımızla işbirliği yapan milliyetçi arkadaşımın yardımıyla bu işi başarmaya koyulduk. Personel Dairesi'ndeki arkadaşım bu tayine çok inandırıcı mucip sebepler göstererek, önce Harbiye Nezareti'nin Personel Dairesi Başkanını, sonra da Harbiye Nezareti'ndeki diğer yetkilileri ikna etti ve Yüzbaşı Kemal Efendi'nin Fransız karargâhında irtibat subayı olarak görev görmesi için tayinini çıkarttı.

Yüzbaşı Kemal, Fransız işgal karargâhında derhal işe başladı. Bu çok değerli subayımızdan göreve başladığının üçüncü gününde Fransız karargâhında edindiği bilgilere dair ilk raporu aldık.

Ne mutlu bir olay.

Tanrı Türk'ün ve Türklüğün yüzüne gülüyordu artık. Genç arkadaşımız Yüzbaşı Kemal raporunda şu hususu belirtiyordu:

Fransız işgal kumandanı, karargâhta arkadaşımız Yüzbaşı Kemal'i, Fransız subaylarına takdim etmiş ve çok yakın ilgi göstermişti. Fakat Yüzbaşı Kemal bu takdim sırasında ne görsün?

Bir an gözlerine inanamamış.

Evet oydu, arkadaşıydı işte karşısındaki.

Fransa'da Sen-Sir'de tahsildeyken aynı sırada oturduğu sınıf arkadaşı o zamanki öğrenci, şimdi Fransız ordusunda binbaşıydı ve şu anda Fransız işgal karargâhında istihbarat şubesi müdürüydü!

Bunları belirttiği raporda çok mutlu olduğunu yazıyordu. Adeta bayram çocuğu şenliği içinde olduğu belliydi.

Rapordaki bu bilgilere elbette çok sevindim. Fakat kendimi derhal toparladım:

Bu şartlar altında sınıf arkadaşı, Fransız subayıyla kuracağı ilişkiler hakkında kendisine özel talimat vermek gerekiyordu. Çünkü sonradan "Fransız Kemal" adıyla anılacak olan bu değerli yüzbaşı, istihbarat hizmetlerinde çalışmamıştı ve bu işlerin henüz başlangıcındaydı.

Fakat ne olursa olsun, Fransız karargâhında bir taraftan Hamit Bey, öte yandan da Yüzbaşı Kemal vasıtasıyla yer almış bulunuyorduk.

Görüldüğü gibi istihbarat ağımız gittikçe ve süratle genişliyordu.

Fransızlarla kurduğumuz bu dostane ilişkiden, adeta bir Türk-Fransız dostluğu niteliğindeki bu ilişkiden yararlanarak ne büyük haberler elde ettiğimizi ileride göreceğiz. Biz şimdi, Anadolu'yla irtibatımız bakımından başka bir konuya geçelim: Deniz taşıma işleri konusuna.

Silah ve personel kaçırma işini nasıl organize ettik

Bize verilen görevin istihbarat yapmak ve İstanbul'da depolanan silahlarla personeli Anadolu'ya kaçırmak olduğunu belirtmiştik. İstihbarat çalışmalarımız konusunda, iki önemli karargâhın ele geçirilişinde ve İtalyan kumpanyasıyla kurulan münasebette başarılarımız bakımından oldukça aydınlık bilgiler vermiştik. Şimdi ikinci görevimiz olan silah ve personel kaçırma işine gelelim:

Bu çok önemliydi ve deniz taşıma işlerini mutlaka organize etmemiz gerekiyordu. İncelemeye koyulduk. İstanbul'da deniz taşıma işlerinde çalışan ve bu işte uzmanlaşmış kimler vardı acaba? Herkese güvenilemeyeceği ve bir açıklama yapılamayacağı da gözönünde tutulmalıydı.

Deniz taşımacılığıyla meşgul yüzlerce kuruluş vardı İstanbul'da. Bu sebeple bu kuruluşların sahiplerini, adamlarını, kuruluş başkanlarını çok ciddi olarak ele aldık. İncelememiz oldukça uzun sürdü. Fakat iyi sonuç almanın bir şartı iyi bir inceleme değil miydi?

Sonunda en mükemmellerini bulduk. Deniz taşıma işleri kuruluşunun birinin başında Himmetzade Hüsnü Bey vardı. Bu zatın milli duygularla dolu vatansever bir kişi olduğu ve deniz taşıma şirketindeki durumunun bizim gördüreceğimiz hizmete elverişli olduğu anlaşılmıştı. Dahası var, Loyt-Triestino şirketinin İstanbul temsilcisiydi.

Değerli yardımcım Binbaşı Aziz Hüdai Bey'i kendisiyle bir ön görüşme yapmaya memur ettim.

Aziz Hüdai Bey görüşmeden çok müspet sonuçla döndü. Himmetzade Hüsnü Bey bütün deniz taşıma işlerimizi

ücretsiz olarak yapacaktı ve bu hizmetin sorumluluğunu tam bir vatansever olarak kabul ediyordu.

Böylece Anadolu'ya silah ve cephane taşıma işlerimiz iki bölüme ayrılmış halde ve iki kanaldan yapılacaktı:

1- Ağır silahlar ve ağır malzeme Loyt-Triyestino vapurlarıyla tüccar eşyası gibi (sözde) nakledilecek.

2- Hafif malzeme, silahlar ve personel sevki ise fedakâr Karadeniz çocuklarının idaresindeki yelkenlilerle yapılacaktı. Bu işi de yine Himmetzade Hüsnü Bey idare edecekti.

Titiz ve uzun çalışmalardan sonra işler planladığımız şekilde yürümeye başladı. Taşıma meselesi de en mükemmel bir şekilde organize edildi. Ve Karadenizli gemicilerimizin idaresindeki yelkenliler, Boğaz'daki İngiliz kontrolünden büyük bir rahatlıkla sıyrılıp kurtularak Gelibolu'ya malzeme ve insan taşımaya başladılar. Fakat İngiliz savaş gemilerinin kontrolünden acaba nasıl kurtulmuştuk? Bu çok önemli konuyu ileride telsiz dinleme bölümünde büyük bir merakla okuyacaksınız.

Anadolu'ya geçiş şartları neydi?

Burada asıl konuya geçmeden, yani Şehzade Ömer Faruk Efendi'nin[1] Anadolu'ya geçme hikâyesini anlatmadan önce kimlerin Anadolu'ya nasıl geçirildiğini, bu organizasyonun nasıl yapıldığını inceleyelim.

Önce şu hususu hemen söyleyelim ki, Ankara Hükümeti her önüne geleni Anadolu'ya kabul etmiyordu. Mustafa

1 Son Osmanlı Halifesi II. Abdülmecid'in oğlu olan Şehzade Ömer Faruk Efendi (Osmanoğlu) Almanya'da Postdam Askeri Akademisi'ni bitirdi. Birinci Dünya Savaşı'nda Verdun Cephesi'nde savaştı. 1919-1924 yılları arasında Fenerbahçe Kulübü'nün başkanlığını da yapan Ömer Faruk Osmanoğlu 45 yıl süren sürgün hayatından sonra 1969'da Kahire'de öldü.

Kemal'e ilhak etmek isteyenler, önce Ankara'dan bize bildiriliyor, teşkilatımızca incelendikten sonra vereceğimiz rapora göre kabul veya reddediliyordu. Eğer biz bir sakınca görmezsek o şahsa *milli kuvvetlere katılma şerefinin izni* Ankara tarafından veriliyordu. Bu iş de bir izin vesikasıyla gerçekleşiyordu.

İstanbul'dan verilen vesika, Ankara Hükümeti'nin bana gönderdiği ve üstünde "Güneş" yazılı mühürle damgalanıyor, sonra ben imza ediyordum. Mühür ve imza örnekleri İnebolu Mevkii Komutanlığı'nda bulunuyor, gelenlerin izin vesikası orada inceden inceye gözden geçiriliyordu. İnebolu'ya vesikasız gidenler de geri çevriliyorlardı. İngiliz ajanlarının ve İtilaf Devletlerine sempatizan olanların Anadolu'ya sızmamaları için bu tertip alınmıştı. Çünkü çeşitli akımlar vardı. Amerikan mandası, İngiliz mandası isteyenlerden tutunuz da din sömürücüsü Halife taraftarlarına kadar birçok grup Anadolu'da isyanlar çıkarmak için can atıyordu. Yalnız Mustafa Kemal, Türk'ün bağımsızlığını istemekteydi ve büyük Türk ulusunun kendi kendini kurtarıp büyük devlet kuracağı inancı içinde Anadolu'da bir bayrak gibi dalgalanan tek başına Mustafa Kemal'di.

Şehzade Faruk Efendi'nin Anadolu'ya geçiş hikâyesi

Anadolu'ya geçişin şartlarını böylece belirttikten sonra Şehzade Faruk Efendi'nin Anadolu'ya geçiş hikâyesine gelelim.

İngilizlere ve işgal kuvvetlerine büyük yakınlığıyla tanınan ve tarihte Türklüğe ihanetin kapkara bir örneği olan Damat Ferit Paşa (o günlerde Sadrazamdı), İngilizlerle

Mustafa Kemal'in ve Anadolu'nun durumlarını, Anadolu'ya geçiş şartlarını görüştükten sonra Veliahd Abdülmecit Efendi'nin Anadolu'ya gönderilmesini kararlaştırmışlardır. Tabii bir kolları da Anadolu'da olmalıydı.

Ancak Abdülmecit Efendi'nin, sağlığının bozukluğunu ileri sürerek bu hizmeti yapamayacağını bildirmesi üzerine, Şehzade Ömer Faruk Efendi'nin ve onunla birlikte özel öğretmeni Erkân-ı Harb Miralayı Asım Bey'in (General Asım Gündüz)[1] birlikte Anadolu'ya gönderilmeleri kararlaştırılmıştır. (O zaman Miralay Asım Bey, rütbe maaşından başka 10 altın lira tutarında saraydan aylık almaktadır. Sonradan Anadolu Harekâtı'na değerli bir kumandan olarak katılan Asım Gündüz'ün bu aylık hikâyesini biraz ileride üstünde durulacak bir konu olduğu için hatırlatmak zorunda kaldık.)

O gün Bostancı'daki evime (bir bakıma gizli telgraf merkezime) düşünceli ve sıkıntılı döndüm. Bu kararı ve haberi zamanında öğrendik. Anadolu'ya gidecek personelin vesikalarını hazırlayan ve Galata Rıhtımı'ndan Karadeniz'e hareket edecek gemileri göz altında bulunduran teşkilatımız mensubu Topçu Yüzbaşı Üsküplü Rasim Efendi 1920 yılının bir kış günü, telefon konuşmalarının düşman tarafından dinlenebileceğini düşünerek, doğrudan doğruya kendisi bana geldi ve Şehzade Ömer Faruk Efendi'yle Anadolu'ya hareket ettiklerini söyledi. Hayretler içinde kaldım. Bu durum politik bakımdan çok önemliydi.

"Çok önemli" kaydıyla bu durumu Anadolu Hükümeti-

1 1880'de doğan Asım Bey (Gündüz), 1905'te Harbiye'yi bitirerek kurmay yüzbaşı oldu. Birinci Dünya Savaşı'nda çeşitli cephelerde çalıştıktan sonra İstanbul'da Harbiye Nezareti'nde görevlendirildi. Temmuz 1921'de İstanbul'dan Anadolu'ya geçerek Kurtuluş Savaşı'nın komuta kademesinde önemli görevler üstlendi. Mudanya Mütarekesi'ne askeri temsilci olarak katıldı. İki kez CHP'de milletvekili seçildi (1946 ve 1950). 1970 yılında İstanbul'da öldü.

nin Genel Kurmay Başkanı Fevzi Paşa'ya şifreyle ve zata mahsus olarak arzettim. Yazdığım telgrafı şifre subayımız Yüzbaşı Kerim Bey şifreledi ve Ankara'ya çekildi.

Ankara'dan cevap gecikmedi. Bana gelen gizli cevap içimi ferahlatmıştı ve şöyleydi:

"Miralay Asım Bey'le Şehzade Ömer Faruk Efendi'nin bu vapurdan İnebolu'ya ayak basar basmaz göz hapsine alınmaları ve ilk vapurla İstanbul'a geri gönderilmeleri için İnebolu Ayın-Pe Teşkilatı Başkanlığı'na (Askeri Polis Teşkilatı demektir. Asker sözcüğü eski Türkçede Ayınla yazılırdı.) emir verildi. Bilgi için de Felâh Grubu Başkanlığı'na yazıldı. Emri, bizzat Fevzi Paşa Hazretleri (Çakmak) imza buyurmuşlardır."

Emir yerine getirilmiş, İnebolu'da Miralay Asım Bey ve Şehzade Ömer Faruk Efendi misafir edildikleri Padişah taraftarı Belediye Başkanı Hüseyin Efendi'nin evinde askeri polisçe göz hapsine alınarak kimseyle temas ettirilmemişlerdi. Daha sonra da ilk vapurla geri gönderilirken Zonguldak'ta gemiden inmeleri ihtimali düşünülerek yanlarına teşkilatımıza mensup sivil bir subay verilmek suretiyle İstanbul'a yollanmışlardı. Bu durum da derhal Felâh Grubu Başkanlığı'na, yani bana bildirilmişti.

(Benim başkanlığımdaki resmi kuruluş halindeki gizli teşkilata mensup arkadaşlar Felâh Grubu'na mensup subaylardı. Bir de ayrıca bize yardım eden özel bir kuruluş daha vardı. Bu kuruluşun adı "M. M. Grubu" idi ve "Mim Mim Gurubu" şeklinde okunur, söylenirdi. M. M., Milli Müdafaa'nın baş harflerinden alınmıştır. İstanbul'da bu özel kuruluşun yani M. M. Grubu'nun Başkanı Topkapılı Cam-

baz Mehmet Bey[1] grubu özel olarak kurmuş, teşkilatlandırmış, bazı subaylarımız da buna katılmıştı. Bu örgüt değerli hizmetler görmüştür. Merkez kadrosunun belli başlı şahsiyetleri şunlardır:

Başkan: Mehmet Bey, Yardımcısı: Topçu Yüzbaşısı Kemal Bey, Emir Subayı: Piyade Asteğmeni Necmettin Bey, Kadroda hizmetliler: Piyade Binbaşısı Emin Ali Bey, Kasımpaşa Hizmet Subayı Deniz Yüzbaşısı İsmail Hakkı Bey, Asteğmen Mehmet Tevfik Efendi, Hesap işlerine memur divan-ı muhasebattan İhsan Bey, Emniyet Müdürlüğü Birinci Şube Yardımcısı Edip Bey, yine siyasi kısımdan Serezli Ahmet Niyazi Bey, Gözlüklü Cemal Bey, Topçu Üsteğmen Muhlis Efendi, Jandarma Yüzbaşısı Giritli Enver Bey. Bu teşkilata sonradan da katılanlar olmuştur.)

Şehzade Ömer Faruk Efendi'nin İnebolu'dan geriye çevrilmesiyle İngilizler ve onlara uşaklık eden Sadrazam Damat Ferit Paşa'nın planı suya düşmüş, "Padişahları Efendileri"nin bir kolu da Anadolu'ya uzanamamıştı. Böylece Padişah Hazretleri'nin Anadolu'da bir hükümet kurma tasavvuru iflas etmiş oluyordu. Miralay Asım Bey'in durumu ise bambaşka bir seyir takip edecektir.

---

1 Topkapılı Cambaz Mehmet Bey, Çanakkale'de Mustafa Kemal'le birlikte savaştı. Kurtuluş Savaşı'nda M. M. Grubu'nun başında İstanbul'dan Anadolu'ya adam ve silah kaçırma işinde büyük hizmetleri oldu. Mustafa Kemal Samsun'a giderken Bandırma Vapuru'nun güvenliğini de adamlarıyla birlikte o aldı. İstanbul'un yankesicilerini örgütleyerek depolardan silah çaldı, Bennett'e sikast düzenledi, ipten son anda kurtuldu. İstiklal madalyasıyla ödüllendirildi. 1932 yılında öldü. Topkapılı Cambaz Mehmet Bey'in son derece renkli hayatıyla ilgili ayrıntılı bilgi, Selahattin Salışık'ın Kaynak Yayınları tarafından yayınlanan "Kurtuluş Savaşı'nın Gizli Örgütü: M. M Grubu" isimli kitabında bulunabilir.

Asım Gündüz'ün Anadolu'ya geçiş hikâyesi

Miralay Asım Bey bu başarısız yolculuktan sonra Moda'daki evinden dışarıya çıkmaz olmuş, Anadolu'ya geçebilmek için mutlaka bir izin gerektiğini kavrayarak bu yolda soruşturmaya başlamıştı. Fakat hiçbir sonuç alamıyordu. Çünkü teşkilatımız ve Felâh Grubu son derece gizli tutulmuştu.

Bir gün kendisini ziyaret eden bir arkadaşımıza Miralay Asım Bey, derdini anlatır ve Mustafa Kemal'in giriştiği harekete inandığını, hizmet için Anadolu'ya geçmek istediğini, fakat bunun için bir "giriş vesikası"na ihtiyaç olduğunu, bunun da ne suretle temin edileceğini bilmediğini belirtir. Kendisini ziyaret eden arkadaşımız, "Ben de bilmiyorum ancak size Piyade Binbaşısı Aziz Hüdai Bey'i göndereyim. Belki o isteğinize bir çare bulabilir," der.

Asım Bey, teşkilatı yüksek kademelerde düşündüğü için şaşırmış ve bir Piyade Binbaşısının böyle önemli bir meseleyi halledeceğine inanmadığını hissettirmiş.

Arkadaşımız Aziz Hüdai Bey, Asım Bey'i evinde ziyaret etti. Bu ziyaret sırasında Asım Bey arkadaşımıza, "İnebolu başarısızlığı karşısında İstanbul Hükümeti'nin kendisini bordrodan çıkardığını, hiç maaş alamadığını, sefil kaldığını, Mustafa Kemal'e büyük inancı olduğunu, Anadolu'ya gitmek istediğini, fakat bir türlü giriş vesikası temin edemediğini" belirtir.

Aziz Hüdai Bey cevap olarak, "Efendim ben de bilmiyorum, inceleyelim," deyip veda eder, ayrılır.

Aziz Hüdai Bey derhal bana gelerek durumu anlattı. Kalbi hizmet ateşiyle yanan bir Kurmay Albay arkadaşımızın bu isteğine ilgisiz kalamazdık. Durumu o akşam şifreyle derhal Fevzi Paşa'ya (Çakmak) arz ettim. Fevzi Paşa, Asım Bey'in Şehzade Ömer Faruk'la, dolayısıyla İngilizlerle bilmeden işbirliğine çok öfkeli haldeydi. Kendisinden aldığım cevapta Fevzi Paşa, "Asım Bey'e Anadolu'ya giriş vizesi verilmesini bana emrediyor, fakat ceza olarak bir ay sonra gönderilmesini" istiyordu.

Hazırladığımız giriş vesikası bir ay sonra Aziz Hüdai Bey ile Asım Bey'e gönderildi. Fakat Anadolu'ya geçerken şayet İngilizler tarafından yakalanması ihtimali belirirse elindeki belgenin mühür ve imzasını derhal yok etmesi ciddiyetle kendisinden istendi. Sonucu Fevzi Paşa'ya şifreyle hemen arzettim ve böylece General Asım Gündüz de bağımsızlık savaşımızda başardığı değerli hizmetine kavuşmuş oldu.

Artık İstanbul'daki gizli teşkilatımız Ankara için oldukça yararlı işler görmeye başlamış, iyiden iyiye başarılı bir kuruluş halini almıştı. Yuvalarımız 24 saat durup dinlenmeden çalışıyor, özellikle düşman karargâhlarından aldığımız bilgileri gizli telgraf hattımızla geceleri Mustafa Kemal'e ulaştırıyorduk.

Mustafa Kemal de sık sık bizden isteklerde bulunuyor, emirler veriyordu.

Bağımsızlık savaşını sürdüren Mustafa Kemal ordularının ilk ve en büyük ihtiyacı elbetteki silah, mermi ve insan unsuruydu. İşte yine Ankara sıkışmıştı. Genellikle topa şiddetle ihtiyaç vardı. Bize karşı savaşan koskoca bir

Batı dünyası tutup Mustafa Kemal'e silah yollayacak değildi. Silah temini için ilk ve en büyük kaynağımız elbette yine kendi malımız olan Osmanlı ordusunun silahlarıydı. Ne yazık ki buna da düşman orduları el koymuş, Mudanya Mütarekesi hükümleri yerine getirilmeğe başlanmıştı. Fakat durum ne olursa olsun Ankara bizden her türlü silah ve cephaneyi istedikçe biz de mutlaka bir şeyler yapıyorduk.

Bir gün Ankara'dan yine böyle bir emir aldık:

Erkân-ı Harbiye Reisliği, İngilizler tarafından Maçka Kışlası'na depo edilen seri ateşli 7.5'luk sahra topu kamalarına şiddetle ihtiyaç duyulduğu ve kamaların ne suretle olursa olsun Anadolu'ya kaçırılması isteği ve emrinde bulundu. Bu isteğin önemi tekrar tekrar belirtiliyordu.

Uzun uzun düşündüm. Evet, Maçka Kışlası (şimdiki Maden Fakültesi) İngiliz işgal birliklerinin kontrolü altındaydı. Zor kullanarak buradan top kamalarını almamıza imkân yok.

Fakat mutlaka bir çare bulmak da lazımdı. İşte galiba o çareyi bulmuştum.

Ramazan topu bahanesiyle Anadolu'ya nasıl top kaçırdık?

Bir gün Harbiye Nezareti'ndeki görevim sırasında imzaya hazırladığım evrakı dosyalayıp elime aldım ve Harbiye Nazırı Ziya Paşa'ya imzaya götürdüm. İmza edilecek evrak arasında aşağıya metnini aldığım yazı da vardı. Harbiye Nazırı Paşa'nın ağzından yazarak kendisine imzalattığım

İstanbul İşgal Kuvvetleri Kumandanlığına,

Harbiye

İstanbul ve civarında yarım milyonu aşkın halkın Müslüman oldukları malumunuzdur. İslâm dini esaslarına göre bilhassa Ramazan ve dini bayramlarda beş vakit namaz, sahur zamanı, oruç bozma ve bayram namazı vakitleri, top atışlarıyla halka duyurulur. Ramazan yaklaşmaktadır.

Bundan evvelki tecrübelerimizden elde ettiğimiz sonuçlara göre, adi ateşli kamalarla yapılan atışlarda birçok kazalar olmuş, can kaybına sebebiyet verilmiştir.

Yukarıda izah edilen maksatta kullanılmak üzere kontrolünüz altında bulunan Maçka Kışlası'ndaki seri ateşli 7.5'luk sahra top kamalarının bayramdan sonra iade edilmek üzere ve senet karşılığında bir memurumuza teslim edilmesine emirlerinizi rica ederim.

Harbiye Nazırı
Ziya Paşa

Harbiye Nazırı Ziya Paşa öteki evrakı imzalamış, sıra bu yazıya gelmişti. Yazıyı okudu. Gayet manalı şekilde yüzüme bakarak:

"Peki, sonra nasıl geri vereceksiniz?" dedi.

Heyecanımı ve rengimi gizliyerek büyük bir soğukkanlılıkla:

"Bir çare düşünürüz efendim," dedim.

Harbiye Nazırı biraz durdu, düşündü, hafif gülümseyerek yazıyı imzaladı. (Harbiye Nazırı Ziya Paşa vatansever bir insandı. Yazıyı okuduktan sonra bu hizmeti benim yaptığımı anlamıştı. Onun kurtuluşa bu kadarcık hizmetini bi-

le şükranla anıyorum. Hiç olmazsa Anadolu'ya silah kaçırmamıza göz yummuştu.)

Harbiye Nazırı Paşa'nın imzaladığı bu "Ramazan topuna yardımcı olma" belgesiyle İngiliz işgal makamlarına başvurduk. Mağrur işgal kumandanlığı Müslüman halkın Ramazan topuna saygı duyarak Maçka Kışlasından gerekli top kamalarının verilmesini emir buyurdular.

Teşkilat aracılığıyla kullandığımız yetkili asker kişiler hiçbir şüphe uyandırmayacak şekilde Maçka Kışlasına gidip İngiliz nöbetçi kumandanlardan, seri ateşli top kamalarını senet karşılığında teslim aldılar.

Bunu da başarmıştık. Sevinçten uçuyorduk. Fakat asla başarı sarhoşu değildik. Gizli işlerde vatan hizmeti görürken başarıdan sarhoş olmak felaket demektir. Bu kamalar elbette Ramazan toplarında kullanılmayacaktı. Onların Ankara'ya ulaştırılması gerekiyordu.

Hiç vakit kaybetmedik. İngilizlerden teslim aldığımız akşam, Sakarya'da, Dumlupınar'da düşmana ateş yağdıracak olan yedi buçukluk sahra toplarının seri ateşli kam alarını özel sevk tertibimizle hemen İnebolu'ya yolladık.

Aynı gece bu müjdeli haberimizi bir şifreyle Ankara'ya da bildirdik. Mustafa Kemal sevincini iletiyor, başarı dilekleriyle yeni yeni isteklerde bulunuyordu.

Yeri gelmişken hemen kaydedeyim; bu kamalar İstiklâl Savaşımızda tahmin edilemeyecek kadar işimize yaramıştır.

İngiliz ve Fransızların her anını takip ettik

Bu kamaları Ankara'ya ulaştırmakla büyük başarı sağlamıştık, ama şimdi başka bir dert çıkmıştı başımıza. Har-

biye Nazırı Paşa haklıydı. "Sonra nasıl iade edecektik?"

Ramazan günleri göz açıp kapayıncaya kadar gelip geçebilir, bunun iadesine bir çare bulmak lazım. Şimdi benim ve teşkilatımın beyni bu yolda çalışmaya başlamıştı.

Bu noktada başarımızın bir tahlili anlamında istihbaratçılık hakkında az da olsa bilgi vermek isterim.

İstihbaratçılıkta düşmanın geleneklerini bilmek, psikolojik tavrını ve davranışını öğrenmek, düşman ordusuna mensup askerlerin tatil ve bayram günlerindeki hareket tarzını kavramak önemlidir. Hizmetin yapılmasında büyük rol oynar. Biz bu esası hiçbir zaman ihmal etmedik. Düşmanın 16 Mart 1920'de İstanbul'u işgalinden itibaren yukarıda belirttiğim hususları incelemeye başladık.

İngiliz askerlerinin hafta tatillerinde neler yaptıklarını, nerelere gittiklerini, kimlerle düşüp kalktıklarını çok iyi öğrenmiştik. Bunlar, hafta tatili gününde nöbetçi bile olsalar viski içiyorlardı.

Maçka Kışlası'nı kontrol altında tutan İngiliz Birliği, bir erbaş komutasında yirmi erden kuruluydu. Cumartesi, pazar günleri bu birliğin bütün mensupları işgalci İngiliz askerleri geleneğine uyarak viskiyi ihmal etmiyorlardı.

Ramazan bitmiş, Harbiye Nazırının endişe duyduğu seri ateşli top kamalarının teslim günleri gelip çatmıştı. İngiliz askerlerinin bu keyifçi tutumundan, yani nöbetçi bile olsalar pazar günleri içki içmelerinden yararlanmalıydık.

Ancak senet karşılığı aldığımız kamaları teslim etmek için bunların içtiği içki yetmezdi. Bir pazar günü bunlara "daha bol viski" içirmeliydik.

Bunun için daha özel bir araştırmaya giriştik. Maçka Kışlası erbaşını kontrol altında tuttuğumuz sırada şunu tespit ettik:

1- İngiliz erbaşı her zaman kışlada yatıyordu.
2- Cumartesiyi pazara bağlayan gece Beyoğlu'nda eğleniyordu.
3- Eğlenmek için buluştuğu erkek arkadaşı bir Fransız erbaşıydı.
4- Fransız erbaşın İstanbul Fransız Lisesi'ni bitirmiş Necla adında bir kız arkadaşı vardı.

Fransız askerin kız arkadaşı Necla Hanım bize nasıl yardım etti?

Bu kadar bilgi bize yetmişti. Önce Necla'yı bulduk. Serbest yaşayan bu kızımızın milli duygu ve heyecanlarını büyük bir süratle harekete geçirdik.

Milli duygularla harekete geçen Necla Hanım, büyük bir memnuniyetle kontrol ve emrimiz altına girdi.

Fransız erbaşıyla arkadaşlık eden Necla artık yüksek vatan duygularıyla, onu istediği şekilde avucunun içine almıştı.

Vakit geçirmeden büyük bir süratle kamaların teslim planını hazırladık.

Bir pazar günü öğleden sonra, İngiliz erbaşının Maçka Kışlası'nda bulunduğu sırada Fransız erbaşıyla Necla, arabalarına yeterli derecede viski alarak Maçka Kışlası'nda arkadaşlarını ziyarete gittiler. Esasen bir miktar viski içmiş olan İngiliz erbaşı arkadaşlarını görünce pek sevindi. Necla dahil hemen içki içmeye başladılar. Fakat Necla mümkün olduğu kadar kendisini kollayıp onları sarhoş etmeye bakıyordu. Bir süre sonra bütün kışla personelinin cömertçe içişlerine ev sahiplerinin içkisi yetmemiş, bitmişti. Arabadan derhal Necla'nın ve Fransız erbaşın getirdiği viski-

ler (tarafımızdan temin edilmiştir) alındı ve içilmeye devam edildi.

Necla Hanım vazifesini tam yaptı ve bütün personelin zilzurna sarhoş olduğu sırada da bir gün önce kararlaştırılan kamaları teslim saati gelip çattı. Plan arızasız uygulanıyordu. Seri ateşli top kamalarının yerine yağlı kağıtlara sarılmış adi ateşli kamaları teslim edecektik.

Necla rolünü büyük bir ustalıkla başardı. Öğleden sonra saat 16'da Maçka Kışlası'nın kapısındaki sarhoş İngiliz nöbetçisi, nöbetçi amirine bir Türk erbaşının arabayla geldiğini ve kendisini görmek istediği haberini getirdi.

İngilizlerin sarhoş olması işimize yaradı

Planımız mükemmel işlemekte devam ediyordu.

Ermeni olan tercüman izinliydi. Tercümanlık görevini Necla ve Fransız erbaşı yaptılar. Türk erbaşının kamaları teslim maksadıyla geldiği anlaşılmıştı.

Fitil gibi sarhoş haldeki İngiliz erbaşı, yine sarhoş olan bir İngiliz erini çağırarak:

"Alın şu kamaları, senetleri iade edin," emrini verdi.

İngiliz eri, yağlı kâğıtlara sarılmış bir kamayı yarım yamalak açar, bakar. Ancak bu kama seri ateşli midir, yoksa adi ateşli midir, bunu ayıracak halde değildir. Baştan savma saymaya başlar, kamaları teslim alır.

Sonra da gidip evrak odasından senedi bulup geri verir. Ve daha sonra gidip komutanı olan erbaşa işin bittiğini bildirir. İngiliz erbaşı, eğlencesinin ve keyfinin bozulmasına tahammülsüz bir halde:

"Peki, defedin herifi gitsin," der.

İşte bu en büyük zorluğumuzu da böylece yendik.

Bu adi kamalar Maçka Kışlası'nda, İngilizlerin kontro-

lünde depolarda uyuklaya dursun, bizim işimize yarayan seri ateşli kamalar Mehmetçiğin hünerli ellerinde kurtuluş ateşleri püskürüyordu.

Şimdi nerededir, ne yapar, kimi kimsesi var mıdır, hiç bilmiyorum. Ama Necla Hanım'ın bu vatanperver hareketini şükranla anıyorum.[1]

Mustafa Kemal'in istihbaratçılıktaki kudretine bir örnek

Tarih boyunca savaşların kazanılmasında istihbaratın büyük rol oynadığı tesbit edilmiştir.

Mustafa Kemal bu gerçeği en iyi kavramış komutanlardan biriydi. İstanbul'dan başka, dışarıda da geniş istihbarat teşkilatı kurduğu, hatta İstanbul'da bizim dışımızda dahi haber alma olanakları elde ettiği muhakkaktır. Nitekim, İngiliz İstihbarat Karargâhı'nda, Bennett'in adamı olarak çalışan Pandikyan Efendi, teşkilatımızın adamı olmadan önce Mustafa Kemal'den şöyle bir şifre almıştık: "Pandikyan Efendi'den kendinizi saklayınız."

Bu uyarı Mustafa Kemal'in büyüklüğünü, istihbaratçılıktaki kudretini ve büyük kumandanlığını bir kere daha g ö steriyordu. Kendisi Ankara'da olduğu halde İstanbul'da olup bitenleri (bizim verdiğimiz bilgilerin dışında) biliyor, beni uyarıyordu. Belki de İngiliz Yüzbaşısı Bennett'in karargâhında şahsi ajanları vardı. Fakat istihbaratçılıkta "haberin kaynağı sorulmaz ve açıklanmaz" kuralına uyarak Ankara'nın uyarısına karşı hiçbir şey sormadık.

Kısaca burada tekrar Pandikyan Efendi'ye dönelim: Ev-

1 Hıfzı Topuz'un Remzi Kitabevi tarafından yayınlanan "Çamlıca'nın Üç Gülü" adlı eseri de benzer bir şekilde, üç genç kızın İstanbul'da Milli Mücadeleye yaptığı katkıları anlatmaktadır.

velce de anlattığımız gibi babası Sultan Hamid devrinde devlete büyük hizmetler yapmış, vatansever, Ermeni asıllı bir Türk'tür. Babasının ölümünden sonra Komitacılığa merak sarmış ve bu yolda yetişmiştir.

İstanbul'un işgalinde İngilizler Pandikyan Efendi'yi bulmuşlar, kendisiyle işbirliği yaparak hizmetlerine almışlardı. Mustafa Kemal'in uyarısına elbette büyük önem verdik.

Fakat Pandikyan Efendi tam kontrolümüz altına girmiş, İngiliz istihbaratıyla ilgisini kesmeksizin bize hizmete başlamıştı.

Yüzbaşı Bennett'le sıkı temas halinde bulunuyor ve yerli Rum ajanlarının çalışmalarını planlıyordu. Sonra ajanlardan gelen raporları inceliyor, özetliyor Yüzbaşı Bennett'e arzediyor, bu özetlerin bir örneğini de bize veriyordu.

İngilizler peşimizde

Gizli Teşkilatımıza yardımcı vatansever Albay Esat Bey, o günlerde "Halife-i Müslimin, Padişah Efendimize ve işgal kuvvetleri komutanlığına yararlı büyük hizmetler gördüğü" gerekçesiyle bu hizmetlerine mükâfat olarak (!) Merkez Komutanlığı görevinden alınmış, İstanbul Polis Müdürlüğü'ne atanmıştı. Bu atama, teşkilatımızın çok işine yaramıştır.

İngiliz istihbarat yüzbaşısı Bennet bir gün, heyecanlı halde yeni Polis Müdürü Esat Bey'i ziyaret eder. Ve Mustafa Kemal'in İstanbul'daki "Gizli Teşkilatına dair personelini tespit ettiklerini" söyleyerek Esat Bey'e 20 kişilik bir liste verir. Bunların derhal tutuklanarak İşgal Kuvvetleri Komutanlığı'na teslimini emreder.

Polis Müdürü Esat Bey, Bennett'in verdiği listenin benim tarafımdan incelenmesine fırsat yaratmak için zaman kazanmak amacıyla Bennett'e şöyle der:

"Efendim, bu listede ikamet adresleri yok. Müsaade ederseniz polis, bu hainlerin adreslerini tespit etsin, derhal yakalayarak size teslim edelim."

Bennett "Peki," der, uyuşurlar.

Teşkilattaki çalışan arkadaşları o kadar gizli tutmuştum ki Esat Bey bile personelin adlarını bilmiyordu. Yalnız beni biliyor, elde ettiği haberleri Harbiye Nezareti'nde bana iletiyordu.

Esat Bey, 20 kişilik listenin bir örneğini acele olarak bana gönderdi. Listeyi inceledim ve verilen adların teşkilatımızla hiçbir ilişkisi olmadığını Esat Bey'e bildirdim.

İstanbul polisi, bu 20 kişinin adresleri ve kimliklerini tespit etti. Listede yazılı olanların İstanbul'da kirli işlere karışmış sabıkalılar oldukları anlaşıldı.

O gece bu listede yazılı 20 sabıkalı yakalanıp tutuklanarak İngilizlere teslim edildi. İngilizler uzun incelemelerden sonra bu şahısların Mustafa Kemal'in gizli teşkilatıyla bir ilişkileri olmadığını anlayıp salıverdiler.

Bu olay bizi çok önemli iki nokta üzerinde durmaya sevkediyordu:

1- İngiliz istihbaratı, çok büyük paralar sarfetmesine ve İstanbul'u çok iyi tanıyan binlerce Rum'u emri altında çalıştırmasına rağmen henüz bizim teşkilatımıza ulaşamamıştı. Ve hiçbir bilgi edinememişti.

2- Bu başarısızlık, İngilizleri daha ciddi ve sıkı bir çalışmaya sevk edeceğinden;

a) Bizim teşkilatın çok uyanık ve dikkatli çalışması gerekiyordu.

b) Bunun için ben de bir teşkilat başkanı olarak hemen İstanbul'daki yuvaların yerlerini ve kodlarını değiştirdim.

c) Evvelce Merkez Komutanlığı santralına bağlı manyetolu telefonlu bu yuvaları, Esat Bey'in müdürlüğünü yaptığı İstanbul Emniyet Müdürlüğü santralına bağlattım.

Bu hizmetlerin yapılmasında o dönem İstanbul'unun fedakâr, kahraman polisinin büyük yardımlarını gördüm.

Yeni yuvalarımız, anlaşılacağı üzere, artık Merkez Komutanlığı'na değil, İstanbul Polis Müdürlüğü'ne bağlanmıştı. Yuvalara bağlı ajanlarımız da temin ettikleri haberleri kodlarla Esat Bey'e iletmeye başladılar. Böylece hizmetlerimize yardımcı olan bir kanat, haberlerini bu yoldan ulaştırmaya koyuldular.

O zamanki İstanbul Polis Teşkilatında görevli emniyet mensuplarına teşekkür etmek tarihi bir borçtur.

Osmanlı'nın ağır silahlarını nasıl elde ettik?

1921 yılının ilk aylarındayız. Asya'dan, Avrupa'nın göbeğine, Viyana kapılarına kadar uzanan koca imparatorluğun fetihler sağlayan ordusunun silahları, özellikle ağır topları, daha birçok savaş, araç ve gereci, "Karma Tasfiye ve Satış Komisyonu" tarafından hurda fiyatına satılıyordu.

Mondros Mütarekesi gereğince kurulan bu komisyonun çalışma yeri şimdi İstanbul Üniversitesi'nin giriş kapısında solda kalan ve halen Rektörlük olan binaydı.

Kara, kapkara günler... Osmanlı ordusunun hurdaya çıkmış savaş malzemesi satılıyor ve ordu dağıtılıyordu... Ne acı. Bütün bunlar aydınların ve halkın gözleri önünde oluyordu. Bizler de yüreğiniz yana yana bu manzarayı seyrediyorduk.

Yıldız'daki muhabere taburunun bütün malzemesi sürat-

le sandıklanıp şüpheyi çekmeyecek şekilde Ortaköy'e indirilmiş ve kayıklara yüklenmişti.

Daha acısı, o günlerde Yunan ordusu da İç Anadolu'ya doğru ileri harekete geçmişti. Bağımsızlık için çalışan Mustafa Kemal'in milli kuvvetlerinin en büyük ihtiyacı, daha önceleri de belirttiğimiz gibi ağır ve seri ateşli silahlardı. 15'lik ağır obüsler, seri ateşli toplar ise İstanbul'un çeşitli yerlerinde ortalarda duruyordu. Özellikle 15'lik ağır obüsleri ne yapıp yapıp Anadolu'ya geçirmeliydik.

Harbiye Nezareti Topçu Dairesi'nde görevli Kaimmakam (Yarbay) Eyüp Bey'i (Teşkilatımıza dahildir), ağır silahlar ve topçu malzemesi üzerinde çalışmaya, araştırma yapmaya memur ettim. Fedakârca çalışan bu kahraman Yarbay, özellikle 15'lik obüslerin Tophane Camisi'nin bahçesinde yağmur ve kar altında bulunduğunu tespit etmişti.

Yalnız her biri 1,5 ton gelen bu ağır silahları yerinden kaldırmak da bir meseleydi.

Tasfiye Komisyonu ise çalışmalarına ve satışlarına devam ediyordu.

O sıralarda İtalya'da maden olmadığı için bir İtalyan firması İstanbul'da askeri fabrikalarda mevcut maden talaşlarını ve hurda demirleri almaya talip olmuştu. İtalyan firmasının bu ticari isteğini, kaçırma planımız için fırsat bildik.

Hurda görüntüsü verilen obüsler

Bu durumu, silahları satan Karma Tasfiye ve Satış Komisyonu'nda üye Düyunu Umumiye memuru Küçük Nazım Bey (sonradan intihar etmiştir) arkadaşımıza anlattık. (Bu memur, Felâh Grubu'nun ajanı ve teşkilatımıza yardımcıydı.) Talimatımızı büyük bir dikkatle yerine getiren Nazım Bey, bahsettiğimiz İtalyan firması mümessiliyle bir görüşme yaptı. Bu görüşmede "İtalyanlara her türlü kolaylığın gösterileceğini, bu ticari kolaylığa karşılık onların da bize yardım etmesi gerektiğini" anlattı.

İstediğimiz yardım şuydu:

Bu İtalyan firmasının bize yardımcı personel vermesi suretiyle Tophane'deki 15'lik obüslerin üzerlerine gizlice yağ sürülecek, yağın üstüne de bol demir talaşı dökülmek suretiyle bu obüsler hurda manzarasına büründürülecek.

İtalyan firmasıyla ajanımız bu istek üzerinde anlaştılar ve derhal çalışmalara başlandı.

Kısa zamanda bu 15'lik güzelim obüsler, demir tozlarıyla gizlice hurda haline getirildi.

İtalyan firması komisyona başvurarak bu hurda topları da satın almak istediğini bildirdi. Duyunu Umumiye memuru ajanımızın da büyük yardımıyla askeri fabrikalardaki demir talaşları ve hurda malzeme bu İtalyan firmasına satıldı. Alan memnun, veren de memnundu.

Artık işimiz çok kolaylaşmıştı. Tophane'deki bu hurda (!) 15'lik obüsler İtalyan personeli tarafından sökülüp, satın aldıkları diğer hurda ve demir talaşlarıyla birlikte, İngilizlerin kayıtsız bakışları önünde Galata rıhtımından Loyt-Triyestino firmasının gemilerinden birine yüklendi.

Derin bir nefes daha almıştık. Bu 15'lik obüsler, İtal-

yan gemisinin kısa süreli başka bir seferinde Boğaz'dan Karadeniz'e geçirildi ve İnebolu'ya indirildi.

Mustafa Kemal orduları daha ağır ve seri ateşli yeni silahlara da böylece kavuşmuş oldu. Bu seferlerimiz birçok defalar yapıldı. İstanbul'da İnebolu'dan Anadolu içlerine hareket eden kağnıların gıcırtılarını duyar gibi oluyorduk. Sırası gelmişken şu tarihi gerçeği de kaydedelim. Bu 15'lik obüsler Sakarya Meydan Muharebesi'nden önce Kurtuluş ordumuzun eline geçti ve düşmana büyük zayiat verdirdi.

Ankara'ya kaçırılan muhabere malzemeleri

Ankara'dan aldığım bir şifrede muhabere malzemelerine çok ihtiyaçları olduğu belirtiliyordu.

Yeni bir malzeme isteği daha. Hemen araştırdım: Yıldız'daki Orhaniye Kışlası'nda bir Osmanlı Muhabere Taburu vardı. Bu taburun malzemesini Anadolu'ya kaçırabilirdik.

Ben ve arkadaşlarım düşündük: Bu hizmetin yapılabilmesi için önce teşkilatımıza dahil bir muhabere subayını Yıldız'daki tabur komutanlığına tayin ettirmeliydik.

Teşkilatımızda bu hizmete elverişli ve kabiliyet çapı geniş Kıdemli Yüzbaşı Mehmet Ali (Girit 325-5) vardı. Bu muhabere taburunun komutanlığına Kıdemli Yüzbaşı Mehmet Ali'yi tayin ettirmek için Harbiye Nezareti'nde el altından çalışmaya başladım. Kısa zamanda Personel Dairesi'ne tesir ederek Mehmet Ali Bey'i söz konusu komutanlığa tayin ettirebildim. Yukarıda da belirttiğim gibi Mehmet Ali Bey çok bilgili, sakin, renk vermeden çalışmasını bilen değerli bir arkadaşımızdı.

Kendisiyle geceleri özel surette görüşerek Anadolu'ya kaçıracağımız muhabere malzemesini tesbit ettik. Fakat İn-

giliz kontrolüne karşı taburdaki malzemenin eksik bulunmaması için de tedbir almak gerekiyordu. Bunu da kolaylıkla sağladık. Tesbit ettiğimiz ve Anadolu'ya kaçırmaya karar verdiğimiz malzemenin hurdalarını temin ederek taburdaki yerine koyduk.

Aşağıda cins ve miktarını vereceğimiz malzemeyi kısa zamanda sandıklayıp şüpheyi çekmeyecek şekilde Ortaköy'e indirip kayıklara yükledik. İlk anda bir güvenlik tedbiri olmak üzere bu değerli malzemeyi kayıklarla Beykoz'a geçirdik. Beykoz'dan da fedakâr denizcilerimizin yardımıyla takalara yerleştirip üzerlerini portakalla kapattıktan sonra İnebolu'ya yolladık. Bu malzememiz de boğazı geçip Karadeniz'in dalgalarla boğuşan sisli yolculuğundan sonra İnebolu'ya, oradan da cephe hatlarına ulaştı. Gönderilen malzemenin cins ve miktarı şöyledir: 1.042 tane çeşitli cinsten telefon makinesi, 97 tane sahra telefon santralı, 54 takım fırıldak merkezi, bütün teferruatıyla birlikte 47 takım telgraf makinesi, 615 kilometre uzunluğunda kalın sahra kablosu ve 1.131 kilometre uzunluğunda ince piyade kablosu, 5.632 tane kuru sahra pili, 35.687 kilo galvanizli demir tel, 16.515 tane deve boynu fincanı, 9 tane telsiz telgraf alıcısı, 6 tane telsiz telgraf motoru, 3 tane telsiz telgraf dinamosu ve 14 takım telsiz transformatörü.

Burada kısaca İnebolu'daki teslim işlemini de anlatayım: Anadolu'ya sevk ettiğimiz her türlü malzeme için özel listeler hazırlanıp malzemeyle birlikte gönderilirdi. İnebolu'daki Teşkilat Komutanı (Bu teşkilatın adı Ayın-Pe, yani askeri polis idi.) teslim makbuzunun bir suretini imzalar, geri gönderirdi. Bizim için büyük rahatlık, ancak Ayın-Pe Komutanının imzalı makbuzu geldiği zaman duyulurdu.

İngilizlerin istihbarat örgütlenmesi nasıldı?

İngilizler, İstanbul ve Anadolu'da, daha doğrusu o günlerde bütün Ortadoğu'da, casusluğa, gizli istihbarat teşkilatı kurmaya çok önem veriyorlardı. Fakat İngiliz istihbarat teşkilatını aşağı yukarı tamamen tesbit etmiş, gerekli tedbirleri de almıştık. (Bennett karargâhına ajanımızı nasıl soktuğumuzu daha önce anlatmıştım.) İngiliz istihbarat teşkilatı şu kuruluşta idi:

1- İstanbul işgal sahasındaki teşkilatı Kroker Oteli'nde Yüzbaşı Bennett idare ediyordu. Padişah hükümetinin emniyet teşkilatı da Yüzbaşı Bennett'in emrine verilmişti.

2- Anadolu istihbaratını ise Ramiz Bey (Albay Nelson) özel olarak Şişli'de kiraladığı lüks bir apartman katından idare ediyordu.

Özel surette yetiştirilmiş bu İngiliz Albayı tamamen bir sivil hayatı yaşıyor, Ramiz Bey adıyla faaliyet gösteriyordu. Anadolu'ya belirli bölgelere sürekli ajanlar gönderiyor, o bölgede yerli halkla temas eden bu ajanlar kendilerine yardım edecek satılık kişiler buluyor, isyan çıkarmak için çalışıyorlardı.

İngiliz Albayı Ramiz Bey'in Anadolu'ya soktuğu özel ajanların kimlikleri İstanbul'daki teşkilatımızca tesbit olunuyor, fotoğraflarıyla birlikte Ankara'ya, Genel Kurmay Başkanlığı'na (Erkanı Harbiye Reisliğine) gönderiliyordu. Gönderilenler arasında İstanbul Rumlarından tutunuz da Hintli Türkoloji profesörlerine kadar şahıslar vardı.

Tespit edilen İngiliz ajanları

Tespit edip Ankara'ya bildirdiğimiz İngiliz ajanlarının listesi ve kod numaraları şöyledir:

1- Ankara'da Erkân-ı Harbiye Karargâhına Türk hüvi-

yetiyle er olarak yerleştirilen İngiliz ajanı Rum Yorgi. (Berber olarak faaliyet gösterdiği sonradan anlaşıldı.)

2- Adapazarı'nda Hikmet Bey adıyla çalışan İngiliz ajanı.

3- Ankara'da (ABD-285/3) ve (KDS-93/1) kod numaralarıyla çalışan İngiliz ajanları.

4- Bursa'da (ABD-289/3) kod numaralı ajan.

5- Konya'da (NBS-495/1) ve (KB-81/1) kod numaralı ajanlar.

6- Karaman'da (DBS-40/5) kod numaralı ajan.

7- Kayseri'de (ABD-285/3) ve (MKB) kodlu iki ajan.

8- Maraş, Urfa, Diyarbakır, Siirt illerinde görevli (DER 3/141) kod numaralı ajanlar. (Bu ajanlar çok güzel Türkçe, Kürtçe ve Arapça biliyor. Seyyit Abdülkadir ile muhabere ediyordu. Seyyit Abdülkadir, Kürt Teali Cemiyeti Başkanıydı. İngilizler bu ajanlarına çok geniş bir çalışma alanı vermişlerdi. Bundan da anlaşılacağı üzere bu ajanlarına çok güveniyorlardı. Ayrıca bu ajan bu bölgede çok para sarfediyordu. Bu bakımdan da bir özellik arzediyordu. Bu özelliğin, petrol alanı olan bölgenin Türkiye'den koparılması yüzünden doğduğunu tesbit etmiştik.)

9- Anadolu'ya son defa sokulabilen İngiliz ajanı, Londra Üniversitesi'nde eğitim görmüş, Türkoloji Profesörü olarak ayrıca şarkiyat ihtisası yapmış Hintli Mustafa Sagir'di. Bu ajan Mustafa Kemal'i öldürmekle görevliydi. (Tarihimizde Mustafa Sagir olayı diye anılan bu olay için ileride geniş bilgi vereceğiz.)

10- Ve ayrıca İstanbul içinde çalışan ve psikolojik yolda yürüyen Rahip Fru. (Rahip Fru da Seyyit Abdülkadir'le işbirliği yapıyordu). Bu ajanın görevi halkı İngiliz idaresine ısındırmak, İngilizleri İstanbul halkına sevdirmek, böylece İngilizlere karşı halkın mukavemetini kırmaktı. Rahip

Fru bu amaçla "Topkapı Fukaraperver Cemiyeti"ni[1] kurmuştu. Her gün 20 kadar koyun kestiriyor ve halka dağıtıyordu.

Rahip Fru (Frew)[2] ve Sait Molla[3]

Rahip Fru'nun en yakın Türk arkadaşı Sait Molla'ydı. Bu işbirlikçi İngiliz uşağı Sait Molla, Türkler arasında İngilizlerin geniş propagandasını yapıyor, dini taassupla karışık etkiler sağlıyordu. Başlıca faaliyeti, İngilizlerin İslam dinini ve Halife-i Müslimini (Padişahı) kurtarmak için İstanbul'a geldiklerini, bu kutsal görevi yaptıktan sonra gidecekleri propagandasını büyük bir ustalıkla yürütmekti.

Rahip Fru, kolayca tahmin edileceği gibi Yüzbaşı Bennett'ten ve Albay Nelson'dan (Ramiz Bey'den) da talimat alıyordu.

Şu noktayı önemle belirtelim:

Tesbit edip Ankara'ya şifreyle bildirdiğimiz İngiliz istihbaratının bu geniş çalışmalarının elde edilmesi, PTT me-

1 Hafızası Topkapı Fukaraperver Cemiyeti konusunda Ekrem Baydar'ı yanıltmıştır. Zira Rahip Fru'nun Topkapı'da da faaliyet göstermiş olan Fukaraperver Cemiyeti'yle Topkapı Fukaraperver Cemiyeti aynı cemiyetler değildir. Sami Karaören, hatıraların sonundaki "Ekrem Paşa'nın anıları üzerine son söz" başlıklı yazısında bu yanılgıyı düzeltmektedir.

2 İskoçya'da doğan ve din eğitimi alan ajan rahip Robert Frew (Fru), Mondros Mütarekesi'nden sonra İngiliz ajanı olarak İstanbul'da bulundu. İngiliz Muhipleri Cemiyeti Başkanı Sait Molla'yla yakın ilişki kurdu ve örgüte parasal yardımda bulundu. Anadolu'daki direniş hareketinin bastırılmasına yönelik eylemleri kışkırttı. Türkiye'den ayrılmasının ardından İngiltere'de papazlık yaptı. Atatürk Nutuk'ta Rahip Frew ile İstanbul'dayken bir iki kez görüşüp tartıştığını ve milli mücadeleye karşı faaliyetlerini durdurmak için kendisine uyarıcı bir mektup yazdığını belirtir. Fransızca yazılan bu mektubun Türkçesi Nutuk'un birinci cildinde bulunabilir. (s. 215-217, 1934)

3 Sait Molla, Hürriyet ve İtilaf Fırkası'nın kurucu üyelerinden birisi olmasının yanı sıra Şurayı Devlet üyeliğinde de bulunmuştur. Ermeni Tehciri nedeniyle suçlanan Kaymakam Kemal Bey'in idam kararını imzalayan Divan-ı Harp üyeleri arasında o da vardır. Kürt Teali Cemiyeti'ne üye, İngiliz Muhipleri Cemiyeti'ne başkan olmuştur. Kurtuluş Savaşı'nda İngiliz ajanlığı yaptığı tespit edilmiş, zaferden sonra 150'likler listesinin 94. sırasına konulmuştur. 1922'de İngiliz elçiliğine sığınmış ve onların verdiği pasaportla yurtdışına kaçmıştır.

murlarımız sayesinde olmuştur. Bu İngiliz ajanlarının tesbitine PTT yoluyla haberleşen Albay Nelson'un haberleşme sistemi yardım etmiştir. Bu haberleşme mektupla yapılıyordu.

İngilizlerin klorürlü mektupları

Kuryeyle gönderdikleri mektuplar hariç, İngiliz istihbaratının bütün mektupları teşkilatımız tarafından açılmış, okunmuş, bundan sonra sahiplerine gönderilmiştir. Ancak bu mektuplar kimyevi maddeler kullanılmak suretiyle yazılıyordu. İki çeşit kimyevi madde kullandıklarını da kolaylıkla anladık:

1- İstanbul şehri içindeki mektuplarını pembe kâğıt üzerine kobalt klorürüyle yazıyorlardı. (Birkaç satırlık siyah kalemle yazılmış uydurma bir mektuptan sonra bomboş gözüken pembe kâğıt parçası kobalt klorürlü yazıyla dolu oluyordu.)

2- Anadolu'dan gelen mektuplar Fenol Fitaleyin ile yazılıyordu. Bu mektupları geceleri bir bir inceleyen teşkilatımız, İngilizlerin bütün tertiplerine böylece vakıf oluyor, zamanında Anadolu'da gereken tertibat alınabiliyordu.

(İleride, bu mektuplar konusunda ve Ramiz Bey'in faaliyetleriyle ilgili geniş bilgi vereceğiz.)

Şimdi biraz da Anadolu'da, bildirdiğimiz haberlere göre olup bitenlere bakalım.

Albay Nelson'un Anadolu'ya soktuğu ajanların kimliklerini ve fotoğraflarını Ankara'ya, Genelkurmay Başkanlığı'na bildirdiğimizi açıklamıştım.

Bu ajanlar, araştırılıyor; elbette, teşhis edilmeye çalışılıyordu. Ele geçirilenler ya da teşhis edilip de faaliyetine ta-

kipli olarak göz yumulanlar şifreyle bize bildiriliyordu.

Fevzi Paşa'yı karargâhta tıraş eden İngiliz ajanı Rum Yorgi'nin hikâyesi

Bunlardan birinin, Rum Yorgi'nin nasıl teşhis edilip yakalandığını, daha sonraki yıllarda öğrendiklerimle birleştirerek anlatayım:

Erkân-ı Harbiye Reisi (Genelkurmay Başkanı) Fevzi Paşa bir gün bürosunda çalışırken tarafımızdan Ankara'ya gönderilen fotoğrafları önüne serer, gözden geçirmeye başlar. Bir ara elini yüzüne dayayıp düşünmeye başlar. Fakat elinin yüzüne değmesi sonucu o gün sakal tıraşı olmadığını farkeder. Zile basar, gelen hizmet erine:

"Berbere söyleyin, takımlarını alsın gelsin, sakal tıraşı olacağım," der.

Biraz sonra berber gelir. Fevzi Paşa'yı tıraş etmeye başlar.

Sürekli çalışmaktan yorgun olan paşa, tıraş olurken bir yandan da dalgın dalgın düşünür. Daha doğrusu kendisini tıraş eden berber erin yüzünü hatırlamaya çalışır. Hayret, Fevzi Paşa bu yüzü bir yerde gördüğünü, tanıdığını sezmektedir. Ama nerede görmüştür, nasıl tanımıştır?

Fevzi Paşa tıraşın sonuna kadar bu sorunun cevabını bulamaz.

Tıraştan sonra çalışma masasının başına geçip de gözleri ajanların fotoğraflarına takılınca kendisini tıraş eden berberin yüzünü birdenbire farkeder.

Resimlerin arasından berber erin resmini çeker alır, iyiden iyiye inceler. Evet, onun kendisini tıraş eden berberin

resmidir.

Derhal emir verir. İlgili subaylar gereken soruşturmayı yaparlar. Hiçbir renk vermeyen, adı ve hüviyeti uydurma bir Türk olan, askere alınıp er olarak karargâha kadar giren bu basit görünüşlü adam, İngiliz ajanı Rum Yorgi, durumunu itiraf eder.

Albay Nelson'un Ankara'da yüksek karargâhımıza kadar soktuğu bu Rum ajanı tutuklanıp Divan-ı Harbe sevkedilmiştir.

Gizli istihbaratçılıktaki kuralı hatırlatalım: Düşman ajanını uzaklarda değil, yakınınızda, çevrenizde arayınız.

Fevzi Paşa düşman ajanını kendi çevresinde bulmuştur.

İstanbul'daki İngiliz İstihbarat Teşkilatı da bu kurala uysaydı, beni kendi çevrelerinde ararlar ve Bostancı'daki Hint Tugayı Karargâhı civarında oturduğum evde, gizli telgraf merkeziyle birlikte ele geçirebilirlerdi. Bu kurala uymadıkları için İstanbul gibi dar bir çevrede beni ve teşkilatımı 3,5 yıl aramışlar, fakat bir sonuca ulaşamamışlardır.

Nelson'un ajanları gözaltında

Nelson'un Anadolu'ya gönderdiği ve daha önce, kodlarıyla görevli oldukları bölgeleri bildirdiğimiz ajanları da milli kuvvetlerce tespit edilmiş, gözaltına, kontrol altına alınmakla yetinilmiştir. Tutuklayıp yargılama yoluna gidilmemiştir. Genelkurmay Başkanlığı'nca bunların kontrol altında tutulması daha uygun görülmüştür. Çünkü bu ajanlar tutuklansa yerlerine yenileri gönderilecek ve bu yeni ajanların tespiti çok zaman alacak, belki de mümkün olmayacaktı. En verimli yol, tespit edilen ajanların kontrol altında tutulması, İngilizlerin hedeflerinin öğrenilmesi ve gerektiğinde bu ajanları şaşırtarak başka hedeflere yönelt-

mekti. Sonuna kadar böyle yapıldı. Bu yolda sağlanan başarı büyüktür.

Sadece Mustafa Abdullah Sagir'in hedefi Mustafa Kemal'i öldürmek olduğundan, hakkında inkâr kabul etmez kanıtlar toplanarak tutuklanmış, Divan-ı Harp'teki yargılanması sonunda da idam olunmuştur. Bu ajanın çalışmalarını ve Ankara'ya nasıl ulaştığını sırası geldiği zaman açıklayacağım.

Casusluk içinde casusluk

Teşkilatımızın önemli yardımcısı İstanbul Polis Müdürü Albay Esat Bey'i bir gün ziyaret ettiğimde, Esat Bey bana şöyle dedi:

"Efendim, birçok işlerde başarılı hizmetlerini gördüğüm, itimadımı kazanmış Yüzbaşı Razi Yalçın, bizim serviste çalışmak için zatıalinize takdim edilmeyi istiyor. Size faydalı olur kanaatindeyim."

Bu gibi işlerde ani karar vermeyi zararlı gördüğüm için "Arkadaşlara söylerim, kendisiyle temasa geçerler," dedim.

Esat Bey'den ayrıldıktan sonra durumu gözden geçirdim. Yüzbaşı Razi, Hürriyet ve İtilaf Fırkası'ndan gözükerek kendisini Beyoğlu inzibat subaylığına tayin ettirmiş. Görevi icabı Yüzbaşı Bennett'le tanışmış ve İngilizler kendisini ücretli olarak istihbarat genel karargâhında çalıştırmaya başlamışlar. Razi Yalçın aynı zamanda M. M. Grubu'yla da temastaydı. M. M. Grubu Başkanı Topkapılı Cambaz Mehmet Bey'in itimadını kazanmış, bu teşkilata da bilgi veriyordu. Düşündüm. Memlekete gerçekten hizmet etmek istiyorsa İstihbarat Başkanı olarak bana takdim edilmesine lüzum yoktur. Beni şahsen tanıma arzusu göstermesi bir anlam taşıyordu. Razi Yalçın, şeklen de olsa

Yüzbaşı Bennett'in ajanı durumundaydı. Razi Yüzbaşı'yla görüşmemeye karar vererek, yardımcım Binbaşı Aziz Hüdai Bey'i kendisiyle temas etmek üzere vazifelendirdim. Aziz Hüdai Bey, kendisine başkanı tanımaya lüzum olmadığını, raporları kendisine verdiği takdirde bu raporların Anadolu'ya ulaşacağını anlattı.

Bu görüşmeye uyan Yüzbaşı Razi, raporlarını göndermeye başladı. Fakat verdiği raporlar önem taşımıyordu. Bunun üzerine Yüzbaşı Razi'nin beni tanıyıp da gizleyip gizlemediğini öğrenmek üzere, beni ve Yüzbaşı Razi'yi iki arkadaşımıza takip ettirdik. Günlerce süren takipten sonra Yüzbaşı Razi'nin beni hiç tanımadığını böylece tespit ettik. Rahatlamıştık.

Yüzbaşı Razi'nin beni tanıma ve itimadımı kazanma isteğinin de Bennett'ten geldiği seziliyordu. Razi Yalçın'ın Yunan birliklerinin konuşlanmasına dair getirdiği bilgi ve haritanın gerçeğe uymaması bunun deliliydi. Haritayı Bennett'in verdiği anlaşılıyordu. Fakat bu harita ve bilgi kasden yanlış veriliyordu. Bu teşhis üzerine şu sonuca vardık: Bu harita Yüzbaşı Bennett'in teşkilatı tarafından özel olarak hazırlanmıştır. Amaçları Yüzbaşı Razi'nin beni tespitine imkân vermesidir. Razi Yalçın belki de memlekete faydalı olmak istiyordu. Yüzbaşı Bennett de Razi Yalçın'ın bu safça duygularından yararlanmak istiyordu (Casusluk içinde casusluk). Sonuç: Bennett'in beni tanımak ve elimize yanlış bilgiler geçirerek Ankara'yı yanıltma planları iflas etmişti.

İngiliz istihbaratına hizmet eden Yüzbaşı Razi Yalçın da böylece teşkilatımızın kontrolüne girmiş oldu.

İngilizlerin mektup istihbaratı nasıl engellendi?

İngiliz İşgal Kumandanlığı, yalnız basını değil, haberleşmeyi, mektupları da sansür ediyordu. Bunun için İngilizler bir Sansür Heyeti kurmuşlardı.

Büyük Postane'de çalışan bu heyet, işgalci devlet temsilcileriyle Padişah Hükümeti'ni temsil eden birer üyeden kurulmuştu. Bu heyetin haberleşmede, özellikle İstanbul postanelerinden Anadolu'ya atılan mektuplarda uyguladığı sansür çok önemliydi. Farkına varmıştık. Bu sansürden İngilizler geniş bilgi ediniyorlardı. Demek ki çalışmalarımızı bu yöne de kaydırmalıydık. Sansürden, İngilizlerin yararlanma biçimlerini öğrenmeliydik.

Harbiye Nezareti'ndeki arkadaşlarımı kullanarak bu heyette padişahın temsilcisi olarak görev gören mümessili değiştirttim. Yüksek makamlara tesir ederek teşkilatımızın bir ajanını, sansür heyetine padişahın mümessili olarak sokabilmeyi de başardım. İstanbul'dan Anadolu'ya yazılan bütün mektuplar sansür edilirken çok dikkate değer bilgiler çıktığını, İngilizlerin bunlardan yararlandığını iyiden iyiye tespit ettik. Mesela, Anadolu'da mevcut birliklerimizin yerleri, numaraları, akraba ve arkadaş mektuplaşmalarında geçiyor, İngilizler bunları hemen kaydediyorlardı.

Durumu derhal Ankara'ya, Genelkurmay Başkanlığı'na bildirdim. Bu olay karşısında Genelkurmayımız gerekli karar ve tedbirleri alarak şifreyle bana geçti:

1- Askeri birliklerimize posta numarası verilmek suretiyle birliklerimizin yerlerinin gizlenmesi sağlandı.

2- Ankara'dan İstanbul'a bana zarflanmış yüzlerce mektup gönderildi. Bu zarfların içindeki mektuplar ayrı ayrı el yazılarıyla çok tabii bir hava verilerek yazılmıştı. Adres ve

isimler de sahiciydi. Ancak içindeki bilgiler doğru olmayan, yanıltıcı bilgilerdi. Biz bu mektupları çeşitli zamanlarda çeşitli yerlerden postaya verecektik.

Bundan maksat şuydu:

Büyük Postane'de sansür heyeti bu mektupları açacak, okuyacak ve İngilizlerin eline yanlış bilgiler geçirmiş olacaktık.

Bunu başarıyla uyguladık ve çok olumlu sonuç elde ettik. Böylece İngiliz istihbaratına yanlış bilgiler vererek Anadolu'daki durumumuzu "kamufle" etme imkânını elde ettik. Bu iş için Ankara'da Genelkurmay Başkanlığı çok başarılı bir görev yapmıştır. Mektuplar son derece inandırıcı ve tabiiydi. Sansür Heyetindeki ajanımız uzun süre burada görev yapabildi.

İngilizler, çok şükür, bizi telgraf-telsizden habersiz cahiller sanıyordu

Anadolu'nun göbeğinde, Ankara'da Mustafa Kemal tam manasıyla teşkilatlanmış, bütün dünyanın dikkatlerini üstüne çekmiş, İtilaf Devletlerinin endişeyle izlediği güçlü bir varlık haline gelmişti. Sivil mukavemetin yanında eğitim görmüş askerlerden kurulu Milli Kurtuluş Ordusu da savaş alanlarında vuruşuyordu.

Yabancı basın, Mustafa Kemal ve Ankara ile çok yakından ilgileniyordu. Mustafa Kemal'in dış temsilcileri yabancı başkentlerde Ankara Hükümeti adına temaslarda bulunabiliyorlardı artık.

Ve Ankara Hükümeti, önemli olay ve gelişmeleri duyuran resmi bildiriler (tebliğler) yayınlıyordu. Bu resmi bildiriler İstanbul basınına duyurulmak üzere bize de geçili-

yordu. Mustafa Kemal'in bu bildirilerini günü gününe basına iletmek tehlikeli olabilirdi. İngilizler, İstanbul Ankara arasında gizli bir telgraf muhaberesi mevcut olduğunu anlayıp bu telgraf muhabere merkezini bulmak için çok geniş çapta harekete geçebilirlerdi.

Ankara-İstanbul arasında bir telgraf bağlantısı mevcut olduğu görüş veya şüphesini ortaya koymamak, İngilizler de, bu haberleşmenin kuryelerle yapıldığı kanaatini canlı tutmak lazımdı. İngilizlerin dikkatini Ankara'dan İstanbul'a, İstanbul'dan Ankara'ya gidip gelen canlı kuryeler varmış istikametinde bulundurmak, aynı zamanda bizim üstümüzden İngiliz dikkatini sıyırmak demekti.

Bu sebeple Bostancı'daki gizli telgraf merkezimizden aldığımız Ankara'nın resmi tebliğlerini İstanbul basınına üçdört gün sonra veriyorduk. Bu tutumumuz arzuladığımız düşüncenin İngilizlerde yer etmesini sağladı.

İngilizler bizi çok iptidai buluyor, telgrafla-telsizle haberleşmekten uzak bilgisizler sayıyordu. Çok şükür ki öyle sayıyorlardı, bu onlara pahalıya mal olacaktı.

İngilizlerin haberleşme şekilleri

İstanbul'un işgalinden itibaren, işgalci devletlerin içinde en çok İngilizlerin haberleşme şeklini incelemeye başladık. Elde ettiğimiz bilgilere göre haberleşme şekilleri şöyleydi:

O yıllarda elektronik lambalı telsiz alıcı ve vericileri henüz yapılamamış olduğundan, İstanbul Boğazı'ndaki İngiliz savaş gemilerinin telsiz vericileri ekuatörlü vericilerdi (şerareli, söner dalgalı vericiler). Telsiz alıcıları ise kristal dedektörlü alıcılardı.

İngiliz amiral gemisi iki cins telsiz muhaberesi yapıyordu:

1- Amiral gemisi Malaya zırhlısı, çok yüksek takatli ekuatörlü vericiyle Malta adasından da yararlanarak anavatanla haberleşiyordu.

2- Aynı gemi, daha küçük takatli ekuatörlü verici istasyonla İstanbul ve Çanakkale Boğazı'nda emri altında bulunan öteki İngiliz harp gemileriyle haberleşiyordu.

Anavatanla olan haberleşme şifreli, öteki gemilerle olan icraya ve ikmale ait haberleşme şifresiz (açık) olarak yapılıyordu. Osmanlı ordusunun bütün telsizlerine el konulduğundan ve o zamanki Osmanlı tekniğinin telsiz alıcı ve verici yapmaya yeterli olmadığını düşünen İngilizler, bu kısa mesafeli haberleşmelerinin dinlenmeyeceği inancı içindeydiler. Endişesiz, açıkça haberleşiyorlardı.

İstanbul'da İngilizlerin bu ihtiyatsız hareketinden, kendilerine aşırı güvenmelerinden, bizleri küçük görmelerinden yararlanmalıydık. Bunun için de teşkilatımızın telsiz dinlemeyi öğrenmesi ve kristal dedektörlü alıcı temin etmesi gerekiyordu.

Daha önce de bahsettiğimiz Orhaniye kışlasındaki mu-

habere taburundan iki adet kristal dedektörlü alıcı çaldırdık. Bu alıcıları, muhabere üsteğmeni Osman Nuri Efendi'nin Beylerbeyi'ndeki evinde, ağaçlıklar arasında faaliyete geçirdik. (Osman Nuri, Kurtuluş Savaşı'ndan sonra Almanya'da Yüksek Mühendislik öğrenimi yaparak general rütbesine kadar yükselmiştir. 1958 yılında Ankara'da vefat eden bu vatansever askere rahmet dilerim.)

Telsizi Osman Nuri'nin evinin bahçesine kurmamızın sebebi yüksek ağaçlar bulunmasıydı. Böylece, alıcı anteni yapmak için özel anten direkleri kullanmaya lüzum kalmamıştı. Bu tesisin başına da teşkilatımızdan muhabere teğmeni Raşit Efendi'yi geçirdim. Raşit Efendi'nin emrinde iki tane de İngilizce mütercimi bulunuyordu. Artık her gün İngiliz gemileri arasındaki açık haberleşmeyi, hangi geminin hangi saatte nereye gideceğini, nöbetçi geminin Boğaz'ı ve Karadeniz'i ne zaman kontrol edeceğini kolayca öğreniyorduk.

Bu öğrendiğimiz bilgiler tahmin edilemeyecek kadar işimize yarıyordu. Beykoz'dan veya Boğaz'ın başka yerlerinden Anadolu'ya silah, cephane ve personel götürecek olan yelkenli küçük gemilerimize Boğaz'ın kontrolsüz olduğu saatleri bildiriyor, onları İnebolu'ya o saatler arasında hareket ettiriyorduk.

Boğaz'da ve Karadeniz'de İngiliz devriyesi olmayan uzun saatlerde silah yüklü gemilerimiz İnebolu'ya büyük bir selametle ulaşıyordu.

İngiliz raporları elimize geçiyor

İngilizlerin Anavatan'la haberleşmeleri stratejik ve politik karakterde olacağı için çok önemliydi. Gerçekten stratejik ve politik önem taşıyan bu haberleşmeyi Beylerbeyi'ndeki yeni telsiz dinleme merkezimizden dinlemeliydik. Dinliyorduk da... Üstelik, o zamanın ekuatörlü telsiz vericilerinin takatleri ne kadar büyük olursa olsun, muhabere mesafeleri kısa olduğundan Malaya Amiral gemisi İngiltere'yle haberleşirken Malta'daki verici telsiz istasyonunu röle istasyonu (kuvvetlendirici ara istasyonu) olarak kullanıyordu. Bu yüzden de Beylerbeyi'ndeki istasyonumuzdan sinyalleri çok kuvvetli olarak alıyorduk. Ancak daha önce de belirttiğimiz gibi bu haberleşme şifreliydi. Ne yapıp yapıp bu şifreyi de çözmeliydik. Bu da bu hizmet için yetiştirilmiş, uzmanlık kazanmış (ihtisas yapmış) personeli gerektiriyordu. Böyle bir subaya ihtiyaç vardı.

Araştırmalarımız sonunda Almanya'da şifrecilik eğitimi görmüş Yüzbaşı İsmail Hakkı'yı[1] bulduksa da başarı sağladık diyemem. Çünkü İngilizler yepyeni bir şifre sistemi kullanıyorlar, bu şifreleri de 24 saatte bir değiştiriyorlardı. Yüzbaşı İsmail Hakkı, uzun süre Malaya zırhlısının yazdığı veya İngiltere'den aldığı şifreleri kaydetti, üstünde uzun uzun çalıştı; ciddi bir sonuç alamadık.

Bizim Beylerbeyi'ndeki telsiz dinleme merkezimizin başarısı, Malaya zırhlısının Boğaz Bölgesi'ndeki küçük harp gemilerine yazdığı açık telgrafları, verilen direktif ve emirleri dinlemekten ibaret kaldı. Bu da küçümsenecek bir başarı değildir. Yukarıda da belirttiğim gibi; Boğaz'da hangi

1 Atatürk'ü 1915'te tanımış ve daha o zamandan güvenini kazanmış olan İsmail Hakkı, Atatürk'ün gönderdiği ilk listedeki az sayıda kişiden biriydi. Soyadı kanunundan sonra Ede soyadını aldı.

saatte İngiliz kontrolü yapılacağını öğreniyor, personel ve silah kaçırmayı ona göre ayarlıyorduk. Böylece hizmetimiz çok kolaylaşmış ve güvenlik kazanmış oluyordu.

Ramiz Bey: Nam-ı diğer Albay Nelson

Şimdi biraz da o zaman elde ettiğimiz bilgilere göre, İngiliz istihbaratı ve yeni hedefleri üzerine bilgi verelim:

İngiliz işgal karargâhına bağlı Yüzbaşı Bennett'in istihbarat karargâhından başka, bir de İngiliz Albayı Nelson'un Ramiz Bey adıyla Şişli'de faaliyet gösterdiğini kaydetmiştik.

Şimdi Albay Nelson'un istihbarat karargâhını tanıyalım.

İngiliz Entelijans servisinin bu değerli elemanı çok güzel Türkçe biliyordu. Ramiz Bey adı altında Şişli'de sosyeteye girmiş, bu semtte bir ev tutarak karargâhını kurmuştu.

İngilizlerle hiçbir teması yoktu. Özellikle Yüzbaşı Bennett'le hiç görüşmüyor, tanışmamış, bilmemiş gibi davranmayı titizlikle uyguluyordu. Evine gireni çıkanı, eşi dostu çoktu. Çok mektup alıyor, mektuplarını da hemen cevaplandırıyordu.

Ve... Ramiz Bey'e gelen mektuplar pembe zarf ve kâğıtlara yazılıyordu. Ramiz Bey de aynı renkte zarf ve kâğıtlar kullanıyordu. Hemen belirtelim: Bu dikkat çeken bir özellik değil, tersine dikkat çekmeyen bir olaydı. Çünkü o tarihlerde pembe kâğıt ve zarf İstanbul'da modaydı. Kibar zümre (!) ve sözde aydınlar bu modaya ziyadesiyle uyuyorlardı. Entelijans servisin değerli elemanı Ramiz Bey, gelenek ve göreneklerimizden başka demek ki modaya kadar

her şeyi incelemiş, "İngiliz Devlet-i Fahimesine" hizmet etmek için bu mektup modasına da uymak inceliğini göstermişti.

Ancak Albay Nelson'un (namı diğer Ramiz Bey'in) dikkatten kaçırdığı bir husus şuydu: Bu kadar çok mektup gelip gitmesi dikkati çekebilirdi. Öyle de oldu. Açıkgöz bir posta memuru şüphelenip durumu amirine söyledi. Amiri de bunu Polis Müdürü Esat Bey'e anlattı. Esat Bey durumu hemen bana bildirdi.

Albay Nelson'un klorürlü mektupları

Mektupları incelemeye karar verdik. Esat Bey, Şişli Postanesi amirinden bu mektuplardan bir tanesinin açılmadan kendisine getirilmesini istedi ve incelemek üzere kendisine verilen mektubu bana getirdi. Açtık. Ramiz Bey'e arkadaşından gelen normal bir mektuptu. Dikkat çeken tek nokta satırların seyrek olmasıydı. Bu işlerde uzmanlığı olan Aziz Hüdai Bey'e mektubu incelemesi için verdim. Aziz Hüdai Bey, amonyaklı suya batırılmış ufak bir fırçayı seyrek satırların arasına sürünce, hayret, gizli yazılar beliriverdi.

İş anlaşılmıştı. Mektubun aralıklı satırları arasına gizli yazılar kobalt klorürle yazılmıştı. (Kobalt klorürün rengi pembedir. Pembe kâğıt üzerine bununla yazı yazılırsa kuruduktan sonra hiç belli olmaz.)

Büyük bir güçlüğü daha yenmiş, entelijans servisin faaliyetini de böylece ortaya çıkarmıştık. Artık entelijans servisin de gizli bilgileri, ajanlarının kodları, aldıkları görevler avucumuzun içindeydi. Ramiz Bey'in de artık Şişli'de

oturan bir Türk olmayıp Albay Nelson olduğunu böylece anlamıştık.

Albay Nelson, neden böyle bir haberleşme yoluna gitmişti? İncelemelerimiz şunu göstermiştir:

Albay Nelson, çok geniş bir ajan kitlesiyle çalışıyordu. Ajanların her gün evine gelip gitmesi ya da başka yerlerde temas etmesi tehlikeli olabilirdi. En emin yol, günün modasına uygun renkte pembe zarflı mektuplarla haberleşmekti.

Fakat İngilizlerin bu değerli istihbarat elemanı iki önemli hata yapmıştır:

1- Kimyevi unsurlarla yazılmış mektuplara fazla inanmış ve Türkleri çok bilgisiz kabul ederek bu mektuplardan şüphelenip okuyacaklarına ihtimal vermemişti.

2- Kendi ajanlarını kademeli bir kontrol altında tutamamıştır. Bu yüzden bazı ajanlarının iki taraflı çalışmalarına imkân vermiştir.

Oysa bir istihbarat teşkilatı ne kadar bilgili ve güçlü olursa olsun, karşısındaki düşman istihbaratını en az kendi seviyesinde kabul etmeli, küçümsememelidir.

İngilizlerin yeni planı: Mustafa Kemal'i öldürmek

Şimdi buraya kadar olan durumu özetlersek şu sonuca varıyoruz: İngiliz istihbaratı Türk istihbarat teşkilâtı karşısında başarısız kalmış, kendisini deşifre etmiştir. Fakat bol para ve tükenmez güçle sürekli olarak Anadolu'ya ajan sevketmektedir.

İstanbul'daki geniş azınlık kitlesinin para koparmak için kendilerine verdikleri bilgiler çoğu zaman yetersiz de olsa

bu istihbaratta ısrar etmektedir. Bizim istihbaratımızın ise başarı sağlayamadığı tek olay, İngilizlerin Anavatan'la haberleşmelerinin şifresini çözemeyişimizdir. Ama buna karşılık bütün İngiliz istihbaratı tam manasıyla kontrolümüz altına girmiştir. (Ünlü İngiliz istihbarat servisi bu hale düşmüştür.)

Fakat İngilizler başka bir politikaya yönelmişler, istihbaratları da bu yolda bir dereceye kadar başarıya ulaşmış, bizi atlatmıştır. Bu yeni politika, Ankara'da Mustafa Kemal'i öldürtmekti. İngiliz gizli teşkilâtının görevi de bağımsızlık savaşının yeryüzündeki ilk ve büyük kudretli lideri Mustafa Kemal'i öldürecek casusu Ankara'ya ulaştırmaktı. Evet, bu casus biz bilgi edinme fırsatı ve imkânı bulamadan Ankara'ya ulaşmıştır.

"Büyük işler için büyük hazırlıklar gerekir," ilkesine İngiliz istihbaratı tam uymuştu. Büyük bir işe girişiyorlardı: Entelijans Servis, Mustafa Kemal'i ortadan kaldırmaya karar vermişti. Girişilecek bu büyük iş için hazırlıklara da başladılar. Bu hazırlıkların ilkini İstanbul'da psikolojik alanda yapmaya; halkı İngilizlere bağlı tutacak çalışmalara başladılar. İkinci büyük hazırlık da Mustafa Kemal'i öldürtmek için bu işi başaracak adamı temin etme ve Ankara'ya ulaştırma yolundaydı. Bu adamı da buldular ve Ankara'ya ulaştırmayı başardılar. Bu adam Mustafa Sagir'di.

Rahip Fru'nun "hayırseverliği"(!)

Şimdi bu iki faaliyetin nasıl geliştiğini anlatalım:

Halkta İngilizlere karşı medyunluk ve şükran duyguları yaratmak amacıyla Fru adında bir rahip İstanbul'a gönderildi. İngilizlerin bu din adamı İstanbul'u bölge bölge inceledi. En yoksul halk yığınlarının Topkapı semtinde olduğunu tesbit etti. Daha önce de belirttiğimiz gibi Rahip Fru orada "Topkapı Fukaraperver Cemiyeti"ni kurdu ve her gün bol miktarda kasaplık hayvan kestirerek halka et dağıtmaya başladı.

Bu yardımla birlikte halkı İngilizlere ısındıracak propaganda da olanca yoğunluğuyla sürdürülüyordu. İnandırıcı olabilmek için de bir din adamı olan rahibin insanların sıkıntılı günlerinde yardımlarına koştuğu ve bu yardım parasının da Kızıl Haç Teşkilâtı'ndan temin edildiği yayılıyordu. Eh, doğru sayılmaz mıydı? Hilal-i Ahmer (Kızılay) da insanların sıkıntılı zamanında yardıma koşmuyor muydu? Ayrıca çok fakir halka yiyecek ve eşya yanında para yardımı da yapılıyordu. Yine hatırlatalım; daha önce de yazmıştık, satılık yobaz ve kurnazlardan Sait Molla da rahip Fru'nun başlıca yardımcısıydı.

Entelijans Servis'in bu alandaki çalışmalarını çok yakından izliyorduk. Bunun altından mutlaka bir şey çıkacağına inanmıştık. Rahip Fru'nun ve yanında çalışan personelin kimliklerini tesbit edip fotoğraflarıyla birlikte bir kurye aracılığıyla Ankara'ya gönderdik. Şimdi gelelim İngilizlerin ikinci büyük hazırlığına.

İngiliz ajanı Hintli Profesör: Mustafa Abdullah Sagir

Rahip Fru'nun Sait Molla ile birlikte "Halkı İngilizlere ısındırma" çalışmaları devam ederken, o günlerde İstanbul'da Londra Üniversitesi İslam Kürsüsü'ne Türkoloji Profesörü Müslüman Hintli Mustafa Abdullah Sagir adında biri gelmişti. Şu haber hemen süratle yayıldı: "Hindistan Müslümanları Türkiye'deki Müslüman halkın çektiği sıkıntılara ilgisiz kalamamış; aralarında topladıkları 3 milyona yaklaşık altını Türkiye'ye ulaştırmaya Mustafa Sagir'i memur etmişler."

Bu haber kulaktan kulağa yayılmışken başka bir propaganda da şu yolda işlemeye başlamıştı: "Mustafa Kemal Anadolu'ya hakim olduğuna göre, Mustafa Sagir Hintli Müslümanların bu yardımını, İstanbul Hükümeti'ne vermemeli. Bu yardımı Anadolu halkının temsilcisi olan Ankara Hükümeti'ne iletmeli. Bunun için de Mustafa Sagir Ankara'ya gitmeli."

Bu propaganda karşısında dikkat kesilmiştik. Mustafa Sagir teşkilatımız tarafından adım adım izleniyordu. Geceleri gizlice Şişli'de ikamet eden ünlü sosyete adamı Ramiz Bey'i (Albay Nelson) ziyaret ettiğini tesbit ettik. Bu zatın İstanbul'a bir hayır için değil, büyük bir kötülük için geldiği, Entelijans Servis'in ajanı olduğu şüpheye yer vermeyecek biçimde anlaşılmıştı. Üç milyon altın gibi büyük bir yardımın Hindistan'dan Türkiye'ye nakli "hikâyesi" de İngilizlerin hedeflerinin büyük olduğunu gösteriyordu. Mustafa Sagir'in fotoğraflarını Ankara'ya bir kuryeyle hemen ulaştırdık.

Büyük bir hedef için İngilizlerin seçtiği bu Hintli Profesör Mustafa Abdullah Sagir, İstanbul'da ilk faaliyet ola-

rak bir yardım cemiyeti kurarak halka para yardımına başlamıştı. Bu cemiyetin adı da "Türk-Hint Uhuvvet-i İslâmiye Cemiyeti" idi.

Mustafa Sagir'in asıl amacı elbette bu yardımlar değildi. Onun amacının Mustafa Kemal olduğunu çoktan tesbit etmiştik. Aslında üç milyon altın yardımı da uydurmaydı. Ankara'yı bu konuda da uyardık.

Albay Nelson'un tek başarısı

Bir gece Ankara'dan aldığım bir şifrede Mustafa Sagir'in Ankara'ya geldiği, Hürriyet Oteli'ne yerleştiği, göz hapsine alındığı bildiriliyordu.

Çok şaşırmıştık.

Bu kadar sıkı takibimize rağmen Ramiz Bey (Albay Nelson) Mustafa Sagir'i Ankara'ya ulaştırmayı başarmıştı. Bu büyük bir başarıydı. Düşününüz, teşkilatımız öylesine güçlüydü ki bizden habersiz ve izin belgemiz olmadan Anadolu'ya adeta kuş uçmuyordu. Oysa Entelijans Servis'in Mustafa Kemal'i öldürmekle görevli ajanı Mustafa Sagir, işte Ankara'daydı. Fakat bizim buradan nasıl gittiğini tesbit edemediğimiz bu casusun izini, Ankara, anında tesbit etmişti.

(Burada bir tarih gerçeği karşısındaki kanaatimi belirterek olaya ışık tutmak isterim: Mustafa Sagir'in Ankara'ya karayoluyla gitmediğine inanıyorum. Kanaatim Mustafa Sagir'in Ankara'ya uçakla ulaştırıldığıdır. Mustafa Sagir'in İngilizler tarafından Ankara civarında bir yere uçakla indirilmiş olması, gerçeğin en yakın tahminidir. Bu tahminimde yanılmadığımı sanıyorum.)

Mustafa Sagir'in Mustafa Kemal'le görüşmesi

Mustafa Sagir Ankara'da ilk iş olarak, sözüm ona Hintli Müslümanların Anadolu'ya yardım için topladıkları 3 milyon altının teslimi hususunu görüşmek üzere Mustafa Kemal'den randevu istemişti. Mustafa Kemal bu İngiliz ajanının isteğine ve tutumuna kıs kıs gülüyordu.

Mustafa Sagir, bu arada Hürriyet Oteli'nden ayrılarak, o günler Ankara'sının Karaoğlan semtinde bir daire kiralayarak Mustafa Kemal'i öldürme hazırlıklarının planını daha da olgunlaştırmaya başlamıştı.

Nihayet Mustafa Kemal, Mustafa Sagir'in randevu isteğini kabul eder ve kendisiyle Büyük Millet Meclisi'ndeki odasında görüşür. Sagir, Mustafa Kemal'e Hindistan Hilafet-i İslâmiye Cemiyeti'nin sırma işlemeli kutsal sancağını sunar ve 3 milyon altını yardım olarak nasıl teslim etmeleri gerektiğinin bildirilmesini ister. Mustafa Kemal de ona cevaben Hindistan'da toplanan 3 milyon altının teslim işlemi için bundan sonra Dahiliye Vekili (İçişleri Bakanı) Adnan Adıvar'la görüşerek gerekli tertipleri müştereken almalarını söyleyerek teşekkür eder. Mustafa Sagir'e göre işler yolundadır.

Mustafa Sagir'i ele veren mektup

Mustafa Kemal'in tavsiyesi üzerine Mustafa Sagir devrin İçişleri Bakanı Adnan Adıvar'la Hintli Müslümanların yardımı konusunu birkaç defa görüştü. Bu görüşmelerden birinde; paranın Hindistan'dan Türkiye'ye nakli için Hindistan'a talimat vermek gerektiğini, halbuki Ankara'nın

Hindistan'la telgraf ve posta bağlantısı olmadığı için mektup da yollayamayacağını, ancak bu amacın yerine gelebilmesi için İstanbul'da "Türk-Hint Uhuvvet-i İslâmiye Cemiyeti"ne mensup, Şişli'de oturmakta olan Ramiz Bey'e talimat vermesinin şart olduğunu Adnan Adıvar'a anlatır ve bu şahsa yazacağı mektubun İstanbul'a ulaştırılmasını Adnan Bey'den rica eder. Mustafa Sagir'in bu ricasını İçişleri Bakanı memnuniyetle kabul eder. Aslında İçişleri Bakanı, Mustafa Sagir'in ve Ramiz Bey'in kim ve nereye mensup olduklarını bilmektedir.

Mustafa Sagir, mektubu yazar ve İstanbul'da Ramiz Bey'e gönderilmek üzere Adnan Adıvar'a verir. Kolayca tahmin edeceğiniz gibi, Ankara bu mektubu açıp inceleyecektir: Seyrek satırlarla yazılmış bu mektupta Anadolu halkına ve milli mücadelesine yardım için toplanılan altınların nakli hususunda talimat vardır. Bunun dışında şüpheyi çekecek herhangi bir belirti yoktur.

Ankara, üzerinde durduğu bu mektuptan bir sonuca varamayınca bir kuryeyle incelenmek üzere bana gönderdi. Bu mektubu, gizli yazıları incelemede uzmanlaşmış olan yardımcım Binbaşı Aziz Hüdai Bey'e verdim. Aziz Hüdai Bey seyrek satırların arasındaki mektubun boş yerlerine fırçayla amonyak sürünce gizli yazılar meydana çıkıverdi. (Gizli yazıların fenol fitaleyinle yazıldığı anlaşılmıştı.)

Mustafa Sagir, Ramiz Bey'e yolladığı bu mektubun seyrek satırları arasında, görünmez yazıyla Mustafa Kemal'i öldürme planını açıklıyor, planı gerçekleştirdikten sonra kendisini kaçıracak olan İngiliz uçağının ineceği alanı belirtiyordu. (Bu hususlar şimdiye kadar hiçbir yerde açıklanmayan gerçeklerdir. Mustafa Sagir olayının bu yönleri

bugüne kadar gizli teşkilatın sırları arasında kalmıştır. Oysa bu önemli olay için bilgi ve belgeye dayanmayan çok yanlış şeyler yazılıp çizilmiştir.)

İngilizler, Sagir'in asılmaması için Ankara'yı savaş açmakla tehdit etti

Entelijans Servis'in o güne kadar Ortadoğu'nun birçok yerlerinde başarıyla çalıştırdığı Mustafa Sagir yakayı tam anlamıyla ele vermişti. Bu önemli mektubu bir kuryeyle hemen Ankara'ya yolladım.

Mektup Ankara'ya ulaşınca Mustafa Abdullah Sagir hemen tutuklandı. Hintçe yazılan mektup, bir yanlışlığa meydan vermemek için Ankara'da iyi Hintçe bilen bir subayımıza tekrar tercüme ettirildi. (Bu subayımız Birinci Dünya Savaşı'nda uzun müddet Hindistan'da esir kalmış ve Hintçe öğrenmiş bir subayımızdı. Mektubu İstanbul'da biz de yine böyle bir subayımıza tercüme ettirmiştik.)

Hiç şüphe kalmamıştı. Mustafa Kemal'i öldürme ve eylemden sonra bir İngiliz uçağıyla kaçma planı açık seçik ortadaydı.

1 Numaralı İstiklâl Mahkemesi'nde Mustafa Sagir'in yargılanmasına derhal başlandı. Duruşma geceleyin de devam etti. Eldeki delil, Sagir'in asılması için yeterliydi. Duruşma devam ederken İngiliz Hükümeti, Sagir'in asılmaması için Ankara'ya nota verdi, tehditlerde bulundu. Nota'da Sagir asıldığı takdirde İngiltere'nin Ankara Hükümeti'ne savaş ilan edeceği de bildiriliyordu.

Bu notaya cevap olarak aynı gece sabaha karşı saat

04.30'da Mustafa Sagir Ankara'nın Bitpazarı'nda asıldı

1 Numaralı İstiklâl Mahkemesi, Sagir'in idamına karar vermişti.

Ankara'da o zaman Sagir'in asılmasında, İngilizlerin düşmanlığını çekme bakımından sakınca gören politikacıların ortaya çıktığı söylenmişti. Mustafa Kemal bu tarz tehditlere pabuç bırakmayacak kadar tecrübeli ve cesurdu.

(Esasen İngiliz Hükümeti, bu kadar deşifre olmuş casusları, uğrunda savaş açacak kadar benimsemezdi de.)

Mustafa Sagir macerası böylece son bulmuştu.

İngilizlerin gafleti ve Ramiz Bey'in (!) sonu

Bu belge ve yargılamayla Mustafa Sagir'in bir İngiliz casusu olduğu sabit oluyor ve dünyaya ilan ediliyordu. Yani, bir İngiliz casusu deşifre oluyordu. Bu olayla birlikte deşifre olan, artık ister istemez mahkemede adı açıklanan bir de Ramiz Bey vardı! Şu ünlü İngiliz Entelijans Servisi'nin Şişli'de sosyete adamı olarak faaliyette bulunan pembe mektupçusu (!) Albay Nelson!..

Evet, Nelson da resmen deşifre olmuştu. Bu şartlar altında Albay Nelson'un Türkiye'de kalması İngiliz Hükümeti'nce sakıncalı görülmüş olacak ki; derhal çektiler. Albay Nelson (Nam-ı diğer Ramiz Bey) ortadan kayboldu. İngiltere'ye gittiğini tesbit ettik.

İngiliz istihbaratı büyük bir hata daha işlemişti.

Şu hale bakınız: Mustafa Sagir, yerine getirmek istediği görevinin haberleşmesini, hem de Mustafa Kemal'in İçişleri Bakanına yaptırmak ister. Cürete bakınız ki, mektubun ulaştırılacağı kişi de Entelijans Servis'in İstanbul'daki beynidir.

Çok şükür ki bizi pek cahil ve çok küçük görmüşler,

bu büyük hataları işlemişlerdir.

Mustafa Kemal'in yalnız büyük bir stratejist, büyük bir komutan, büyük bir devlet adamı değil, aynı zamanda gerçekçi bir lider olduğu büsbütün ortaya çıkıyor.

Cesaretine ve liderliğine hayranlıkla bağlanarak gizli hizmet görevimize devam ediyoruz. Önümüzde bekleyen büyük, çok büyük hizmetler var. Bu hizmetleri başarıyla yerine getirebilmek için Mustafa Kemal'in emrindeyiz.

Mustafa Kemal bizden Yunan Ordusu hakkında bilgi istiyor

Mustafa Kemal'in emrindeki bir teşkilat olarak biz İstanbul'da çalışırken, Anadolu'da da Türklüğün ölüm-kalım savaşı olanca gücüyle sürüp gidiyordu.

Tarihin en kanlı meydan muharebelerinden biri olan "Sakarya Meydan Muharebesi"ni kazandıktan sonraki günlerdeyiz. Sakarya yenilgisinden sonra Yunanlıların Eskişehir-Afyon hattına çekilip tahkimata giriştikleri haberlerini alıyoruz. Gazi Paşa, İstanbul'dan öğrenmek istediği gizli bilgiler için bize emir verir veya verdirirken lüzum gördükçe Anadolu harekâtı hakkında da bize aydınlatıcı bilgi ulaştırıyorlardı.

Bütün işaretler Mustafa Kemal ordularının taarruza geçeceğini, öz yurdumuzda düşmanı söküp atmak için taarruz sırasının bize geldiğini gösteriyordu.

İşte bu günlerde bir gece Ankara'dan bir şifre aldık. İmza yerinde Kurmay Binbaşı Tevfik Bey'in adı vardı.

Şifre subayımızın çözüp getirdiği ve Gazi Paşa'nın çok önemli bir hususu emrettiği telgraf bugünkü dille ve özetle şöyleydi:

Felâh Grubu Başkanlığına,

İstanbul

Batı Anadolu'da, Eskişehir-Afyon hattına çekilerek yerleşen ve burada esaslı tahkimata giriştiği anlaşılan Yunan Ordusu hakkında kesin bilgi edinilmesi lüzumu hasıl olmuştur.

Bu şifreyi Mustafa Kemal Paşa da imza etmişti. Fakat bir emniyet tedbiri olarak, Mustafa Kemal'in imzası ayrıca şifre edilmişti.

Anlaşılıyordu.

İstenilen de, yerine getireceğimiz görev de çok önemliydi.

Yunan Ordusu hakkındaki bilgileri Fransız istihbaratından aldık

Yunan Ordusunun son durumu hakkında bilgi edinmek için teşkilatta görev vereceğim arkadaşı tespit yönünde çalışmalara başladım. Bütün arkadaşları ve imkânlarını, teşkilat dışındaki ajanlarımızı bir bir inceleyip gözden geçirdim. Aşağı yukarı sonuç olarak şu durum belirdi:

1- İngiliz istihbarat karargâhındaki ajanımız Pandikyan Efendi, bu hizmet için düşündüklerimden biriydi. Fakat Yunan Birliklerinin Eskişehir-Afyon hattındaki konuşlanması ve faaliyetlerine dair bilgiyi ondan alamayacağımı hemen kestirdim. Çünkü Yüzbaşı Bennett, İngiliz İstihbarat Karargâhının bu tecrübeli Başkanı, Yunan Ordusu'na ait bilgileri öyle masa üzerinde açıkta bırakacak bir istihbaratçı değildi. Pandikyan Efendi vasıtasıyla kasalarını açtırıp alsak bile, durumdan derhal Yunan Ordusu Başkomutanı haberdar edilecek ve tertibatını hemen değiştirecekti. Böyle olunca da hem elde ettiğimiz bilgi bir işe yaramayacak, hem

de bu karargâhtaki ajanımız Pandikyan Efendi deşifre olacaktı. Ayrıca şu hususu belirtelim, gerçi Pandikyan Efendi bizim için Yunan Ordusu hakkında bazı bilgiler elde edebilirdi. Fakat bu bilgiler yeterli olmayacağı gibi pek lokal kalırdı. Bu sebeplerle Yunan Ordusu hakkında elde etmek istediğim bilgiyi bu karargâhtan alamayacağımı anladım.

2- Mısırlı Han'da faaliyette bulunan İtalyan İşgal Kuvvetleri Siyasi Mümessilliği'nde çalışan ve teşkilatımızdan olan değerli bir arkadaşımız vardı: Hüseyin Naili Bey.

Fakat o sıralarda Antalya'yı tahliye etmişler, bu bölgedeki işgalden vazgeçmişlerdi. Batı Anadolu'da da istihbarat kuruluşları yoktu. Yalnız İstanbul'da, Karadeniz Boğazı'nda, Üsküdar'dan Kanlıca'ya kadar olan kıyı şeridini kontrolleri altında bulunduruyorlardı. Yunan birliklerine dair, Hüseyin Naili Bey, belki bazı bilgiler elde edebilirdi. Ama bu bilgiler de kesin ve doyurucu olmaktan uzak olacaktı.

3- Fransız işgal kuvvetleri karargâhıyla temasta olan Hilal-i Ahmer Cemiyeti Başkanı Hamit Bey, Fransız Komutanının şahsi dostuydu. Fakat düşündüm ki; bu arkadaş mevki itibariyle bu bilgileri elde etmek için bir şey söyleyemez, Fransız komutanından isteyemezdi. Asker olmayan bu arkadaşın böyle bir istekte bulunması, komutanı müşkül durumda bırakan apaçık tatsız bir olay olabilirdi. Halbuki, Fransız İstihbarat Şubesi Müdürü olan Fransız subayının Sen-Sir'den (Fransız Harp Okulu) sınıf arkadaşı olan Yüzbaşı Kemal vardı. Daha önce de tanıtmıştım. Yüzbaşı Kemal "Fransız Kemal" diye anılan bir arkadaşımızdı, kendisi istihbaratçı olarak yetiştirilmediği halde kısa zamanda bu yolda tarafımızdan yetiştirilmiş çok değerli bir arkadaşımızdı.

Evet, Fransız İstihbarat Şubesi Müdürünün sınıf arkada-

şı olan arkadaşımız Yüzbaşı Kemal bu işi yapabilirdi.

Ayrıca, Batı Anadolu'daki Yunanlıların işgal altında tuttuğu her şehrimizde Fransızlar bir istihbarat subayı bulunduruyordu.

Bu bakımdan Yunan Ordusu ve bu ordunun Eskişehir-Afyon hattındaki konuşlanması, tahkimatı hakkında Fransızların geniş bilgileri olması normal olarak düşünülebilirdi.

Kesin olarak kararımı verdim. Yunan ordusu hakkında Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın istediği bilgileri bize Yüzbaşı Kemal, Fransız istihbarat karargâhından temin edecekti. Görev yaptıracağım kişiyi tespit etmiş ve huzura kavuşmuştum.

Kesin karar veren insanların rahatlığı içinde Yüzbaşı Kemal'i çağırtarak Mustafa Kemal'in emrini ve isteğini anlattım. Eskişehir-Afyon hattına çekilen Yunan ordusunun giriştiği tahkimat konusunda geniş bilgi edinmesi için gerekli talimatı verdim.

Hatırlanacağı gibi Yüzbaşı Kemal, Padişah ile Fransız işgal kuvvetleri arasında bağlantı kurmak üzere vazifeli bir subaydır. Teşkilatımıza bağlı bu değerli subayımıza bu görev de teşkilatımız tarafından sağlanmıştır.

Yüzbaşı Kemal hem resmi görevinin hem de teşkilatımıza ait özel görevinin gereği olarak her gün Fransız Karargâhı İstihbarat Şubesi Müdürü olan sınıf arkadaşı Fransız subayıyla zaten görüşmektedir. Fakat Yunan birliklerine dair son görevi aldıktan sonra büyük bir ciddiyet ve titizlikle o da işini planlamaya başlar. Her gün görüşmekte ve birlikte eğlence yerlerine gitmektedirler.

En büyük sır sonunda Yüzbaşı Kemal'in elinde

Bir gece, beraberce gittikleri bir eğlence yerinde bizim Yüzbaşı Kemal çok üzüntülü görünür. Senelerce arkadaşlık ettiği Fransız subayı, Kemal'in bu halini sezer. İlgisiz kalamaz. Bizim Yüzbaşı Kemal'den üzüntüsünün, bu derin kederinin sebebini sorar.

Yüzbaşı Kemal samimi bir dert yanış içinde üzüntüsünün sebebini Fransız istihbarat subayına şöyle açıklar:

"Yunanlılar öz yurdumuzu işgalle yetinmeyip şımarıkça cinayetler işliyorlar. Köyleri talan edip para, altın ve yiyecekten ırza, namusa kadar her şeye saldırıyorlar. Bu alçakça tecavüzler yüreğimizde derin yaralar açmaktadır. İçim kan ağlıyor. Son günlerde Anadolu'dan bu yolda İstanbul'a gelen haberler çok arttı. Bu alçaklığın bir sonu olmalı."

Pek samimi olarak bu konuda daha da duygulandırıcı uzun uzun dert yanışlardan sonra oldukça safiyane şu cümleyi de kullanır:

"Ah, Eskişehir-Afyon hattındaki Yunan Ordusunun durumunu bir bilsem, ne yapacağımı da bilirim..."

Yüzbaşı Kemal, elinde geniş imkânlara sahip olan bu Fransız subayı arkadaşını, hem de tarihin akışını değiştirecek şekilde duygulandırmıştır. Ayrıca Türk'ün, acılar içindeki Anadolu Türklüğünün de dostları vardır artık. Türk-Fransız dostluğu daha önceleri Mustafa Kemal'in Ankara'sında kurulmamış mıydı?

Fransız İstihbarat Karargâhı Müdürü, Türk arkadaşı ve dostu Yüzbaşı Kemal'in (bizim Fransız Kemal'in) üzüntüsüne dayanamayarak tarihi etkileyen şu cevabı verir:

"Bunun için mi üzülüyorsun? Karargâhta yarın benim odama gel, Yunan ordularının Anadolu'daki en son durum-

larını sana vereyim."

Büyük sevinç!

Fakat bizim Yüzbaşı Kemal soğukkanlı, memnun ve "müteşekkir" davranır. Bir istihbaratçı olarak böyle davranmaya mecburdur.

Eğlencelerine devam ederler. Yüzbaşı Kemal'in üzüntüleri biraz dağılmıştır.

Gece ayrılırlar. Yüzbaşı Kemal, gözüne bir damla uyku girmeden sabahı tutar. Erkenden kalkar, traş olur, hazırlanır, evinden çıkar ve ilk iş olarak Fransız İstihbarat Şube Müdürü'nün odasına gider.

Fransız subayı odasındaki kasayı açar ve bir haritanın fotokopisini Yüzbaşı Kemal'e verir.

İşte en büyük sır elimize geçmiştir. Fransız subayı, arkadaşına, hatırı için ve onun yurt sevgisi karşısında ne büyük bir sorumluluk yüklendiğini anlatır. Yüzbaşı Kemal dayanamaz.

Ağlayarak sınıf arkadaşının boynuna sarılır. Öpüşürler.

Verilen harita fotokopisi üzerinde Batı Anadolu'daki Yunan Ordusu'nun en ileri hatlarına kadar bütün mevzileri, topçu gözetleme yerleri, tahkimat yerleri, tahkimatın gelişme yönleri, büyük birliklerin yerleriyle Yunan Başkomutanlığı'nın ihtiyat kuvvetinin yeri... Hasılı en ince teferruatına kadar bütün askeri bilgiler vardı.

Yüzbaşı Kemal bu haritayı hemen bana getirdi.

Bu kadar teferruatlı istihbarat raporu mu olur!

İnceledim. Her şey mükemmeldi. Gazi Paşa'nın bu isteğini de başarıyla yerine getirebildiğimiz için sevinç duyuyordum. Nasıl sevinmezdim ki; elde ettiğimiz bu sırrın, ileride güzel yurdumuzun kurtarılıp Mustafa Kemal'in düşmanı denize dökmesinde, tarihin Türklük lehinde akışında büyük rolü olacaktı.

Bu harita fotokopisini hemen o gece bir kuryeyle Ankara'ya, Genelkurmay Başkanlığı'mıza yolladım. Şifreyle de istenilen bilginin kuryeyle gönderildiğini bildirdim.

Yunan birliklerine dair haritanın fotokopisi Ankara'ya ulaşınca Gazi Mustafa Kemal Paşa, Fevzi Paşa (Mareşal Çakmak), İsmet Paşa (İsmet İnönü) bir masanın etrafına dizilip haritayı incelerler. (Aralarında geçen konuşmayı bir süre sonra Mustafa Kemal'le Sapanca'da görüştüğüm zaman kendilerinden dinlemiştim. Bu Sapanca görüşmesine dair biraz ileride geniş bilgi vereceğim.) Fevzi ve İsmet Paşalar inanamazlar. Mustafa Kemal Paşa'ya kuşkularını bildirirler.

"Paşam, bu kadar teferruatlı istihbarat raporu olamaz. Bu harita fotokopisi bizi yanıltmak için tertiplenmiştir. Müsaade buyurursanız Ekrem Bey'den durumu soralım," derler.

Bu yolda aralarında daha bir hayli konuşma geçer. Mustafa Kemal Paşa da arkadaşlarının bu kuşkusunu akla yatkın bulur ve benden sorulması isteğiyle muvafakatını bildirir. O zaman bana şifreyle şu telgrafı yazarlar:

"Gönderilen bilgilerin nereden temin edildiğinin bildirilmesi."

Bu telgrafa şu cevabı verdim:

"Gönderilen bilgiler kesin olarak doğrudur. Kaynağının herhangi bir muhabere vasıtasıyla açıklanmasında büyük mahzur vardır. Arz ederim. Erkân-ı Harp Binbaşısı Ekrem."

Bu cevabıma rağmen gönderilen bilginin kaynağı hakkında sorular yönelten iki şifre daha aldım. İkisine de cevabım aynıydı. Kaynak bildiremeyeceğimi arzediyordum.

Taarruz sırası Türklere geldi

Sakarya Zaferi'nden sonra yabancı basında yukarıdaki cümle ve hüküm sık sık kullanılıyordu. Bizim isteğimiz de buydu. Yerli basında ve halk arasında da "Yunanlılara karşı taarruz sırası bizde. Yakında bu gerçekleşecek," sözleri söylenip duruyordu. Fakat ne zaman, nereden taarruz edecektik?

İngiliz gizli servisinin Anadolu'daki ajanlarının edindikleri bilgilere göre, Türk Ordusunun taarruz gücü yoktu. İkmal kaynakları çok dardı. Böyle olunca İngiliz askeri çevreleri kısa bir süre içinde taarruzu mümkün görmüyordu. Gerçi İngilizlerin tespit ettiğine göre devrin Milli Savunma Bakanı Kazım Paşa, ordunun ikmal işleri için büyük gayretler sarfediyordu; ama onun şahsi gayretiyle bu iş yürümezdi. İngiliz ajanları şunu da tespit etmişlerdi:

Doğu Anadolu bölgesinde bazı kur'alar yeniden silah altına alınmıştı. Ayrıca Doğu'da iaşe ikmali de yapılıyordu.

Ayrıca, Eskişehir-Afyon hattına çekilen ve tahkimat yapan Yunan Ordusu'nun sağ kanadı Afyon'un güneyindeki sarp, geçit vermez Ahır Dağları'na dayalıydı. Sol kanat ise Eskişehir ve Kuzeyi havalisi hem düz hem açık araziydi. Buradan yapılacak bir taarruz başarı sağlayabilirdi. Ama

Türk Ordusunun cepheden yapacağı böyle bir yarma taarruzu, bu tahkimat karşısında intihar olurdu.

Bu durumu yerli-yabancı basın uzun uzun tartışıyordu.

Mustafa Kemal'in şaşırtması

İşte bu sıralarda Gazi Paşa, yanında devrin Genelkurmay Başkanı Fevzi Paşa, Cephe Kumandanı İsmet Paşa, öteki komutanlar ve kurmaylar olduğu halde Eskişehir-Bilecik-Sapanca-İzmit istikametinde bir kurmay gezisine çıktı.

Bu doğrultudaki araziyi, geçit veren yerleri, yolları ve köprüleri inceliyor ve buralarda askeri tatbikatlar yaptırıyordu.

Mustafa Kemal'in bu bölgedeki incelemeleri ve askeri tatbikatlar İngiliz ajanları vasıtasıyla İstanbul'da Bennett karargâhına ve Entelijans Servis karargâhlarına bildirilmişti.

İngilizlerin bu askeri istihbaratı, Batı Anadolu'daki Yunan Ordusu'nun Başkomutanına mutlaka ulaştıracağını kolayca düşünebiliriz.

Günler geçiyor ve Mustafa Kemal'in Bilecik-Sapanca-İzmit havalisindeki kurmay gezisi ve incelemeleri devam ediyordu.

Artık kimsenin şüphesi kalmamıştı: Türk Ordusunun taarruzu bu istikamette yapılacak ve hedef İstanbul olacaktı. Mustafa Kemal ve öteki paşalarla kurmayları buralarda boşuna dolaşmıyorlardı. İngiliz istihbaratına Anadolu'dan gönderilen raporlar böyleydi. Ve biz bu raporları günü gününe elde ediyorduk.

Köylü elbiseleri giyerek gizlice Mustafa Kemal'le buluştum

Bu günlerde bir gece Mustafa Kemal Paşa'dan aldığım bir şifrede görüşmek üzere beni İzmit'e çağırdığı emrediliyordu. Gazi Paşa'nın bu istek ve emrini süratle yerine getirmek için hazırlığa başladım.

O zamanlar İstanbul-İzmit arasında işleyen tek araç trendi. Fakat İzmit'e giderken yol üstündeki Tuzla Köprüsü'nün yarısı İngilizlerde, ancak öbür yarısı milli kuvvetlerin elinde bulunuyordu. Yani Tuzla'ya kadar olan saha İngilizlerin kontrolü altındaydı. Anadolu'ya giden trenleri İngilizler, Tuzla Köprüsü'nde mutlaka son bir defa daha kontrol ediyorlardı. Mustafa Kemal'in gizli teşkilatını idare eden bir insan olarak çok tedbirli hareket etmeliydim.

İzmit'e gidebilmek için kendimi bir köylü kılığına sokmak bana en emin yol olarak göründü. Hemen yırtık-pırtık bir köylü elbisesi ve omzuma atacak bir heybe tedarik ettim. Birkaç gün de sakal traşı olmadım. Perişan kıyafetli, heybesi omzunda bir Türk köylüsü olmuştum işte.

Haydarpaşa'dan üçüncü mevki bir bilet alarak omzu heybeli köylü kıyafetimle İzmit trenine bindim. Kısmen heyecanlı bir yolculuktan ve İngiliz kontrolünü rahatça atlattıktan sonra İzmit istasyonuna ulaştım. İstasyonda kolunda Osmanlıca (Ayın-P, yani A.P: Askeri Polis) yazılı pazu benti bulunan bir kaymakamın (yarbayın) treni dikkatle incelediğini gördüm. Yanına sokuldum. Pek haklı olarak yarbay benimle ilgilenmeden trenden inenlere dikkat ediyordu. Yarbaya bir şey soruyormuş gibi yaparak kendimi tanıttım.

Mustafa Kemal ordusunun bu yiğit askeri sevinçle bana baktı. Soğukkanlılığını koruyarak:

"Efendim, Gazi Mustafa Kemal Paşa Sapanca'da. Siz i nle orada görüşecek. Vasıta hazırladık, sizi bekliyorlar," dedi.

Hazır bekletilen taşıta sırtımda heybemle bindim ve hemen Sapanca'ya hareket ettik.

Mustafa Kemal, Sapanca'da bir çardak altında Fevzi ve İsmet Paşalarla oturmuş sohbet ediyordu. Kendilerine geldiğim haber verildi.

Kabul ve iltifat buyurdular. Öğle yemeği hep birlikte yenildi. Ancak yemekten sonra Gazi Mustafa Kemal Paşa, "Ekrem Bey, sizinle bana tahsis olunan evdeki yatak odasında gizli görüşeceğim," dediler.

Dedikleri yere birlikte gittik. Gazi Paşa'nın yatak odası, kaldığı evin üst katındaydı. Alt katta ve merdiven ağzında sıkı tedbir alınmıştı. Yaverler nöbet tutuyordu. Gazi Paşa, üst kata kimseyi çıkarmamalarını tekrar emretti.

Mustafa Kemal: "Yakında taarruza geçeceğiz"

Büyük komutan Mustafa Kemal, kimsenin bulunmadığı bu görüşmede bana, daha önce bahsettiğim Yunan Ordusu'na ait tafsilatlı harita fotokopisini sordu ve şöyle dedi:

"Ekrem Bey, Yunan Ordusu'na ait gönderdiğiniz tafsilatlı harita fotokopisine, paşalardan ve kumandanlardan hiç kimse inanmadı. Bu kadar tafsilatlı bir haritayı nasıl ve nereden ele geçirdiniz?"

Eskişehir-Afyon hattında tahkimat yapan Yunan Ordusu'na dair geniş bilgiyi Fransızlardan nasıl elde ettiğimizi olanca ayrıntısına kadar nerek anlattım.

Gazi Paşa beni dinledikten sonra şunları söyledi:

"Paşaların bu tafsilatlı harita fotokopisine inanmamaları üzerine çektiğimiz üç şifreye çok kapalı şekilde cevap ve-

şiniz haritanın esaslı bir kaynaktan elde edildiğini ve doğru olduğunu gösteriyordu. Bunun üzerine haritanın doğruluğuna inanmayan kumandanlara şu talimatı verdim:

1- Yunan Ordusu hakkında Erkân-ı Harbiyemizdeki mevcut bilgilerle bu haritadaki bilgileri karşılaştırınız.

2- Güçlü ve uzak mesafeye sızabilecek iki keşif kolu tertip ediniz: Yunan cephesinde haritada mevcut gösterilen güçlü birlik noktalarını bu keşif kolları vasıtasıyla yoklayarak düşmanın açacağı ateşin şiddetine göre İstanbul teşkilatımızın temin ettiği bu harita fotokopisini değerlendiriniz."

Gazi Paşa anlatmaya devam ediyordu:

"Kumandanlar verdiğim bu talimat üzerine haritayı değerlendirirken bir taraftan da sizinle görüşerek yapacağınız açıklamaya göre kesin karara varmak istedik. Haritanın gerçekliği anlaşılmaktadır.

Ekrem Bey, size şunu söyleyeyim: Biz yakın bir zamanda taarruza geçeceğiz. İstanbul ve civarındaki düşman kuvvetlerini çok sıkı şekilde göz altında bulundurup sonucu bize süratle ve sık sık ulaştırmalısınız. Önemli bir noktayı daha belirteyim. Taarruza geçtiğimiz sırada Ankara'da Erkân-ı Harbiye'de bir Erkân-ı Harp Kaimmakamı (Kurmay Yarbay) bırakacağız. Espiyonaj ve casusluğa engel olmak için cephenin Ankara ile olan irtibatını kestireceğim. Yalnız taarruzun başladığını bildireceğiz. Sonuç alınıncaya kadar irtibat kurmayacağız, görüşmeyeceğiz. Siz şimdi, bugün hemen İstanbul'a, görevinizin başına dönünüz. Biz buradan İzmit'e geçeceğiz ve daha bir müddet bu bölgede çalışacağız," buyurdular.

Gazi Paşa ordumuzun taarruza geçeceğini söylediği halde ağırlık merkezini, nereden taarruza geçeceğimizi bana da söylememişti. Taarruza nereden geçeceğimizin üstünde

bir hayli düşündüğüm halde kestiremedim. Ancak, Mustafa Kemal'in düşmanı aldatmak için tertipler yaptığına dair bir şeyler sezdim.

Gazi Paşa'dan aldığım talimat gereğince yine aynı köylü kıyafetimle İngiliz kontrolünü atlatarak İstanbul'a döndüm. O günlerde gizli telgraf merkezimize gelen şifreler Gazi Paşa'nın İzmit'e gelerek birlikleri denetlediğini, oradan Sapanca'ya ve Bilecik'e giderek gezilerine devam ettiğini gösteriyordu.

Büyük Taarruz son saniyeye kadar gizli tutuldu

Bu görüşmeden yaklaşık olarak iki ay kadar bir süre geçmişti ki, bir yaz gecesi Ankara'dan, Genelkurmay'dan "Çok acele ve önemlidir" işaretli bir şifre aldım. Şifre çok kısa yazılmıştı:

"Ordumuz bu gece sabaha karşı saat 5.30'da umumi taarruza geçecektir.

Erkanı Harp Kaymakamı
Mehmet Ali"

Türk'ün kaderinde ve tarihin akışında büyük değişikliği müjdeleyen; Kurmay Yarbay Mehmet Ali Bey'in imzasını taşıyan ve Mustafa Kemal'in emriyle çekilen bu şifre telgrafın tarihi 26 Ağustos 1922 idi.

Evet, 9 Eylül'de Yunanlıları İzmir'de denize dökecek olan ve bağımsız Türkiye Cumhuriyeti hükümeti ve devletinin doğmasını mutlu bir zaferle sağlayan ünlü Büyük Ta-

arruz başlıyordu ve Mustafa Kemal Paşa'nın bana söyledikleri gerçekleşmişti:

Ankara'da bir tek Kurmay Yarbay bırakılmıştı. Başta, Başkomutan Mustafa Kemal olmak üzere bütün komutanlar, bütün paşalar cephedeydi. Burada dikkat çeken önemli bir husus şudur:

25 Ağustos'u 26 Ağustos'a bağlayan gece yarısı aldığım şifrede ordumuzun taarruzu bildiriliyor, taarruzun hangi istikamette ve sıklet merkezinin neresi olduğu açıklanmıyordu. Ordumuzun saldırısının son saniyeye kadar gizli tutulması, Yunan ordusunun Başkomutanlık ihtiyatı olan Yunan İkinci Kolordusunun kullanılmasına, cepheye sürülmesine imkân vermemiştir.

Afyon-Eskişehir hattındaki düşmana taarruzumuz bütün cephelerde aynı anda, aynı şiddetle yapıldığından Yunan Ordusunun Başkomutanlık ihtiyatı olan Kolordusu ancak parça .parça kullanılabilmiştir. Ayrıca düşman Başkumandanı, Ordumuzun taarruz istikametiyle ağırlık merkezini tesbitte tereddütlere düşmüştür.

Ele geçirdiğimiz haritanın faydaları

Bizim gizli servisin Yunan ordusu hakkında elde ettiği haritadan ordumuz şu faydaları sağlamıştı:

1- Yunan topçusunun gözetleme yerleri Türk topçu birliklerine verilerek öncelikle Yunan topçu gözetlemesi tahrip edilmiş, Yunan topçusunun gözleri körleştirilerek Yunan piyade birlikleri kendi topçularının desteğinden mahrum kalmıştır. Yani, Yunan topçusu susturulmuştur.

2- Topçu desteğinden yoksun kalan Yunan mevzileri, Türk topçusu tarafından kısa zamanda çökertilmiştir.

3- Yunan topçusu susturulduğundan, piyademiz, topçumuzun da desteğiyle Yunan ileri mevzilerine kadar sokulmuş, tahrip edilen Yunan topçu mevzilerini kısa zamanda ele geçirmiştir.

4- Taarruzumuz çok büyük başarı sağlamıştır.

Tarihin en kanlı meydan muharebelerinden birini daha kazanan ordumuza Başkumandan Gazi Mustafa Kemal'in "Ordular, ilk hedefiniz Akdeniz'dir. İleri!" komutunu vermesinden bir süre sonra İngilizler, ordumuzun İzmir'e girmesini önlemek ve oyalamak amacıyla Mustafa Kemal'e bir nota vermişler. Nota'yı ve verilen cevabı Yüzbaşı Bennett karargâhındaki ajanımız Pandikyan Efendi vasıtasıyla öğrendik. Mustafa Kemal'in cevabı özet olarak şuydu:

"Taraflar arasında görüşme yapılması hususuna katılırım. Bu görüşmenin yeri olarak İzmir'i teklif ederim."

Mustafa Kemal'in bu cevabı Türk ordusunun İzmir'e girmesini ve kesin sonucun alınmasını önlemek isteyen İngilizlerin son ümitlerini de kırmış, teşebbüslerini akamete uğratmıştı.

Türklük dünyası zafer müjdesini Fransız generalden aldı

Ankara ile cephenin arası kesik bulunduğundan sürekli toplantı halinde bulunan Büyük Millet Meclisi taarruzun sonucu hakkında bilgi bekliyor, fakat hiçbir şey öğrenemiyordu. Meclis Başkan Vekili, durmaksızın telefonla Genelkurmay Başkanlığı'nı aradığı halde karşısına hep aynı şahıs yani Kurmay Yarbay Mehmet Ali Bey çıkıyor ve cepheyle bağlantısı olmadığını söylüyordu. Nihayet Meclis'te heyecan son haddini bulmuştu. Asker meslektaşım

Mehmet Ali Bey'i çok sıkıştırmış olacaklar ki, bana şu şifreyi çekti:

"Cepheyle irtibatım yok. Meclis benden ordumuz hakkında devamlı bilgi istiyor. Sizin bu hususta bilginiz varsa bildirilmesini, yoksa tahkiki yoluna gidilmesini rica ederim. Mehmet Ali."

İş anlaşılmıştı. Mustafa Kemal Paşa Ankara'da ve çevresindeki İngiliz ajanlarını tam manasıyla "uyutmuş", onları her türlü bilgiden mahrum bırakmıştı.

Bu şifre üzerine Kızılay Başkanı Hamid Bey'e telefon ederek yakın dostu bulunan Fransız İşgal Kuvvetleri Komutanı'nı ziyaret etmesini ve mümkünse ordumuzun taarruzu hakkında son bilgileri ondan öğrenmesini rica ettim. (Hamid Bey o günlerde, aynı zamanda Ankara Hükümeti'nin İstanbul'daki temsilcisiydi. Siyasi temsilci sıfatıyla resmen ve açıkça yabancı devletlerle Mustafa Kemal'in temasını o sağlıyordu.)

Fransız İşgal Kuvvetleri Komutanı General Charpie (Şarpi) Hamid Bey'i güleryüzle ve ayakta karşılayarak daha o bir şey sormadan şunları söylemiş:

"Tebrik ederim. Süvarileriniz İzmir'e girmeye başladı."

Türklük dünyasına ilk büyük müjdeyi Fransız generalinin ağzından almıştık. Hamid Bey çok sevinmiş, teşekkür etmiş, durumu bana anlatırken:

"İkram edilen kahveyi nasıl içtiğimi hatırlamıyorum," demişti.

Durumu şifreyle hemen Ankara'ya, Genelkurmay Başkanlığı adresine bildirdim:

"Süvarilerimiz İzmir'e girmiştir. (Ekrem)"

Bu telgrafı alan Ankara'daki Kurmay Yarbay arkadaşım

keyfiyeti derhal Türkiye **Büyük Millet Meclisi Başkan Vekili**'ne telefonla bildirmiş.

Meclis üyeleri bir anda heyecan ve sevincin zirvesine ulaşmış. Ağlayanlar, öpüşenler, birbirine sarılıp kutlaşanlar uzun süre seyredilmiş.

O gün hemen Ankara'dan ikinci bir şifre telgrafı aldım. Bu telgrafta Büyük Millet Meclisi Başkan Vekili, "Yüz bir pare top atışıyla bu başarıyı ilan edelim mi?" diye soruyordu. Süratle şu cevabı verdim:

"Benim vazifem haberleri elde edip alakalı makama bildirmektir. Yüz bir pare top atılarak ordumuzun başarısının ilanı mevzuunda hiçbir şey söylemek benim vazifem içinde değildir. (Ekrem)"

Büyük Taarruz'un sonucu Yunanlıların İzmir'de denize dökülmesi gibi büyük olayları anlatmak konumuz dışında olduğu için bu büyük olaydan sonra gizli servisimizin karşılaştığı başka bir olaya geçelim.

Yunan işgal bölgesindeki çarşaflı ajanımız

Batı Anadolu'daki Yunan işgal bölgesinde de çok değerli bir ajanımız vardı. Bu ajanımız bir Türk yüzbaşısıydı.

Fransız istihbarat şubesi müdürüyle dost ve sıkı temasta olan Yüzbaşı Kemal'in çalışmaları sonucu Yunan işgal bölgesindeki bu yüzbaşımızın çalışmaları organize edilebilmişti. Bu yüzbaşımız çarşaflı bir kadın kıyafetinde Batı Anadolu bölgesinde dolaşıyor, genellikle Bursa'da saklandığı bir hamamda, bizde anahtarı olan şifre raporlarını hazırlayarak bu bölgedeki Fransız istihbarat subaylarına veriyordu. Fransız istihbarat subayları da bu raporları İstan-

bul'a ulaştırıyor, böylece İstanbul'da bizim Fransız Kemal'in eline geçiyordu. Tabii biz de bu şifreleri hemen Ankara'ya yazıyorduk. (Bu yüzbaşımıza Fransız teşkilatı aracılığıyla para da gönderiyorduk.) Bu değerli ajanımızın çalışmaları, Yunan başkomutanın esir olduğu günlere kadar sürdü.

En son raporunu Bursa'dan göndermiş ve para istemişti. Bursa'daki Fransız istihbarat subayı vasıtasıyla İstanbul'da bir gün bizi şaşırtan şu haberi aldık: Bu ajanımız Yunanlılar tarafından yakalanmış ve vapurla Yunanistan'a gönderilmek üzere Mudanya'ya sevkedilmiş. Ayrıca Yunan vapurunun adı da bildiriliyordu.

Bir Türk yüzbaşısına karşı iki Yunan general

Bu yüzbaşımız bence esir edilen Yunan generallerinden çok daha önemliydi. Başkomutan Gazi Paşa ve bağlı bulunduğum Genelkurmay Başkanı'mla irtibatım yoktu. Bütün kumandanlar İzmir'de toplanmışlardı. Fakat bu yüzbaşımızı kurtarmak gerekiyordu, sorumluluğu yüklenerek vakit geçirmeden harekete geçtim. İstanbul Polis Müdürü Albay Esat Bey aracılığıyla Anadolu Hükümeti adına, metni aşağıda yazılı ültimatomu, adımı gizleyerek General Harrington'a gönderdim:

"Bursa'da Yunanlılar tarafından yakalanarak Yunanistan'a gönderilmek üzere Mudanya'dan Yunan vapuruna bindirilen Türk yüzbaşısı, sağ ve salim olarak hükümetimize teslim edilmediği takdirde esir edilen Yunan generalleri Trikopis ve Digenis'in kurşuna dizileceğini bildiririz."

Bu ültimatomu alan General Harrington İstanbul limanında bulundurduğu en süratli torpidolarından birini Yunan

gemisini yakalamak üzere hemen hareket ettirdi.

İngiliz torpidosu Yunan gemisini Adalar Denizi'nde yakalar ve ambara atılmış olan yüzbaşımızı alır. Ancak yüzbaşımız ağır şekilde kırbaçla dövülmüş olduğundan konuşamayacak haldedir. Bu hali gören İngiliz Torpido Kumandanı, yüzbaşımızı derhal geminin revirine yatırır ve bütün doktorları seferber ederek en mükemmel şekilde tedavisine girişir.

Torpido İstanbul'a geldiği zaman General Harrington tedavi edilmiş olan yüzbaşımızı Polis Müdürü Esat Bey'e teslim etti. Esat Bey'in bana gönderdiği yüzbaşımız, İngilizlerin kendisine çok iyi baktığını, çamaşır, potin ve elbise verdiğini anlattı.

Mudanya görüşmelerine İstanbul Hükümeti'nin gözlemcisi olarak katıldım

Yunanlıları İzmir'de denize döken ordumuz bir müddet sonra Karadeniz ve Çanakkale Boğazları istikametinde yürüyüşe geçmişti. O günlerde Çanakkale'deki Fransız birlikleri Rumeli yakasına aktarıldılar. Anadolu yakasında yalnız İngiliz birlikleri kaldı. Bu durum İngilizleri telâşa düşürmüştü. Zira, İngiliz Başbakanı Loyd Corc (Lloyd George), Fransa ve İtalya'nın Türkiye'ye karşı kullanılmak üzere asker vermeyeceğini, savaşa girişmeyeceklerini istihbarat teşkilatından öğrenmişti. Gizlice dominyonlarına yaptığı müracaattan da olumlu sonuç alamamıştı. Türk Ordusunun yürüyüşü Boğazlara bir saldırı olabilirdi. Böyle bir hareketi durdurmak gerekiyordu. Esasen, Mustafa Kemal bu zorlamayı yaratıyordu.

Üstelik, İstanbul'daki Fransız olağanüstü komiseri General Pele, Mösyö Franklin Bouillon (Franklen Buyyon)'la

birlikte Mustafa Kemal'le görüşmek üzere İzmir'e gönderilmiş, İngilizler yalnız kalmıştı. İngiliz Hükümeti bunun üzerine Anadolu Hükümeti'ne başvurarak tayin edecekleri bir yerde ateşkes (mütareke) görüşmelerine başlanmasını istemişti. Anadolu Hükümeti de Türk Ordusu Başkomutanı adına olağanüstü yetkilere sahip delege olarak Garp Cephesi Kumandanı İsmet Paşa'yı, müzakere yeri olarak seçtiği Mudanya'ya gönderdi. Bu sırada aldığım bir şifrede benim 2 Ekim 1922 günü Mudanya'da bulunmam lüzumu bildiriliyordu ve gizli istihbarat görevimi gizleyebilmem amacıyla benim bu görüşmelere İstanbul'daki Padişah Hükümeti adına gözlemci olarak katılmam uygun görülmüştü. Bunu sağladık. Fakat bir zorluk karşısında kalmıştık. İstanbul'dan beni Mudanya'ya getirecek vasıta yoktu. Hamid Bey bu güçlüğü de halletti: Fransız İşgal Kuvvetleri Komutanı, "Edgar Quinet" zırhlısını emrime tahsis ederek beni Mudanya'ya gönderdi. Yolculuk sırasında komutan ve subaylarla görüşürken, Fransızların İngilizlere kırgın olduklarını bizzat müşahede ettim. 2 Ekim 1922 günü Mudanya'daydım. İtilaf Devletleri delegeleri ve Anadolu Hükümeti'nin muzaffer delegeleri oradaydılar.

Yunanlı delegeler de bir vapurla geldiler.

3 Ekim 1922 tarihinde İtilaf Devletleri delegeleri görüşmelere katılmak üzere karaya çıktılar. Yalnız Yunan delegeleri, Anadolu Hükümeti'nin aldığı karar gereğince ve "Bundan sonra hiçbir Yunan askeri Anadolu topraklarına ayak basamaz," gerekçesiyle karaya çıkarılmadılar.

Bu durum karşısında Yunan delegeleri yetkilerini İngiliz delegelerine devrettiler. 3 Ekim'de Mudanya Konferansı açıldı.

Mudanya'da büyük rakibim Bennett tam karşımdaydı

İtilaf Devletleri Başdelegesi General Harrington'un yanında büyük rakibim Yüzbaşı Bennett'i gördüm. O beni tanımıyordu, fakat ben onu çok iyi tanıyordum.[1]

Görüşmeler sırasında İngilizler, Doğu Trakya'nın boşaltılmasını bir barış görüşmesinin sonuna bağlayarak Yunanlılara Trakya'da yığınak yapmak için zaman kazandırmak istiyorlar, bu konuda ısrar ediyorlardı. Anadolu Hükümeti'nin başdelegesi Garp Cephesi Kumandanı İsmet Paşa ise Doğu Trakya'daki Yunanlıların derhal çekilmesini ve o bölgenin boşaltılmasını istiyor, ısrar ediyordu. Zıtlaşan görüşleri telife imkân olmadığından ateşkes görüşmesi kesildi. Bu durum karşısında Türk ordularının muzaffer Başkumandanı Gazi Mustafa Kemal Paşa, ordularına tekrar Boğazlara doğru ileri hareket emri verdi. Boğazlar'daki İngiliz kuvvetleri bu hareketi durduracak güçte olmadığından Türk teklifi kabul edilerek Mudanya görüşmelerine yeniden başlandı ve bütün isteklerimizi kapsayan tarihi Mudanya Mütarekesi 11 Ekim 1922 günü imza edildi. Ancak, müzakereleri vapurdan takip edebilen Yunan heyeti, yetkileri olmadığı bahanesiyle mütarekeyi imza etmek istemediler. Fakat İngiliz delegasyonu onları emreder şekilde ikna etti ve mütarekeyi Yunanlılar da imzaladılar.

---

1 Gerek Ekrem Baydar gerekse Mustafa Kemal, istihbarat faaliyetleri konusundaki bu ketum tutumu sonuna dek sürdürmüşlerdir. Ekrem Baydar 1971'de yayınlanan "Atatürk'ün Emniyet Müdürüydüm" adlı anılarında, üç buçuk yıllık emniyet müdürlüğü hayatında Kurtuluş Savaşı sırasındaki istihbarat faaliyetlerinden tanıdığı birçok kişiyle karşılaştığını, ancak hiç renk vermediğini anlatır. Atatürk de Nutuk'ta İstanbul'daki bu istihbarat örgütlenmesinden hiç bahsetmez. Ekrem Baydar, hatıralarını anlatmak için bir istihbaratçıya yakışacak şekilde 50 yıl beklemiştir.

Teşkilatın paraları Osman Efendi'nin (!) hesabına yatardı

O zamanlar İstanbul'da bir İngiliz bankası olan Osmanlı Bankasını da hizmetimizde kullanıyorduk. Bu bankanın para muameleleri servisi müdürü Berç Keresteciyan Efendi'yi[1] teşkilatımıza almıştık.

Aynı bankanın Ankara şubesi müdürü İtalyan asıllı Bucetti Efendi de büyük bir Türk dostuydu. Gizli servisimizin para işleri konusunda bu şahıslar aracılığıyla İngiliz sermayeli olan bu banka kullanılmıştır. Ankara Hükümeti, gizli servisimizin ihtiyacı olan paraları İstanbul'a bu bankayla havale ederdi. İstanbul'daki bankanın para muameleleri servisi müdürü Berç Keresteciyan da İstanbul'da oturmakta olan Osman adında biri adına (Osman adındaki bu şahıs bendim. Yani gizli servis başkanı Binbaşı Ekrem) bu paraları bloke ederdi. Berç Keresteciyan, ayrıca bana bir çek defteri vermişti. Ajanlarımıza verilecek paralarla personelin paralarını çek vermek suretiyle bu şekilde ödüyorduk. Bankadaki adrese göre Fatih'te ikamet eden ticaretle meşgul Osman Efendi'den kim şüphe edebilirdi? O Osman Efendi ki, İngiliz Bankası'yla iş görüyordu. Demek, İngiliz dostuydu da. Gizli servisimizin mali işlerini ve bu işlerin kamuflajını Berç Keresteciyan Efendi, büyük bir başarıyla idare etmiştir. En ufak bir şüphe üzerine yapılacak

1 Kurtuluş Savaşı sırasında Milli Mücadele'ye önemli destekleri olan Ermeni asıllı Berç Keresteciyan 1935-1946 arasında TBMM'de dört dönem üst üste Afyonkarahisar milletvekilliği yaptı. 1890'lardan itibaren Osmanlı Bankası'nda çalışan Keresteciyan, cumhuriyetin ilk yıllarında Ziraat Bankası'nda uzman yardımcılığı görevinde bulundu. Keresteciyan'ın Hatay meselesi görüşülürken mecliste yaptığı ateşli konuşma Ermeni asıllı birinin de Türk milliyetçisi olabileceğinin kanıtı olarak devamlı şekilde örnek gösterilmiştir.

derinlemesine bir inceleme, teşkilatımızı gün ışığına çıkarabilirdi. Sayın Berç Keresteciyan, İstanbul'un boşaltılmasından sonra İstanbul milletvekili olarak Ankara'da Büyük Millet Meclisi'nde hizmete devam etmiştir.

Gizli servis Ankara'nın emriyle kaldırılıyor

2 Ekim 1923 tarihinde İtilaf Devletleri, İstanbul'u boşaltmaya başladılar. 6 Ekim 1923 günü Mustafa Kemal ordularının bir kolu, şanlar ve şerefler içinde İstanbul'a girdi. İşgalci devletler de büyük önder Mustafa Kemal Atatürk'ün deyimiyle "Geldikleri gibi çekip gittiler!"

4 Ekim 1923 tarihinde Ankara'yla haberleşme normal hale geldi ve bana da aynı tarihte gizli servisin kaldırıldığı, Ankara'da Genelkurmay Başkanlığı'nda bir göreve atandığım bildirildi. Tarihi görevlerde bulunan "Gizli Servisimiz"e ait belgeleri ve resmi mührü, sandıklar içine yerleştirerek mühürletip Ankara'ya, Genelkurmay Başkanlığı'na gönderdim. Mustafa Kemal'in İstanbul'daki gizli teşkilatının başkanlığı görevim böylece sona ermiş oluyordu. 5 Ekim 1923'te Ankara'daydım.

Mareşal Fevzi Çakmak ile görüştüm. Bir derece terfi ettirildiğim, kurmay yarbay olduğum bildirildi. Genelkurmay Başkanlığı'mızın istihbarat başkanlığına tayin emrimi kurmay yarbay olarak imzalayıp huzur içinde yeni görevime başladım.

EKREM PAŞA'NIN ANILARI ÜZERİNE SON SÖZ[1]

Sami Karaören

1 Yazı dizisinin bitmesi üzerine 2 Kasım 1970'te Cumhuriyet gazetesinde, "Okuyucuların sorduğu çeşitli suallere cevap veriyoruz" spotuyla yayınlanan yazı, aynı imza ve başlığı taşımaktadır.

Emekli Korgeneral Sayın Ekrem Baydar'ın "Mustafa Kemal'in Gizli Teşkilatını Ben İdare Ediyordum" adıyla yayınladığımız anıları, sandığımızın çok üstünde ilgi gördü ve geniş yankı uyandırdı. Aslında, başka türlü de olamazdı; çünkü Ekrem Paşa'nın bu anıları, gizli kalmış birçok tarihi olayın iç yüzünü açığa çıkardığı gibi, daha önce yayınlanmış anıların çoğunun yanlışlığını ve dayanaksızlığını da ortaya koymuştur. Ayrıca Büyük Önder Atatürk'ün, büyük bir komutan olarak "gizli istihbaratçılık" dediğimiz casusluk yolundan, her büyük asker gibi nasıl yararlandığını gördük. Anadolu'da savaşan ordumuzun büyük başarısında geniş payı olan ve gerçekten son derece gizli çalışmayı başaran Kurmay Binbaşı Ekrem Bey ve arkadaşlarının (Felâh Grubu) saygıdeğer çalışmalarının iç yüzünü öğrendik. Edindiğimiz en önemli bilgilerden biri de şudur: Büyük işler görmüş bu bir avuç kahraman asker ve sivil kadrodan hiçbiri bugüne kadar ortaya çıkıp da, "Biz bu vatanı kurtarmak için neler yapmadık?" gibilerden öğünme ve böbürlenmelere girişmemiştir. Ciddi ve büyük işler gören insanlar gerçekten alçakgönüllü oluyorlar. Mustafa Kemal'in ve dönemin yüksek komutanlarının bu gizliliğe uyması normal karşılanabilir. Fakat genellikle bu çeşit işlere girişenlerin susabilmesi, ancak aradan 50 yıl gibi tarih olaylarının o günkü siyasal önem ve sıcaklığını yitirdikten sonra ortaya çıkması, saygıdeğer bir tutumdur.

Yukarıda da belirttiğimiz gibi bu yazı dizisi çok geniş

ilgi gördü. Yüzlerce mektup ve telefon, hatta telgraf bile aldık. Birçokları da gazetemize kadar zahmet buyurarak ya takdirlerini ya da bazı görüşlerini bildirdiler. Bu ilgilerine şükranlarımızı sunarız.

Bize ilk başvuranlar bu anılarda adı geçenlerin yakınları ya da kendileri oldu. Telgraf müdürü İhsan Pere'nin oğlu Albay Erol Pere, Aziz Hüdai Bey'in oğlu Avukat Necat Akdemir, İsmail Hakkı Bey'in kızı (bir bankada çalışan bu hanım, alçakgönüllülük göstererek adını bile açıklamadan, yayınlamamız için sadece bize babasının resmini vermiştir), muhabere malzemesini kaçıran Yüzbaşı Mehmet Ali Bey'in oğlu Avukat Nusret Okdemir (ki bu adını andığımız teşkilat hizmetlilerinin hepsi rahmetli olmuştur) ve bu hatıralarda adı geçen, o zaman deniz nakliyeciliğiyle uğraştığını, teşkilata büyük yardımları olduğunu bildirdiğimiz Himmetzade Hüsnü Bey (Sayın Hüsnü Himmetoğlu'nun iki büyük dosya halindeki anıları bizdedir.) kendilerini tanımamıza, birçok okuyucumuzun da "Bu hatıralarda adı geçenlerin kimi, kimseleri yok mudur, acaba yaşıyorlar mı?" sorularına cevap vermemizi sağlamışlardır. Bu arada şunu belirtelim: Sayın İhsan Pere ve Aziz Hüdai'nin de, yazmış oldukları kadar, birer bölük hatıraları elimizdedir. İleride, temasta olduğumuz daha bazı kişilerin de anılarıyla birlikte, bu anılardan önemli bölümleri yayınlayacağız. İlgileri ve bize yardımları için hepsine, ayrıca Sayın Hafi Kadri Alpman'a ve bu anıları ilk not eden sayın Selahattin Salışık'a şükran borçluyuz.

Bize başvuranların önemli bir bölüğü de bu anılarda kendi adının da geçmesi gerektiğini, falan yerdeki silah kaçırma ya da örneğin Ararat Vapuru'nu kaçırma olayında bulunduğunu, asıl gizli teşkilatın kendi teşkilatları olduğu-

nu söyleyenlerdir. Aslında, şöyle çevrenizde tarih anılarını anlatan yaşlı kişilere kulak verirseniz, işgal yılları İstanbul'unda falan gizli teşkilatta nasıl çalıştığını heyecan dolu olaylarla anlatırlar size. Bunların hepsi doğrudur ve gerçekten büyük hizmetler görmüşlerdir. Fakat Ekrem Paşa'nın amacı bunları açıklamak değil, gizliliği bugüne kadar korunabilmiş bir örgütün nasıl çalıştığını anlatmaktır. Anadolu'ya personel, savaş, araç ve gereci kaçıran kişilerin bağlı oldukları kuruluşları hazırlayan, yaratan, onlara bu olanağı sağlayan bir beyin, bir gizli kuruluş vardır. İşte bu gizli örgüt, o zaman İstanbul'da son derece gizli kalmayı başaran Felâh Grubu ve onun başkanı Kurmay Binbaşı Ekrem Bey'dir. Birçok işin içyüzü bu anılarla aydınlanmıştır. Aslında Ankara'nın bilgisi ve isteğiyle İstanbul'da birçok gizli kuruluş oluşturulmuştur. Bunların en tanınmışlarından biri M. M. Grubu'dur. Bundan başka Karakol Teşkilatı, Yavuz Grubu, Muavenet-i Bahriye Grubu, Erkân-ı Harbiye Grubu adı altında birçok kuruluş, gizli hizmetler görmüşler ve Ankara'yla doğrudan doğruya haberleşmişlerdir. Bunlar önemli hizmetlerde bulunmuş, resmi olmayan örgütlerdir. Aralarında üstünlük anlaşmazlıklarına rağmen Ankara bunlardan yararlanmıştır da. Sayın Hüsnü Himmetoğlu'nun anılarında da belirttiği gibi, "Felâh Grubu, kendinden önce ve sonra İstanbul'da kurulmuş resmi ve gayriresmi bütün teşekküllerin çok üstünde başarılar göstermiş ve Anadolu'nun takdirleriyle taltiflerini görmüştür. Bu grubun, Başkumandanlık ve Erkân-ı Harbiyenin emir ve yardımlarıyla bir ihtiyaç üzerine kurulması, mensuplarının bilgili olması, haris, menfaatçi olmaması ve resmen Anadolu kadrosuna geçirilmiş bulunması, emrinde bulunan gizli bir telle daimi muhaberesi, muntazam ve emirle çalışan bir te-

şekkül halinde faaliyetini başarılı kılmıştır."

Bu arada teşkilatın ana çalışma düzeni anlatılırken verilen yan bilgilerde bir-iki yanılma olmuştur. Ekrem Paşa'nın da kabul ettiği bu yanılmaları burada özür dileyerek düzeltir, uyaranlara da teşekkür ederiz.

Bunlardan biri şudur: Miralay İsmet Bey ile Binbaşı Ekrem Bey'in Osmanlı Harbiye Nezareti'nde karşılaşıp konuşmaları, İstanbul'un resmen işgali olan 16 Mart 1920 tarihinden birkaç ay sonra gösterilmiştir. Oysa bu karşılaşma birkaç ay değil birkaç hafta sonra olmuştur. İsmet Paşa'nın 9 Nisan 1920 tarihinde ikinci kez Ankara'ya ulaştığı ve o tarihten sonra Mustafa Kemal'le birlikte çalıştıkları bilinen bir gerçektir.

İkinci yanılma Topkapı Fukaraperver Cemiyeti'nin, Rahip Fru tarafından kurulduğudur. Şimdilerde de hayır çalışmalarına devam eden bu kurumumuzun 1908 yılında Dr. Galip Hakkı Üstün tarafından kurulduğu anlaşılmıştır. Yanılma şuradan gelmektedir: İngilizlerin açık casusu Rahip Fru, bizden de yeterli işbirlikçileri bularak kurduğu şu "mahut" İngiliz Muhipleri Cemiyeti'ni Topkapı'da kurmuştur. Cemiyetin ikinci Başkanı da Sait Molla'dır. Bu satılık şahısla Rahip Fru, Eyüp'ten Topkapı'ya kadar uzanan alandaki halka yardım etmek üzere bir de "Fukaraperver Cemiyeti" kurmuş ve halka maksatlı yardımlarda bulunmuşlardır. Fakat bunların kurduğu derneğin, Topkapı Fukaraperver Cemiyeti'yle (ki o zaman adı başkadır) bir ilgisi yoktur. Ekrem Paşa'nın yan bilgi olarak belirttiği bu noktada yanılmasını düzeltir, bu derneğimize başarılar dileriz.

Son olarak şunu belirtelim: Ekrem Paşa'nın ortaya attığı, Mustafa Sagir'in Ankara'ya nasıl ulaştığı üstüne kanısı çok ilgi çekti. Bu konuda şimdiye değin yazılanların,

görgü tanıklığına dayanmadan yazıldığı anlaşılmaktadır. Mustafa Sagir'i o zaman Ankara'da yakından tanıyanlar bile, "Hayır, Ankara'ya uçakla gelmemiştir," dedikleri halde, "Peki hangi yoldan geldi?" sorumuza "İnebolu yolundan geldiğini falancadan duymuştum," diye cevap vermektedirler. Ekrem Paşa bu konuda iddialı değildir. Ancak bir kanısını belirtmektedir. Görgü tanıklarının ortaya çıkıp bu tarihi olayı aydınlatmaları daha olumlu sonuç olacaktır. Ekrem Paşa'nın bu anılarının asıl bundan sonra daha geniş yankılar uyandırıp aydınlatıcı tartışmalar doğuracağını sanıyoruz.

EK:

YAZI DİZİSİ BİTTİKTEN SONRA GAZETEDE YAYINLANAN ÜÇ ÖNEMLİ AÇIKLAMA VE KATKI

GİZLİ TEŞKİLAT VE FELÂH GRUBUNUN KURULUŞU

Emekli General İhsan Aksoley[1]

Milli Mücadele'de İstanbul'da gizli teşkilatın kurulduğu ilk gün, Erkân-ı Harb Yüzbaşı Neşet Efendi (Süvari Kurmay Albay Neşet Bora-Çopur Neşet)'le beraber gizli teşkilatta çalışmaya başladım. Bu çalışmalarım dolayısıyla da sonradan adı Felâh Grubu olan grubun başkanı Erkân-ı Harb Binbaşı Ekrem Bey'in (Korgeneral Ekrem Baydar) Felâh Grubu başkanlığı sırasında fevkaladeden yüzbaşılığa terfi için inha edildim. Bu terfi belgesinin Ankara'da Harp Tarihi Dairesi'nde Felâh Grubu'na ait dosyada olduğunu sanıyorum.

Durumumu kısaca belirttikten sonra:

1) İstanbul'daki gizli telsiz istasyonu benim tarafımdan kurulmuştur ve ilk çalışma yeri de Beylerbeyi değil, Selimiye'deki evimin tavan arasıdır. Bu durumu Bayan İffet Barkören bilir.

İkinci çalışma yeri Küçük Çamlıca'da Muallim Ziya

1 Mühendis general İhsan Aksoley ilk subaylık yıllarında Enver Paşa tarafından Fizan'a gönderilip burada savaştıktan sonra, Kurtuluş Savaşı sırasında İstanbul'daki gizli teşkilata katılarak Anadolu'ya asker ve malzeme kaçırılmasında önemli vazifeler yüklendi. Daha sonra Anadolu'ya geçerek hizmete orada devam etti. İhsan Aksoley'in hatıraları 2009 yılında "Teşkilat-ı Mahsusa'dan Kuvayı Milliye'ye: Kahraman Bir Türk Subayının Anıları" adıyla Timaş Yayınları tarafından yayımlandı.

Bey'in evidir ve bu ev halen mevcuttur.

Üçüncü ve sonuncu çalışma yeri de Anadoluhisarı'nda Muhabere Binbaşı Hakkı Petek'in evidir. Bu durumu Hüsamettin Petek (İzmir) ve benimle beraber çalışan Rauf Türker (İstanbul) bilir.

Telsiz Mülazımıevvel Osman Nuri Efendi (Merhum General Dr. Mühendis Osman Nuri İnceler) ile benim ricam üzerine Çamlıca'dan itibaren beraber çalıştık.

Osman Nuri Efendi o tarihte Şehremini'de otururdu. Beylerbeyi'nde hiç oturmadı.

2) Hintli casus Mustafa Sagir'e gönderilen gizli yazılı mektubu, *İleri* gazetesi başyazarı Ferit Cavit Bey bana elden teslim etti. Ben de bu mektubu, merhum Ruşen Eşref Ünaydın'ın eşi Bayan Saliha Ünaydın'la Mustafa Kemal Paşa hazretlerine gönderdim. Mustafa Kemal Paşa hazretleri tarafından sayın Saliha Ünaydın'a okunan ve Saliha Ünaydın tarafından da bana anlatılan mektuptaki gizli yazıya göre Mustafa Kemal Paşa hakkında şu bilgi istenmektedir:

a) Mutad olarak otomobilin neresinde oturur?
b) Mutad olarak evinden hangi saatlerde çıkar, hangi saatlerde döner?
c) Hususi doktoru kimdir?
d) Hususi dişçisi kimdir?
e) İlaçları hangi eczanelerde yapılır?

Hintli Mustafa Sagir Anadolu'ya tayyareyle değil bir Türk vapuruyla İnebolu üzerinden gitmiştir ve yanında Mehmet Ali Paşa'nın oğlu olan bir deniz subayı da vardı.

O zaman işittiğime göre, büyük şehirlerden geçerken Hintli Mustafa Sagir'in bindiği faytonun geçtiği yollara halı bile serilmiştir.

3) Son adı Felâh olan gizli teşkilatın ilk kuruluşu:

Birinci Dünya Harbi'nde Fizan'da telsiz telgraf istasyonu kurmak üzere bir Alman denizaltı gemisiyle Trablusgarp'a gittim. Mondros Mütarekesi'nden sonra ve Nisan 1919 tarihine kadar İtalyanlarla mücadeleye devam ettim. Nisan 1919'da önce Tunus'ta, sonra İtalya'da enterne oldum. 1919 sonuna doğru İstanbul'a geldim. İstanbul'daki feci duruma tahammül edemedim. Anadolu'nun durumunu bilmediğim için Azerbaycan'da bulunan Enver Paşa'nın yanına gitmek üzere Azerbaycan mümessili Yusuf Vezirof'tan pasaport aldım. Bu sırada Trablusgarp'tan arkadaşım Yüzbaşı Neşet Efendi'yi gördüm. Neşet Efendi'nin ısrarı üzerine Azerbaycan'a gitmekten, sonu olmayan bu sergüzeştten vazgeçtim ve Anadolu'ya gitmeye karar verdim. Hemen aynı günlerde yine Neşet Efendi'nin teklifi üzerine 1920'de İstanbul'da kurulan gizli teşkilatta çalışmaya başladım.

Sonuç olarak bu gizli teşkilatın ilk adı Moltke, ikinci adı Hamza (Yüzbaşı Neşet Efendi'nin babasının ismi), üçüncü adı Mücahit, dördüncü adı Muharip ve son adı da Felâh'tır.

1920'de Yüzbaşı Neşet, Erkanıharp Yüzbaşı Seyfi (Merhum General Seyfi Akkoç) ve Erkanıharp Yüzbaşı Ekrem Baydar efendilerle beraber çalıştım. Ben Anadolu'ya geçtiğim günlerde gizli teşkilatın adı Mu-

harip'ti.

Yüzbaşı Seyfi'nin de Anadolu'ya geçmesi üzerine Yüzbaşı Ekrem bu gruba Felâh adını takmıştır.

TELSİZ DİNLEME MERKEZİ'YLE İLGİLİ TAMAMLAYICI AÇIKLAMA

Emekli Albay Raşit Petek

"Mustafa Kemal'in Gizli Teşkilatını Ben İdare Ediyordum" başlıklı tefrikayı okudum. Ciddiyet, dürüstlük ve dinamizminin yakinen şahidi bulunduğum sayın Korgeneral Ekrem Baydar'ın bu tefrikasını, İstanbul'un işgal altındaki yürekler sızlatıcı günlerinde Milli Mücadele'ye hizmet yolundaki tarihsel olaylara ve fedakârlıklara ışık tutması bakımından, o günleri yaşamış bir Türk subayı olarak takdir ve şükran duygularıyla karşıladım.

Ancak bu hatırat tefrikasının "Kurulan Telsiz" (bu kitapta "İngilizlerin haberleşme şekilleri" bölümü) başlığı altında şahsımın ödevlendirildiği bildirilen "Telsiz Dinleme Merkezi" hakkında bir başka şahsın yazısını da yayınladığınız için tamamlayıcı kısa bir açıklamada bulunmayı, payıma düşen bir ödev saymaktayım. Şöyle ki:

Tefrikada sözü geçen "Telsiz Dinleme Merkezi" Anadoluhisarı Yeni Mahalle Nişantaşı Caddesi'ndeki 16 nuramalı evimin (ki halen mevcut değildir) çatı katında kurulmuştu. Beheri 30 metre uzunluğunda iki paralel telden düzenlenmiş L tipi anteni evin çatısıyla Kadri Kaptan'ın (merhum Bahriye Kolağası) bahçesindeki meyve ağaçlarının

üzerinden geçerek en büyük ağaca bağlanmıştı. Bu antenin, civar köşkler sakinleri tarafından merak ve korkuyla karşılanmasının güç önlenilmiş olmasına rağmen evin yeri ve durumu gizli faaliyetler için müsaitti. Bu merkezde sınıf arkadaşım Muhabere Üsteğmeni Osman Nuri (rahmetli Emekli General Dr. Mühendis Osman Nuri İnceler) ile Muhabere Üsteğmeni İhsan (Emekli General Dr. Mühendis İhsan Aksoley) efendilerle beraber çalışmaktaydık. Bu çalışmalarımıza sonradan kısa bir zaman için Rauf Türker çavuş (tanınmış erzak müteahhitlerinden) ile ismini hatırlayamadığım bir deniz muhabere operatörü de katılmıştı.

Bunların her ikisi de uçarı denilen güzide muhaberecilerdendi.

Bütün gece faaliyette bulunduğumuz çatı katının altındaki büroda da amansız bir hastalığın pençesinde son günlerini yaşayan annem yatıyordu. Uykusuz ve ıstıraplı gecelerinde tavandan akseden ayak sesleriyle düşman gemilerinin kuvvetli mors işaretlerini dinleyerek oyalanır ve "Bu sesler gecelerimizin benimle konuşmasıdır, yaşama gücümü artıran seslerdir," derdi. Ne zaman yanına insem bizim Ankara'yla rahatça konuştuğumuzu sandığı için Ankara'da bulunan ağabeyimi (Emekli Binbaşı Hakkı Felek) sorar, "Söyleyin ona, kendisine iyi baksın, beni merak etmesin," demeyi de ihmal etmezdi.

O günlerimizde sayın Korgeneral Ekrem Baydar'ın hüzün ve vazife aşkı tüten bu yuvayı bir gecelik misafirlikleriyle şereflendirdiklerini ve annemin hatırını sorarak elini öpmek insanlığını gösterdiğini unutulmaz bir hatıra olarak açıklamayı da bir şükran borcu sayarım.

MUSTAFA SAGİR'İN ANKARA YOLCULUĞUYLA İLGİLİ BİR TANIKLIK[1]

Hamit Şehirlioğlu

Yıllardır takip etmekten zevk aldığım gazetenizde emekli general sayın Ekrem Baydar'ın "Mustafa Kemal'in Gizli Teşkilatını Ben İdare Ediyordum" başlıklı yazılarını dikkatle okudum.

Mustafa Sagir'in Ankara civarında İngilizler tarafından uçakla indirilmiş olması lazım geleceği yolundaki kanaatini görünce bunda yanılma olduğunu bildirmek istemiş, fakat yazının sonunu beklemeyi daha uygun bulmuştum.

Ben Çankırı'lıyım. İstiklâl mücadelesi yıllarında Çankırı İdadisi'nde talebeydim. Bir gün Hindistan'dan bir Müslümanın bize yardım için gelmekte olduğu haberi üzerine halk, şehrin Kastamonu yolu istikametindeki Ağlarkaya-Kız Çeşmesi mevkilerine kadar giderek karşıladılar. Bunların arasında ben de vardım. Yaylı arabasıyla gelen Mustafa Sagir, memleketin eşrafından Tığlızade Abdullah'ın evinde misafir edildi. (Bu ev halen Vali Konağı'dır.) Aynı gün Şarkta Ermenilere karşı zafer kazanıldığı haberi gelmişti. O gece Fener Alayı tertip edildi. Mustafa Sagir'in misafir kaldığı evin önüne gittik. Halk, Mustafa Sagir lehine tezahü-

1 25 Kasım 1970'te Çankırılı bir avukat tarafından Cumhuriyet gazetesine gönderilen açıklama.

ratta bulundu. Mustafa Sagir'e yolda bilmeden arkadaş olduğu sonradan anlaşılan bir Türk zabiti evin önüne çıktı. Güzel bir konuşmayla Ermenilerin Müslümanlara yaptıkları mezalimi anlattı. Ertesi günü M. Sagir, Ankara istikametinde yine yaylı arabasıyla yola çıktı.

Bu suretle Mustafa Sagir'in İnebolu-Kastamonu-Çankırı yolu üzerinden Ankara'ya gittiğini biliyordum. Tarih ise Şarkta Ermenilere karşı kazanılan zafer günlerine rastlar.